

ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ 6Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ κ.ο. ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ

ΤΜΗΜΑ Α. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ	2
1. Οι αντιφάσεις του καπιταλισμού	2
2. Τι έχουμε να περιμένουμε; Τα ίδια και χειρότερα.	6
3. Το σύστημα του ιμπεριαλισμού σε έντονη αστάθεια	15
4. Οι σάπιες νέες ιδέες	21
5. Ο πόλεμος στην Ουκρανία: Οι αιτίες και οι συνέπειές του	23
ΤΜΗΜΑ Β. Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα	29
1. Η κατάσταση του ελληνικού καπιταλισμού	29
2. Η δεκαετία της κρίσης. Γενική πολιτική εκτίμηση και συμπεράσματα	41
2.1. Η οικονομική κρίση του ελληνικού καπιταλισμού	41
2.2. Η ήττα της κομμουνιστικής Αριστεράς το 2012 και οι συνέπειές της	43
2.3. Οι πολιτικές συνέπειες της μνημονιακής δεκαετίας	51
3. Η κατάσταση του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος	53
4. Οι προκλήσεις για την ελληνική αστική τάξη	70
ΤΜΗΜΑ Γ. Ο αγώνας για την εξουσία	78
1. Η εργατική απάντηση στην κρίση, στην πανδημία, στον πόλεμο	78
2. Απολογισμός	83
3. Σχεδιασμός	84

ΤΜΗΜΑ Α. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

Αυτό που ζούμε είναι η κανονικότητα του καπιταλισμού.

Το δίλημμα για την παγκόσμια εργατική τάξη είναι: να ζήσουμε στην κανονικότητα ενός σάπιου συστήματος ή να το ανατρέψουμε.

1. Οι αντιφάσεις του καπιταλισμού.

Τα τελευταία δύο χρόνια, η πανδημία έφερε στην επιφάνεια όλες τις αντιφάσεις και τον παραλογισμό της σήψης του καπιταλισμού:

- Το 2020, την πρώτη χρονιά της παγκόσμιας πανδημίας κορωνοϊού:¹
 - ✓ Έπεσε απότομα το παραγόμενο προϊόν σε όλες τις χώρες. [Π.χ.: μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ κατά 3,1%. Η μείωση του πραγματικού ΑΕΠ των ΗΠΑ ήταν 3,4%, της Ευρωζώνης 6,3%. Εξαίρεση η Κίνα: +2,3%].
 - ✓ Οι επενδύσεις των κεφαλαιοκρατών μηδενίστηκαν. [Π.χ.: ο σχηματισμός κεφαλαίου ήταν αρνητικός κατά 3,7% για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, αρνητικός κατά 1,5% για τις ΗΠΑ και κατά 7,2% για την Ευρωζώνη].
 - ✓ Η ανεργία αυξήθηκε απότομα. [Π.χ.: στις ΗΠΑ από 3,7% στο 8,1%].
 - ✓ Οι εργαζόμενοι είδαν τα εισοδήματά τους να καταρρέουν. [Κάπου 90 εκατ. άνθρωποι έπεσαν κάτω από το όριο ακραίας φτώχειας, το –γελοία χαμηλό– όριο του 1,90 δολ. την ημέρα.]²

Όμως, το 2020 έκλεισε με τους δείκτες του χρηματιστηρίου υψηλότερα από ό,τι στις αρχές του 2020 (π.χ., ο δείκτης Dow Jones είχε αύξηση 7,25% το 2020). Το ίδιο συνεχίστηκε και το 2021. Αν και το 2021, υπήρξε ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας μετά την πτώση του 2020 (Παγκόσμιο ΑΕΠ: +5,9%. ΗΠΑ: +6,0%. Ευρωζώνη: 5,0%. Κίνα: +8,0%), η ανάκαμψη στους δείκτες του χρηματιστηρίου ήταν ακόμα πιο εντυπωσιακή: αύξηση του Dow Jones κατά 18,73%.

- Οι νεκροί από την πανδημία κορωνοϊού στα πρώτα δύο χρόνια της διάρκειάς της αγγίζουν τα 5,5 εκατ. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι τα μεγαλύτερης ηλικίας φτωχότερα άτομα που πλήττονται από την ασθένεια. Ο θάνατός τους δεν πρέπει να θεωρείται φυσιολογικός. Είναι χαρακτηριστικό ότι τους περισσότερους νεκρούς, πάνω από 800.000, για τα πρώτα δύο έτη της πανδημίας, έχουν οι ΗΠΑ, η πιο προηγμένη και αναπτυσσόμενη οικονομικά χώρα του παγκόσμιου καπιταλισμού. Τα ποσοστά θανάτου στις ΗΠΑ είναι πολύ μεγαλύτερα ανάμεσα στις κοινότητες των μαύρων και των λατινοαμερικών και γενικά των πιο φτωχών στρωμάτων του πληθυσμού. Σε παγκόσμιο επίπεδο, ιδιαίτερα πλήττεται η εργατική τάξη που εργάζεται σε εργασίες απαραίτητες για τη λειτουργία της κοινωνίας (διατροφικός τομέας, μεταφορές,

ενέργεια), πολύ συχνά με κακούς όρους (χαμηλούς μισθούς, ανασφάλιστη εργασία, εξοντωτικά ή ελαστικά ωράρια, κ.τ.λ.). Ο θάνατος εκατομμυρίων από αυτούς τους ανθρώπους θα είχε αποσοβηθεί, αν οι ζωές της εργατικής τάξης έμπαιναν σε προτεραιότητα. Αντί γι' αυτό, το δίλημμα που έθεσαν οι κεφαλαιοκράτες στην εργατική τάξη είναι: κορωνοϊός ή ανεργία; Βέβαια, τέτοια διλήμματα δεν ισχύουν για τους ίδιους τους κεφαλαιοκράτες, καθώς οι ίδιοι δεν είναι υποχρεωμένοι να δουλεύουν. Έτσι, την ίδια στιγμή που η εργατική τάξη σηκώνει το βάρος να κρατήσει όρθια την κοινωνία και πληρώνει με τη ζωή της γι' αυτό, διάφορα παράσιτα της τάξης των κεφαλαιοκρατών επιδίδονται σε πανάκριβα ταξίδια στο διάστημα ή στην κατασκευή ασφαλών καταφυγίων.

- Στα πρώτα κύματα της πανδημίας, οι δισεκατομμυριούχοι του κόσμου είδαν τον πλούτο τους να αυξάνει κατά 3,679 τρισεκατ. δολ.. Αυτό το ποσό είναι σχεδόν ισοδύναμο με το συνολικό ποσό δαπανών στη δημόσια υγεία όλων των κυβερνήσεων του κόσμου πριν την πανδημία, 4,089 τρισεκατ. δολ..³ Επιπλέον, η παραγωγή εμβολίων αυξήθηκε με μεγάλη ταχύτητα, αλλά ενώ στις ισχυρές ιμπεριαλιστικές χώρες μεγάλο τμήμα του πληθυσμού έχει κάνει ήδη την 3η δόση (σε ποσοστά από 30 έως 40%), και ήδη συζητείται η τέταρτη, στις φτωχές χώρες της περιφέρειας του καπιταλισμού μόλις ένα 10% έχει πλήρως εμβολιαστεί.
- Το 2021, μετά τη βαθιά ύφεση του 2020, η ανάπτυξη συνοδεύτηκε με αύξηση του πληθωρισμού. Οι καπιταλιστές ρίχνουν την ευθύνη στην αυξημένη ζήτηση, μετά από δύο χρόνια περιορισμών, και σε διάφορες «στενώσεις» της εφοδιαστικής αλυσίδας, σίγουρα, όμως, όχι σε αυξήσεις μισθών που απέσπασε η εργατική τάξη, μια και τέτοιες δεν υπήρξαν. Ο ήδη φουσκωμένος πλούτος των καπιταλιστών φουσκώνει από τον πληθωρισμό ακόμα περισσότερο, όμως, την ίδια στιγμή οι απολογητές του καπιταλισμού απαιτούν να παραμείνουν στάσιμοι οι μισθοί των εργατών.
- Οι Κεντρικές Τράπεζες και τα αστικά κράτη πήραν δραστικά μέτρα για να διασώσουν την κερδοφορία των καπιταλιστών. Με δημοσιονομικά μέτρα ύψους 10,79 τρισεκατ. δολ. (10,2% του ΑΕΠ) και παροχή ρευστότητας ύψους 6,12 τρισεκατ. δολ. (8,6% του ΑΕΠ) προσέφεραν κάθε δυνατή βοήθεια στο μεγάλο κεφάλαιο: από άμεσες επιχορηγήσεις, μέχρι απαλλαγή από διάφορες φόρους, και από χαμηλότοκο δανεισμό μέχρι την πληρωμή του μισθού ή των ασφαλιστικών εισφορών των εργαζομένων.⁴ Από αυτά τα μέτρα, πολύ λίγα είχαν ως σκοπό να στηρίξουν τη δημόσια υγεία (συνολικά από τα 10,79 τρισεκατ. δολ. μόνο 1,45 τρισεκατ. δολ. αφορούσαν τον τομέα της υγείας). Ως συνέπεια αυτών των μέτρων, που κατά βάση ευνοούν και στηρίζουν το κεφάλαιο, αυξήθηκαν τα δημοσιονομικά ελλείμματα και ο δανεισμός (το παγκόσμιο δημοσιονομικό έλλειμμα αυξήθηκε από μείον 3,6%, σε μείον 10,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ.⁵ Για το δανεισμό και το χρέος, βλ. παρακάτω). Οπότε, τα επιτελεία των καπιταλιστών απαιτούν δημοσιονομική πειθαρχία για να μειωθούν τα ελλείμματα, να επιτευχθούν πλεονάσματα και να αποπληρωθούν

τα δάνεια. Δηλαδή, το κεφάλαιο διεσώθη, τον λογαριασμό θα τον πληρώσει η εργατική τάξη.

- Καθώς η επιστημονική έρευνα, και το κίνητρο του κέρδους βέβαια, βοήθησε στη γρήγορη παραγωγή εμβολίων και τρόπων αντιμετώπισης του ιού, οι ανορθολογικές τάσεις αυξήθηκαν στο έπακρο. Σε μια περίοδο που η ψύχραιμη ορθολογική ανάλυση είναι απαραίτητη για να σωθούν ζωές, η κοινωνία αποσαθρώνεται από γελοίες και ανορθολογικές απόψεις, στις οποίες συχνά συμμετέχουν οι ίδιοι οι φορείς της επιστήμης (η εικόνα του κ. Τσιόδρα, επικεφαλής της ελληνικής επιστημονικής επιτροπής για την αντιμετώπιση της πανδημίας, να ψέλνει στην εκκλησία, αλλά και οι χαριεντισμοί του με την εξουσία, αποτελούν την εγχώρια έκφραση μιας επιστημονικής κοινότητας που υπακούει στις κοινωνικές νόρμες ενός εκμεταλλευτικού συστήματος και όχι σε αυτές της επιστήμης). Η βάση αυτού του ανορθολογισμού είναι η υποταγή της επιστήμης στα κελεύσματα του κέρδους και η επικράτηση της κυρίαρχης αστικής ιδεολογίας του ατομικισμού και της μοιρολατρίας, η εγκατάλειψη αντιλήψεων συλλογικής και ταξικής αλληλεγγύης και καθήκοντος.
- Ένα ακόμα στοιχείο από τα πολλά για τον παραλογισμό του καπιταλισμού: σε σχέση με το 2011, οι στρατιωτικές δαπάνες το 2020 ήταν 9,3% υψηλότερες. Σε σχέση με το 2019, ήταν 2,6% παραπάνω. Το 2020, οι στρατιωτικές δαπάνες είδαν τη μεγαλύτερη αύξηση ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 2009.⁶ Ο καπιταλισμός, παρά την οικονομική κρίση, παρά την υγειονομική κρίση, είναι ταγμένος όχι στην προστασία της ζωής αλλά στην καταστροφή της. Αυτό φαίνεται παράλογο, αλλά για τον καπιταλισμό είναι το απολύτως λογικό: η απώλεια κερδών μπορεί να αντισταθμιστεί μόνο με επιθετικές ενέργειες εναντίον άλλων καπιταλιστών για εξασφάλιση νέων κερδών. Επιπλέον, η καταστροφή που επιφέρει μια πολεμική σύγκρουση είναι πρώτης τάξεως ευκαιρία για περισσότερα κέρδη.

Η πανδημία προστέθηκε πάνω στην αδυναμία του παγκόσμιου καπιταλισμού να ξεπεράσει με οριστικό τρόπο τη βαθιά ύφεση του 2008-2009 και έκανε τις ήδη υπάρχουσες αντιφάσεις και τη σήψη του ακόμα πιο φανερές. Οι οικονομικές κρίσεις στον καπιταλισμό δεν είναι η απόκλιση αλλά η έκφραση των πιο ουσιαστικών νόμων του, με κύριο ότι πρόκειται για ένα κοινωνικο-οικονομικό σύστημα που σκοπός του είναι η απόσπαση υπεραξίας από την εργατική τάξη και η αναπαραγωγή του κεφαλαίου, δηλαδή, η διαιώνιση της εκμετάλλευσης. Οι περιοδικά επαναλαμβανόμενες οικονομικές κρίσεις είναι το ιδιαίτερο γνώρισμα του καπιταλισμού, ένα χαρακτηριστικό που τον διαφοροποιεί από όλα τα προηγούμενα κοινωνικο-οικονομικά συστήματα, στα οποία η κρίση εμφανιζόταν πάντοτε ως εκδήλωση της δράσης εξωτερικών παραγόντων (π.χ., κακής σοδειάς, επιδρομών κ.τ.λ.), ενώ αντιθέτως, στον καπιταλισμό πρόκειται για έκφραση των εσωτερικών του νόμων κίνησης. Φυσικά, καμιά οικονομική κρίση στον καπιταλισμό δεν διαρκεί για πάντα. Η περιοδική τους εμφάνιση, όμως, είναι

απαραίτητη για να υπάρξει καταστροφή παραγωγικών δυνάμεων, εκκαθάριση του μη παραγωγικού κεφαλαίου και επανεκκίνηση από μια πιο κερδοφόρα βάση για την αναπαραγωγή του. Η πανδημία υπογράμμισε τον εκμεταλλευτικό χαρακτήρα του καπιταλισμού, καθώς έβαλε τα κέρδη των καπιταλιστών πιο πάνω από την υγεία και τη ζωή του παγκόσμιου πληθυσμού. Σήμερα σχεδόν όλα τα καπιταλιστικά κράτη εφάρμοσαν την «ανοσία της αγέλης», όσον αφορά την αντιμετώπιση του Covid, που σημαίνει ότι θα πρέπει η εργατική τάξη να συνηθίσει να ζει με τον ιό. Ο βασικός λόγος που επέλεξαν αυτήν την πολιτική είναι οι μειώσεις των δαπανών για την δημόσια υγεία, που παράλληλα με την ιδιωτικοποίηση της, οδηγούν σε σημαντική μείωση των δαπανών για κοινωνική πολιτική. Σαν αποτέλεσμα του μη εμβολιασμού μεγάλου μέρους του πλανήτη και κυρίως των φτωχών χωρών, είναι πιθανή μια νέα μετάλλαξη, που θα είναι καταστροφική για την ανθρωπότητα.

Η πανδημία μαζί με την οικονομική ύφεση εντείνει τα προβλήματα αναπαραγωγής του κεφαλαίου και οξύνει τις εντάσεις και τις συγκρούσεις όλων των ειδών, ανάμεσα στους καπιταλιστές και στα αστικά κράτη αλλά και ανάμεσα σε καπιταλιστές και την εργατική τάξη. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός αποδεικνύεται ότι είναι ένα σύστημα στη δύση του. Στην πραγματικότητα, η ημερομηνία λήξης του έχει παρέλθει προ πολλού, γι' αυτό κάθε εξέλιξη, ακόμα και αυτές που εμφανίζονται ως θετικές, στρέφονται τελικά ενάντια στις ανάγκες και τα συμφέροντα της εργαζόμενης πλειοψηφίας. Ο λόγος που μπορούμε να προβλέψουμε ότι θα συνεχίσει να είναι το κυρίαρχο σύστημα δεν είναι βέβαια ότι αποτελεί το τέλος της ιστορίας ή ότι δεν υπάρχει εναλλακτική, όπως διατείνονται οι απολογητές του. Ο μοναδικός ίσως λόγος που παραμένει κυρίαρχος ο καπιταλισμός είναι η αδυναμία της εργατικής τάξης να δράσει για την ανατροπή του. Είναι σ' αυτήν την κατεύθυνση, της ανατροπής του καπιταλισμού, που πρέπει να επικεντρωθούν οι προσπάθειες κάθε πολιτικής δύναμης που έχει αναφορά στην εργατική τάξη.

2. Τι έχουμε να περιμένουμε; Τα ίδια και χειρότερα.

Πολλοί βιάστηκαν να χαρούνε ότι η πανδημία θα ξεπεραστεί σύντομα και θα επανέλθουν ισχυροί ρυθμοί ανάπτυξης, και όλα θα γυρίσουν σε μια κάποια κανονικότητα. Στον καπιταλισμό όμως η μόνη κανονικότητα είναι η σύγκρουση, η αστάθεια, οι απότομες αλλαγές, δηλαδή, η έλλειψη κανονικότητας. Το μόνο που είναι «κανονικό», δηλαδή, που λειτουργεί ως πραγματικός κανόνας και αρχή του καπιταλισμού, είναι η επιδίωξη του κέρδους από τους κεφαλαιοκράτες και η συνεχής προσπάθεια να αποδεχθεί η εργατική τάξη τη θέση της ως εκμεταλλευόμενη τάξη.

Έτσι, τα ιερατεία των κεφαλαιοκρατών, π.χ. το ΔΝΤ, προβλέπουν τα εξής για τα επόμενα δύο χρόνια:

Ο ρυθμός ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ προβλέπεται στο 4,4% για το 2022, υποβάθμιση σε σχέση με προηγούμενες προβλέψεις.⁷ (Πιθανόν, μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία, και αυτή η υποβάθμιση να ήταν μικρή.) Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της υποβάθμισης οφείλεται σε μειωμένες προσδοκίες για την πορεία των δύο μεγαλύτερων οικονομιών, των ΗΠΑ και της Κίνας. Το ΔΝΤ θεωρεί ότι το 2023 η ανάπτυξη θα είναι ακόμα χαμηλότερη, στο 3,8%. Σημασία δεν έχουν τόσο τα συγκεκριμένα νούμερα. Οι προβλέψεις των αστικών επιτελείων δεν έχουν καμιά σοβαρή επιστημονική βάση, όπως και ολόκληρη η σημερινή αστική οικονομική επιστήμη και, συνήθως, είναι πιο αισιόδοξες από αυτό που προκύπτει πραγματικά. Έχει σημασία, όμως, να παρατηρήσουμε ότι παρόλο που σε διάστημα δέκα χρόνων η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία γνώρισε δύο βαθιές υφέσεις (του 2009 και της πανδημίας, το 2020), οι ρυθμοί ανάπτυξης δεν οδηγούν σε αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός συνεχίζει να κινείται σε χαμηλές πτήσεις. Αυτό συμβαίνει παρά τα τεράστια ποσά σε χρήμα που εκτυπώνουν οι Κεντρικές Τράπεζες για να δανείσουν τα κράτη και τους καπιταλιστές και παρά τα εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια δανεισμού. Δηλαδή, παρότι υπάρχουν τεράστιες ποσότητες ρευστού χρήματος, αυτές δεν μετατρέπονται σε επενδύσεις και μεγάλη αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης. Αυτό το γεγονός απαιτεί μερικές εξηγήσεις.

Πρώτον, θα πρέπει να επισημανθεί ότι πράγματι τα χρήματα δεν πάνε σε παραγωγικές επενδύσεις. Μία πρόσφατη έρευνα της McKinsey,⁸ μας δίνει τα εξής στοιχεία:

Το 2020, η αξία του πλούτου ήταν 6 φορές μεγαλύτερη από την αξία του παγκόσμιου ΑΕΠ, αύξηση κατά 50% σε σχέση με το τι επικρατούσε 20 χρόνια πριν. Αυτή η απόκλιση ανάμεσα σε δημιουργία πλούτου και αύξησης του ΑΕΠ, τα οποία ιστορικά συμβάδίζουν, οφείλεται στο γεγονός ότι η αξία του πλούτου αυξάνει, καθώς οι καπιταλιστές, κατά κύριο λόγο, τοποθετούν τα χρήματά τους στο real estate, δηλαδή, στην αγορά οικοπέδων και εγκαταστάσεων –με αποτέλεσμα την αύξηση της αγοραίας αξίας τους–, ή στην επαναγορά των μετοχών των εταιρειών

τους –με αποτέλεσμα, και πάλι, την αύξηση της χρηματιστηριακής αξίας των μετοχών τους, ή στην αγορά χρέους. Πρόκειται δηλαδή για το γεγονός ότι οι καπιταλιστές δεν μετατρέπουν τα κέρδη τους σε παραγωγικές επενδύσεις αλλά σε μορφές επενδύσεων που αυξάνουν το πλασματικό κεφάλαιο (αποδόσεις από ενοίκια και αξία γης, μερίσματα μετοχών και ομολογιών), χωρίς να αυξάνουν την πραγματική παραγωγή αξίας. Ο βασικός λόγος γι' αυτό, είναι ότι οι καπιταλιστές δεν βρίσκουν κερδοφόρες επενδύσεις στην παραγωγική διαδικασία για τα χρηματικά κεφάλαιά τους. Έτσι, επενδύουν μη παραγωγικά, αυξάνοντας το πλασματικό κεφάλαιο και, βέβαια, τον παρασιτισμό. Ταυτόχρονα, αυτή η διαδικασία έχει συνέπειες για ολόκληρο το πλέγμα των κοινωνικών-οικονομικών σχέσεων στον καπιταλισμό. Για παράδειγμα, αυξάνει το χάσμα ανάμεσα σε μια χούφτα ιδιοκτητών στοιχείων πλούτου (γη, εγκαταστάσεις, μετοχές, ομόλογα κ.τ.λ.) και στη συντριπτική πλειοψηφία της υπόλοιπης κοινωνίας που δεν κατέχει τίποτα (π.χ., στις ΗΠΑ το 2000 το 10% των πιο πλούσιων κατείχαν το 67% όλου του πλούτου. Είκοσι χρόνια αργότερα, κατέχουν το 71%). Αυξάνει τα στοιχεία διάλυσης της κοινωνικής συνοχής. Αυξάνει την έλλειψη εμπιστοσύνης στην πολιτική διακυβέρνηση, καθώς αυτή καθοδηγείται από τα συμφέροντα μιας παρασιτικής αστικής τάξης, που δεν έχει να προσφέρει τίποτα στην εργαζόμενη πλειοψηφία, ούτε καν τη δυνατότητα εκμετάλλευσης για την παραγωγή περισσότερης υπεραξίας. Ακόμα χειρότερα, ο βασικός λόγος που ένα κοινωνικο-οικονομικό σύστημα κυριαρχεί είναι η δυνατότητα να αυξάνει την παραγωγική ικανότητα (τις παραγωγικές δυνάμεις). Όμως, οι εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών δείχνουν ότι η παραγωγικότητα του κεφαλαίου πέφτει, καθώς, σύμφωνα με την ίδια έκθεση, έχει αυξηθεί η αξία του κάθε είδους τίτλου ιδιοκτησίας αλλά και του δανεισμού των επιχειρήσεων, όχι όμως η κερδοφορία σε σχέση με το ΑΕΠ.

Δεύτερον, έχουμε αύξηση του δανεισμού και γενικά του χρέους. Το 2020 υπήρξε η χρονιά με τη μεγαλύτερη ετήσια αύξηση του χρέους από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με το παγκόσμιο χρέος να φθάνει τα 226 τρισεκατ. δολ.⁹ Πρόκειται για αύξηση κατά 28 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ συνολικά το παγκόσμιο χρέος είναι πάνω από 2,5 φορές περισσότερο από το παγκόσμιο ΑΕΠ. Ο δανεισμός των κρατών αποτελεί το μισό από αυτήν την αύξηση και το υπόλοιπο αφορά επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Το συνολικό δημόσιο χρέος ανέρχεται πλέον σε 88 από τα 226 τρισεκατ. δολ. (περίπου 39%) και αυτό είναι το μεγαλύτερο ποσοστό από τη δεκαετία του '60. Η πίεση αυτού του χρέους είναι πολύ μεγάλη σε αναδυόμενες (όπως αποκαλούνται) καπιταλιστικές οικονομίες και στις πιο φτωχές χώρες. Παρόλο που τη μερίδα του λέοντος στον δανεισμό έχουν οι πολύ αναπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού (κυρίως οι ΗΠΑ και η Κίνα), είναι οι πιο αδύναμες χώρες που θα δυσκολευτούν να αποπληρώσουν τα χρέη τους. Αυτό φαίνεται με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι οικονομίες της Τουρκίας, της Ινδονησίας, της Αργεντινής, της Κολομβίας, κ.τ.λ. Καθώς οι Τράπεζες και τα κράτη προσπαθούν να μειώσουν τα ρίσκα από τον δανεισμό, αυτό οδηγεί τα κράτη που έχουν δανειστεί σε πολιτικές λιτότητας, πράγμα που ρίχνει τους ρυθμούς

ανάπτυξης. Η αύξηση των επιτοκίων δανεισμού θα οδηγήσει τις πιο αδύναμες χώρες σε αδυναμία αποπληρωμής των δανείων ή επαναχρηματοδότησής του με νέα δάνεια, ένα κίνδυνο που θα αντιμετωπίσει και η Ελλάδα.

Τρίτον, το ίδιο συμβαίνει, όμως, και με τα νοικοκυριά και κυρίως τις επιχειρήσεις. Το ιδιωτικό χρέος αυξήθηκε πολύ περισσότερο κατά τη διάρκεια της ύφεσης της πανδημίας σε σχέση με την οικονομική κρίση του 2008-9, καθώς οι κυβερνήσεις ξέχασαν τα περί λιτότητας και αποδείχθηκαν ανοιχτοχέρες απέναντι στο μεγάλο κεφάλαιο που δοκιμαζόταν από την πτώση του τζίρου λόγω της πανδημίας. Ο δανεισμός, και ειδικά ο βραχυχρόνιος δανεισμός, σημαίνει ότι πολλές επιχειρήσεις πρέπει να ξεπληρώσουν τα επόμενα δύο χρόνια τα δάνεια που πήραν. Πολλές από αυτές τις επιχειρήσεις είναι στο όριο να βγάζουν αρκετά έσοδα ώστε να διατηρούνται σε λειτουργία. Η αποπληρωμή δανείων τις εμποδίζει να προχωρήσουν σε επενδύσεις και επέκταση. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι έχουν αυξηθεί οι λεγόμενες επιχειρήσεις «ζόμπι», δηλαδή, επιχειρήσεις οι οποίες δεν έχουν αρκετά κέρδη για να εξυπηρετήσουν το χρέος τους για μακροχρόνιο διάστημα, με αποτέλεσμα να εκμεταλλεύονται τις ευνοϊκές συνθήκες δανεισμού (π.χ., μηδενικά επιτόκια) για να συνεχίζουν να δανείζονται και να παραμένουν σε λειτουργία. Ζούνε δηλαδή μόνο και μόνο λόγω του συνεχιζόμενου φθηνού δανεισμού. Μία αύξηση των επιτοκίων δανεισμού τους θα τις οδηγήσει σε κλείσιμο. Ο αριθμός αυτών των επιχειρήσεων αυξήθηκε στις ΗΠΑ από 9% το 2000, σε 19% το 2020, και παρόμοια εξέλιξη εμφανίζεται σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες.

Η βάση για αυτές τις εξελίξεις είναι η γενικότερη πτώση του ποσοστού κερδοφορίας των καπιταλιστικών επιχειρήσεων και έχουν ως αποτέλεσμα αυτό που διαπιστώσαμε στην αρχή: τη μη μετατροπή της ρευστότητας σε παραγωγικές επενδύσεις και τη στροφή του κεφαλαίου σε επενδύσεις σε real estate και χρηματιστηριακά προϊόντα που προσφέρουν άμεσο κέρδος λόγω της αύξησης της αξίας των μετοχών ή της ιδιοκτησίας, χωρίς όμως αύξηση της παραγωγής υπεραξίας. Μάλιστα, η ίδια μελέτη της McKinsey που αναφέραμε παραπάνω, υπολογίζει ότι η αύξηση της αξίας του πλούτου προέρχεται κατά σχεδόν τρία τέταρτα από την αύξηση των τιμών και όχι από την παραγωγή καθαρής νέας αξίας, η οποία ήταν μόλις 28% της συνολικής αύξησης της αξίας. Ταυτόχρονα, τα τελευταία 20 χρόνια, σύμφωνα με την ίδια μελέτη, για κάθε 1 δολ. καθαρής νέας επένδυσης, η παγκόσμια οικονομία δημιουργούσε σχεδόν 2 δολ. χρέους.

Οι διαδικασίες αυτές εξηγούν, γιατί δεν πρέπει να περιμένουμε εκρηκτικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Άλλωστε, στον καπιταλισμό τέτοιοι ρυθμοί απαιτούν την πρότερη καταστροφή κεφαλαίου, ακριβώς όπως έγινε στις δεκαετίες του '50 και του '60, μετά την καταστροφή που προκάλεσε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Όμως, η πολιτική προστασίας του κεφαλαίου που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις και οι Κεντρικές Τράπεζες στην οικονομική κρίση του 2008-9 και κατά τη διάρκεια της πανδημίας διέσωσαν το κεφάλαιο, και το κερδοφόρο αλλά και το μη κερδοφόρο.

Το αποτέλεσμα είναι ένα τεράστιος όγκος μη κερδοφόρου κεφαλαίου να κρέμεται σαν βαρίδι στην παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία και να εμποδίζει την γρήγορη ανάπτυξη.

Τρεις επιπλέον εξελίξεις πρέπει να αναφερθούν.

Η πρώτη αφορά την αύξηση του πληθωρισμού. Η μέση τιμή του δείκτη τροφίμων της Οργάνωσης Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ αυξήθηκε από 98,1 μονάδες το 2020 σε 125,8 μονάδες το 2021 (αύξηση κατά περίπου 28%), ενώ τον Ιανουάριο το 2022 έκλεισε στην τιμή 135,7 μονάδες.¹⁰ Το ίδιο και οι τιμές πετρελαίου: η τιμή του καλαθιού του ΟΡΕC ήταν 41,47 δολ. το βαρέλι την 1η Ιαν. 2020 και 88,22 την ίδια ημερομηνία το 2022 (αύξηση 112%).¹¹ Οι αυξήσεις αυτές ροκανίζουν το εισόδημα της εργατικής τάξης, της οποίας ο μισθός, το μεροκάματο και η σύνταξη δεν υφίσταται κανέναν πληθωρισμό. Οξύνουν τη δυσφορία της και τη διάθεση να αλλάξει κάτι. Την ίδια στιγμή, βέβαια, διάφοροι υπέρμαχοι του καπιταλισμού –οι αστοί πολιτικοί, οι πουλημένοι δημοσιογράφοι και οικονομολόγοι, και βέβαια οι ίδιοι οι καπιταλιστές– καλούν την εργατική τάξη να μην ζητά αυξήσεις για να μην αυξηθεί κι άλλο ο πληθωρισμός. Γνωρίζουν πολύ καλά όλοι αυτοί ότι η μέχρι τώρα άνοδος των τιμών δεν οφείλεται σε αύξηση των μισθών και μεροκαμάτων αλλά σε άλλες αιτίες. Όπως γνωρίζουν ότι από την αύξηση των τιμών έχουν τσεπώσει οι ίδιοι απίστευτα κέρδη.

Αλλά και η προσπάθεια να σταματήσουν τον πληθωρισμό, που η αστική πολιτική οικονομία τον αντιμετωπίζει ως απλό χρηματικό φαινόμενο, θα στραφεί πάλι κατά της εργατικής τάξης. Η λύση των αστικών επιτελείων για τον πληθωρισμό είναι η αύξηση των επιτοκίων δανεισμού, ώστε να μειωθεί η παροχή χρήματος. Με δεδομένα αυτά που είπαμε παραπάνω για το χρέος κρατών και ιδιωτικών επιχειρήσεων, η αύξηση των επιτοκίων δανεισμού θα οδηγήσει σε αδυναμία αποπληρωμής των δανείων, επομένως, σε πιθανές χρεοκοπίες και συρρίκνωση της επενδυτικής επέκτασης. Η εργατική τάξη θα κληθεί να πληρώσει την πιθανή ύφεση με ανεργία και μεγαλύτερη λιτότητα.

Η δεύτερη σημαντική εξέλιξη των τελευταίων χρόνων είναι όλη η συζήτηση για την πράσινη οικονομία και την ψηφιακή μετάβαση, την 4η βιομηχανική επανάσταση, κ.τ.λ. Η βάση αυτής της συζήτησης είναι αντικειμενικές εξελίξεις: η συνεχιζόμενη καταστροφή του πλανήτη από την καπιταλιστική εκμετάλλευση και η ανάδυση νέων τεχνολογιών που μπορούν να αυξήσουν την παραγωγικότητα, δηλαδή, την κερδοφορία του κεφαλαίου.

Οι καπιταλιστές και οι απολογητές του καπιταλισμού δεν δίνουν δεκάρα τσακιστή ούτε για τον πλανήτη, ούτε για τη δυνατότητα να καλύπτονται οι ανάγκες της ανθρωπότητας με λιγότερο κόπο και πιο αποδοτικά και οικολογικά. Αυτό που πραγματικά τους ενδιαφέρει είναι η δυνατότητα να συνεχίζουν να βγάζουν κέρδη και να διατηρήσουν την ταξική τους κυριαρχία. Η λεγόμενη «πράσινη» οικονομία είναι μια προσπάθεια όχι για τη σωτηρία του πλανήτη αλλά για την ελεγχόμενη

καταστροφή και απαξίωση κεφαλαίου (το κεφάλαιο που είναι επενδυμένο σε παλιά τεχνολογία, π.χ., μηχανές εσωτερικής καύσης που χρησιμοποιούν ορυκτά καύσιμα), ώστε να μεταφερθεί κεφάλαιο σε πιο κερδοφόρες τεχνολογίες (π.χ., ηλεκτρικά αυτοκίνητα). Όμως, αρκεί να κοιτάξει κανείς τα υλικά που πρέπει να αντληθούν από τη γη για να κατασκευαστούν αυτές οι νέες τεχνολογίες (κοβάλτιο, λίθιο, χαλκός, κ.τ.λ.) για να καταλάβει ότι δεν πρόκειται να οδηγηθούμε σε ένα πιο καθαρό και βιώσιμο πλανήτη.

Οι ανάγκες για ενέργεια παραμένουν υψηλές, κυρίως λόγω της κατασπατάλησης ενέργειας και πόρων από τους ίδιους τους καπιταλιστές αλλά και λόγω της συστημικής ανάγκης του καπιταλισμού να παράγει για κέρδος. Στον καπιταλισμό είναι αδύνατο να προκριθεί ένα σύστημα δημόσιων συγκοινωνιών που θα καταστήσει άχρηστο το ιδιωτικό αυτοκίνητο (και μαζί του τις γεωτρήσεις για πετρέλαιο και πλαστικά, τις εξορύξεις για μέταλλα, τη χρήση χώρου για πάρκινγκ, βενζινάδικα, αυτοκινητοδρόμους, κ.τ.λ.), γιατί δεν υπάρχει κέρδος σε αυτό για τους καπιταλιστές αλλά και γιατί η υιοθέτηση ενός τέτοιου μοντέλου παραγωγής και ζωής απαιτεί μια διαφορετική κοινωνική οργάνωση, η οποία θα βάζει τις ανάγκες των εργαζομένων πάνω από τα κέρδη των καπιταλιστών, επομένως, και την κατάργηση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής και την ακόλουθη αστική ταξική και πολιτική κυριαρχία. Είναι αδύνατο να προκριθεί ένα σύστημα παραγωγής που θα εξαφανίσει την παραγωγή χιλιάδων άχρηστων εμπορευμάτων, που πολλές φορές καταλήγουν στις χωματερές, και την παραγωγή εκείνων των προϊόντων που χρειάζεται πραγματικά η ανθρωπότητα για να καλύπτει τις πραγματικές της ανάγκες και να ζει μια ολοκληρωμένη και υγιεινή ζωή, η οποία επιπλέον θα βοηθά τη διατήρηση του πλανήτη για τις επόμενες γενιές. Αρκεί να σκεφτεί κανείς την απίστευτη σπατάλη πόρων για οπλικά συστήματα θανάτου, τα οποία δεν είναι μόνο σπατάλη πόρων που θα μπορούσαν να διοχετευθούν σε βελτίωση της ζωής της ανθρωπότητας, αλλά είναι επιπλέον μια παραγωγή που η χρήση της οδηγεί στην εξαφάνιση της ζωής και την καταστροφή του πλανήτη σε μαζική κλίμακα. Όμως, η διοχέτευση πόρων σε εξοπλιστικά προγράμματα είναι αναγκαία στον καπιταλισμό για να διαφυλαχθούν τα συμφέροντα των καπιταλιστών.

Το ίδιο κούφια ακούγονται όλα τα σενάρια για τις νέες τεχνολογίες (ψηφιακή μετάβαση, τηλεπικοινωνίες, ρομποτική, νανοτεχνολογία, βιοτεχνολογία, κ.τ.λ.). Αντί να μπουν στην υπηρεσία του ανθρώπου, αντί να σημαίνουν λιγότερη και πιο ξεκούραστη εργασία, μεγαλύτερη απόλαυση της ζωής, αύξηση της δυνατότητας για ζωή χωρίς ασθένειες και πόνο, την αξιοποίηση στο έπακρο όλων των δυνατοτήτων που κρύβει μέσα του ο άνθρωπος, αντί για όλα αυτά μετατρέπονται στο αντίθετό τους. Βλέπουμε ξεκάθαρα τις τελευταίες δεκαετίες οι νέες τεχνολογίες να οδηγούν στην ανεργία εργαζόμενους, τον χρόνο εργασίας να αυξάνει, ενώ ταυτόχρονα, οι εργαζόμενοι πληρώνονται λιγότερο· τη ζωή της εργατικής τάξης να γίνεται λάστιχο, να υποτάσσεται στις ανάγκες παραγωγής κέρδους για τους καπιταλιστές όλο το 24ωρο· τον ασφυκτικό έλεγχο της ιδιωτικής ζωής και του ιδιωτικού χρόνου της εργατικής τάξης από τις νέες τεχνολογίες και

την πλήρη αστυνόμευση από το κράτος και τους καπιταλιστές· την εξατομίκευση της ζωής και το σπάσιμο κάθε συλλογικότητας, διαδικασίες όμως που καταστρέφουν κάθε δυνατότητα για δημιουργικότητα, καθώς μετατρέπει τον καθένα σε εξατομικευμένο καταναλωτή κουλτούρας, και μάλιστα του χειρίστου είδους· τη μαζική αποβλάκωση από την ευκολία με την οποία μεταδίδεται κάθε πνευματικό σκουπίδι του καπιταλισμού σε αποξενωμένους χρήστες της τεχνολογίας· την αξιοποίηση της τεχνολογίας για τα βίτσια των καπιταλιστών, από τα ταξίδια στο διάστημα μέχρι την προσπάθεια αύξησης του χρόνου ζωής (τους). Αυτή η άθλια, χωρίς νόημα ζωή είναι η μόνη προοπτική στον καπιταλισμό. Τέτοια επίφαση ζωής δεν αξίζει να τη ζει κανείς. Πρέπει να την αρνηθεί και να την ανατρέψει.

Η τρίτη εξέλιξη είναι τα δημογραφικά και πληθυσμιακά δεδομένα και η αύξηση των μεταναστευτικών ροών.

Ο πληθυσμός της γης παρουσιάζει κάμψη στους ρυθμούς αύξησής του και πολλές χώρες, αναπτυσσόμενες αλλά και αναπτυσσόμενες, θα αντιμετωπίσουν πρόβλημα στην ανανέωση του εργατικού τους δυναμικού. Διαφαίνεται επίσης ότι η μετανάστευση και η διαχείρισή της θα παίξει σημαντικό ρόλο στις οικονομικές, κοινωνικές και γεωπολιτικές εξελίξεις.

Σε όλη τη γνωστή ανθρώπινη ιστορία, ο ανθρώπινος πληθυσμός παρουσιάζει αυξητική τάση. Από 3 δισεκατομμύρια το 1960, ανέβηκε σε 3,7 το 1970, σε 4,4 το 1980, σε 5,3 το 1990, σε 6,1 το 2000 και σε 6,9 το 2010, ενώ το 2019 υπολογίζεται σε 7,674 δισεκατομμύρια ανθρώπους. Η γενικότερη εδραιωμένη πεποίθηση είναι ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός θα αυξάνει για πάντα και ο βασικός λόγος γι' αυτό είναι η αύξηση του πληθυσμού στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Ωστόσο, τα στοιχεία πλέον δείχνουν μια κατακόρυφη πτώση των δεικτών γονιμότητας και του δείκτη γεννήσεων. Ο παγκόσμιος δείκτης γονιμότητας που δείχνει τις γεννήσεις ανά γυναίκα έπεσε από 5,055 το 1964 σε 2,402 το 2019 (παγκόσμιος μέσος όρος). Αντίστοιχα, ο παγκόσμιος δείκτης γεννήσεων που δείχνει τον ετήσιο αριθμό γεννήσεων ανά 1000 άτομα, βρέθηκε στο κορυφαίο σημείο του τα τελευταία 60 χρόνια, το 1963 με 36,054 γεννήσεις ανά 1000 άτομα (ανά έτος) και έχει πέσει το 2019 στις 17,888 γεννήσεις ανά 1000 άτομα πληθυσμού.

Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι επιβραδύνεται η τάση αύξησης του πληθυσμού και είναι πιθανό μέσα στον 21ο αιώνα να φτάσουμε σε κάποιο σημείο ισορροπίας-στασιμότητας του παγκόσμιου πληθυσμού.

Φυσικά, υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα σε ανεπτυγμένες και καθυστερημένες χώρες. Στην ομαδοποίηση των στοιχείων που κάνει η Παγκόσμια Τράπεζα, φαίνεται ότι το 2017 ο δείκτης γονιμότητας στην υποσαχάρια Αφρική ήταν 4,8, στις χώρες που η Παγκόσμια Τράπεζα χαρακτηρίζει «βαριά χρεωμένες φτωχές χώρες» ήταν επίσης 4,8, στις χώρες που η τράπεζα χαρακτηρίζει «χαμηλού

εισοδήματος» ήταν 4,6, στις «λιγότερο αναπτυγμένες χώρες» (χαρακτηρισμός του ΟΗΕ) ο δείκτης είναι 4,1. Κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο του 2,4 βρίσκονται οι ανεπτυγμένες χώρες. Στην κεντρική Ευρώπη και την Βαλτική θάλασσα είναι 1,5, στη ζώνη του ευρώ βρίσκεται στο 1,6, στην ΕΕ επίσης είναι 1,6, στην Ευρώπη και την κεντρική Ασία στο 1,8, στην Βόρεια Αμερική στο 1,7.

Χώρες «πρωταθλήτριες» του δείκτη είναι: ο Νίγηρας με δείκτη 7,0, η Σομαλία με 6,2, το Κογκό και το Μάλι με 6,0, το Τσαντ με 5,8. Χώρες ουραγοί είναι η Νότια Κορέα, το Πουέρτο Ρίκο και το Χονγκ Κονγκ με 1,1, λίγο πιο πάνω η Σιγκαπούρη και το Μακάο με 1,2, ενώ στο 1,3 βρίσκονται η Μολδαβία, το Σαν Μαρίνο, η Ανδόρρα, η Βοσνία, η Κύπρος, η Ιταλία και η Ισπανία.

Σε σχέση με το δείκτη γεννήσεων, η υποσαχάρια Αφρική έχει και πάλι το μεγαλύτερο δείκτη (36), όσο και οι «βαριά χρεωμένες φτωχές χώρες» (πάλι 36), οι χώρες χαμηλού εισοδήματος 35 και οι «λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες» 32. Κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο (18,657 ή στρογγυλοποιημένο 19) βρίσκονται οι ανεπτυγμένες χώρες. Στο 12 είναι η Βόρεια Αμερική, στο 10 οι χώρες της ΕΕ και στο 9 οι χώρες της ζώνης του ευρώ.

Το 2017, «πρωταθλήτριες» χώρες στο δείκτη γεννήσεων ήταν ο Νίγηρας με 47 γεννήσεις ανά 1000 άτομα, το Τσαντ με 43 και το Μάλι, η Σομαλία και το Κογκό με 42. Χώρες ουραγοί του δείκτη ήταν η Κορέα και το Πόρτο Ρίκο με 7 γεννήσεις ανά 1000 άτομα, ενώ 8 γεννήσεις ανά 1000 άτομα είχαν η Ιαπωνία, η Ιταλία, το Χονγκ Κονγκ, το Μονακό, το Σαν Μαρίνο, η Βοσνία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα.

Παρά τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε ανεπτυγμένες και καθυστερημένες χώρες, η πτώση του δείκτη γονιμότητας και του δείκτη γεννήσεων είναι σχετικά ομοιόμορφη. Οι δείκτες αυτοί πέφτουν κατακόρυφα όχι μόνο στις ανεπτυγμένες χώρες, αλλά και σε χώρες του «τρίτου κόσμου». Για παράδειγμα, η Γερμανία το 1964 είχε αρκετά μεγαλύτερο δείκτη γονιμότητας (2,54), από αυτόν που είχε το 2017 το Μπαγκλαντές (2,062) ή η Ινδία (2,2), ενώ ο δείκτης γεννήσεων της Γερμανίας το 1963 (18,1) είναι σχεδόν ίσος με αυτόν του Μπαγκλαντές το 2017 (18,5).

Η μείωση των γεννήσεων είναι συνέπεια της κοινωνικής ανάπτυξης. Η γέννηση πολλών παιδιών ήταν προϊόν της ανυπαρξίας κοινωνικής ασφάλισης, υπηρεσιών υγείας, συνταξιοδοτικών συστημάτων κ.λπ. Η πολυτεκνία εξασφάλιζε τους γονείς στα γεράματα, καθώς είχανε αρκετά εργατικά χέρια να δουλέψουν την όποια οικογενειακή περιουσία (ειδικά στα αγροτικά νοικοκυριά) και αυξάνανε το διαθέσιμο εισόδημα των ανήμβωρων να εργαστούν ηλικιωμένων.

Η τάση της πολυτεκνίας μειώνεται όσο αναπτύσσονται οι κοινωνίες και υιοθετούν θεσμούς που εξασφαλίζουν τους ηλικιωμένους με συντάξεις και δημόσια συστήματα υγείας. Αυτός είναι και ο λόγος που στις πλούσιες χώρες γεννιούνται

λίγα παιδιά, ενώ οι οικογένειες των καθυστερημένων οικονομικά χωρών εξακολουθούν να είναι πολυμελείς.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα στοιχεία για την εξέλιξη του πληθυσμού, είναι τα εξής:

Οι αναπτυσσόμενες χώρες βρίσκονται σε πορεία μείωσης του πληθυσμού τους. Αυτό δημιουργεί μια σειρά σοβαρά προβλήματα, όπως πίεση στο ασφαλιστικό σύστημα καθώς μειώνονται οι εισφορές, τάση υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας και αδυναμία αποτελεσματικής στελέχωσης των ενόπλων δυνάμεων και εξασφάλισης της εθνικής άμυνας. Μείωση του πληθυσμού μιας χώρας σημαίνει μείωση της συνολικής ισχύος της.

Ο μοναδικός τρόπος διατήρησης ή και αύξησης του πληθυσμού στις ανεπτυγμένες χώρες είναι η μετανάστευση από τις πιο καθυστερημένες χώρες.

Οι ισχυρές καπιταλιστικές χώρες θα διατηρήσουν την ισχύ τους στο βαθμό που θα μπορέσουν να προσελκύσουν μεταναστευτικούς πληθυσμούς και να τους ενσωματώσουν. Οι μετανάστες θα γίνονται όλο και πιο περιζήτητοι όσο θα περνάνε τα χρόνια. Κι αυτό όχι μόνο λόγω της υποχώρησης της γεννητικότητας στις ανεπτυγμένες χώρες, αλλά και λόγω της μείωσης της γεννητικότητας και στις χώρες που τροφοδοτούν τις ανεπτυγμένες με μεταναστευτικούς πληθυσμούς. Αυτό το γνωρίζουν οι αστοί και οι πολιτικοί τους εκπρόσωποι και ήδη το εκφράζουν. Ο Γ. Παπανδρέου αυτό εξέφραζε όταν μίλαγε πριν αρκετά χρόνια για Έλληνες ουκρανικής καταγωγής, φιλιππινέζικης καταγωγής κ.λ.π. Ο Κυριάκος Μητσοτάκης επίσης, όταν μίλησε με περηφάνια για το σημαιοφόρο από το Μπαγκλαντές. Αντίθετα, η φασιστοφυλλάδα που χλεύαζε τον «ημεδαπό» με το εξωτικό όνομα εκφράζει έναν εσμό κρετίνων που εκτός από το μισανθρωπισμό του, είναι ανίκανος να προασπίσει τα συμφέροντα της αστικής τάξης και γι' αυτό οι ίδιοι οι αστοί τον αποστρέφονται. Ένα παράδειγμα χώρας που η αστική της τάξη έχει αντιμεταναστευτική πολιτική, είναι η Ουγγαρία. Τα μέτρα της κυβέρνησης για την αύξηση του δείκτη γεννητικότητας έχουν ισχνά αποτελέσματα (από 1,23 το 2011 σε 1,55 το 2018) και ο πληθυσμός της εξακολουθεί να παρουσιάζει σταθερή μείωση από 10,7 εκ. το 1981 και 10,4 εκ. το 1990 σε 9,8 εκ. το 2019.

Οι χώρες που είναι ικανές να προσελκύσουν μετανάστες θα είναι αυτές που θα διατηρήσουν την ισχύ τους, ενώ οι χώρες που δεν θα μπορέσουν να αυξήσουν τον πληθυσμό τους με τη μετανάστευση θα αποδυναμωθούν. Οι μετανάστες κατευθύνονται στις πιο οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα σε αυτές που είναι περισσότερο πολιτικά φιλελεύθερες. Π.χ. πηγαίνουν στη Γερμανία, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία κι όχι στη Σαουδική Αραβία ή την Κίνα. Οι χώρες που δέχονται μεταναστευτικούς πληθυσμούς θα καταφέρουν να αποφύγουν τη μείωση πληθυσμού και σε ορισμένες περιπτώσεις θα έχουν και αύξηση. Η χώρα με το μεγαλύτερο πλεονέκτημα στην κούρσα προσέλκυσης μεταναστών είναι, φυσικά, οι ΗΠΑ. Είναι μια χώρα που έχει οικοδομηθεί από τους μετανάστες και η αστική της τάξη έχει τεράστια πείρα στην ενσωμάτωση μεταναστευτικών πληθυσμών. Το πώς εκδηλώνεται η διαφορά ανάμεσα σε μια χώρα που μπορεί να ενσωματώνει

μετανάστες και σε μια που είναι ανίκανη για κάτι τέτοιο, μπορούμε να το δούμε συγκρίνοντας την Ελλάδα με τη Γερμανία. Η Γερμανία προετοιμάστηκε για να υποδεχτεί 1 εκατομμύριο μετανάστες, τους διασκόρπισε σε ολόκληρη την επικράτεια, τους εκπαίδευσε και τους ενέταξε στην αγορά εργασίας μέσα σε έναν χρόνο. Η Ελλάδα, από την άλλη, αδυνατεί να διαχειριστεί την κατάσταση, συμπεριφέρεται άθλια σε πρόσφυγες και μετανάστες και καταφέρνει να κρατήσει στο έδαφός της μικρό αριθμό μεταναστών, μια και οι περισσότεροι προτιμάνε να αναζητήσουν άλλους προορισμούς.

Η στάση καλωσορίσματος των μεταναστών και των προσφύγων δεν είναι προνόμιο της Αριστεράς, είναι ζωτική ανάγκη για τις χώρες του αναπτυγμένου καπιταλισμού. Η γραμμή «Πρόσφυγες είστε καλοδεχούμενοι» θα είναι στο μέλλον η κύρια γραμμή της αστικής τάξης. Η γραμμή αυτή φαίνεται να είναι ανταγωνιστική με την ακροδεξιά γραμμή «Όχι στους μετανάστες» «Να φύγουν όλοι» κ.λ.π. Είναι όμως δύο γραμμές συμπληρωματικές. Οι αστοί θέλουν μετανάστες και πρόσφυγες για να αυξάνεται ο πληθυσμός της χώρας τους και το εργατικό δυναμικό που εκμεταλλεύονται. Θέλουν όμως μετανάστες και πρόσφυγες, ειδικά αυτούς που θα πυκνώσουν τις γραμμές της εργατικής τάξης, που θα μπαίνουν στον κοινωνικό ιστό φοβισμένοι, με σκυμμένο το κεφάλι, με τις απειλές των φασιστών να κρέμονται από πάνω τους.

Η κομμουνιστική Αριστερά στα άμεσα καθήκοντα, αναγκαστικά ταυτίζεται με την «προοδευτική» μερίδα της αστικής τάξης, υπερασπιζόμενη τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών. Μπορεί να διαφέρει μόνο στο πρόγραμμά της. Σε ένα εργατικό κράτος, με κεντρικό σχεδιασμό στην οικονομία, η ζήτηση ζωντανής εργασίας μπορεί να εξισορροπεί την προσφορά με αύξηση της παραγωγής, κοινωφελή έργα, κοινωνικές υπηρεσίες κ.λ.π. Ένα εργατικό κράτος μπορεί να ενσωματώσει αποτελεσματικά μετανάστες εργάτες και να αυξήσει τον πληθυσμό της χώρας.

3. Το σύστημα του ιμπεριαλισμού σε έντονη αστάθεια

Ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής απαιτεί την υποταγή στο κεφάλαιο όλο και περισσότερης εργασιακής δύναμης για την παραγωγή όλο και περισσότερης υπεραξίας. Οι καπιταλιστές, όταν προσλαμβάνουν εργάτες, δεν το κάνουν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των καταναλωτών, παράγοντας τα εμπορεύματα που οι τελευταίοι έχουν ανάγκη, αλλά για την αξιοποίηση του ίδιου του κεφαλαίου, δηλαδή την παραγωγή εμπορευμάτων που περιέχουν περισσότερη εργασία από εκείνη που πληρώνει ο καπιταλιστής: «η παραγωγή υπεραξίας ή κερδοφορία αποτελεί τον απόλυτο νόμο του τρόπου παραγωγής».¹² Οι όροι πώλησης της εργασιακής δύναμης από τους προλετάριους οδηγούν στην αναγκαιότητα πώλησής της σε διευρυμένη κλίμακα και τη διαρκώς διευρυνόμενη παραγωγή πλούτου ως κεφάλαιο. Η ανάγκη συσσώρευσης κεφαλαίου, δηλαδή, της μετατροπής ενός μέρους της ιδιοποιημένης υπεραξίας σε νέο κεφάλαιο για απόσπαση ακόμα μεγαλύτερης υπεραξίας, γίνεται αναγκαία από τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους καπιταλιστές: ο κάθε μεμονωμένος καπιταλιστής, αν δεν θέλει να μετατραπεί σε απλό καταναλωτή, θα πρέπει να καταλάβει μεγαλύτερα μερίδια της αγοράς και να εκτοπίσει τους υπόλοιπους καπιταλιστές. Θα πρέπει γι' αυτόν τον λόγο να μετατρέπει ένα μέρος της υπεραξίας σε νέα μέσα παραγωγής, να εισαγάγει υψηλότερη τεχνολογία, να εξευρίσκει νέες, πιο κερδοφόρες αγορές. Ο λυσσαλέος ανταγωνισμός ανάμεσα στα ξεχωριστά κεφάλαια των καπιταλιστών οδηγεί στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας· συγκεντρώνει την παραγωγή σε όλο και λιγότερα χέρια και οδηγεί στο μονοπώλιο· οδηγεί στο σύστημα του ιμπεριαλισμού και στο μοίρασμα αγορών και χωρών ανάμεσα στα πιο ισχυρά καπιταλιστικά κράτη· μετατρέπει την πλειοψηφία της κοινωνίας σε προλετάριους· επεκτείνει τις κεφαλαιοκρατικές σχέσεις παραγωγής σε όλο τον πλανήτη για να εξευρεθούν νέες πηγές κέρδους.¹³

Ο καπιταλισμός έχει φτάσει στο ανώτερο και τελευταίο στάδιό του, αυτό του ιμπεριαλισμού. Η συγκέντρωση της παραγωγής και του κεφαλαίου φτάνει σε εκείνη τη βαθμίδα ανάπτυξης, στην οποία διαμορφώνεται η κυριαρχία των μονοπωλίων και του χρηματιστικού κεφαλαίου. Αποκτά πρωταρχική σημασία η εξαγωγή κεφαλαίου και οι διεθνείς μονοπωλιακές ενώσεις μοιράζουν τον κόσμο μεταξύ τους. Το μοίρασμα του κόσμου ανάμεσα στις μεγάλες καπιταλιστικές χώρες έχει πλέον ολοκληρωθεί.¹⁴ Ο καπιταλισμός είναι πλέον ένα υπερώριμο οικονομικοκοινωνικό σύστημα και τα σημάδια της σήψης του είναι πλέον εμφανή. Οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής μετατρέπονται από προωθητική δύναμη σε τροχοπέδη για την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Είναι ένα παρασιτικό σύστημα και η κάθε παραπέρα ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων απαιτεί προηγουμένως καταστροφή παραγωγικών δυνάμεων. Δεν μπορεί να φτάσει σε κάποιο νέο καλύτερο στάδιο. Το μόνο που μπορεί να τον αντικαταστήσει είναι η δικτατορία του προλεταριάτου. Μόνο η ανατροπή του από τις δυνάμεις της

εργατικής τάξης μπορούν να οδηγήσουν σε ανάπτυξη τις παραγωγικές δυνάμεις με τρόπο που δεν θα είναι καταστροφικός για την ανθρωπότητα.

Στη φάση της λεγόμενης «παγκοσμιοποίησης», από το 1990 και μέχρι το 2010, η κυριαρχία του κεφαλαίου των ιμπεριαλιστικών χωρών σε παγκόσμια κλίμακα δημιούργησε διάφορες λανθασμένες θεωρήσεις για την εξέλιξη του καπιταλισμού, όπως για την εξαφάνιση του εθνικού αστικού κράτους, την επικράτηση των ολοκληρώσεων, ή την κυριαρχία διεθνικών μονοπωλίων σε όλο τον κόσμο. Η πραγματικότητα του καπιταλισμού και οι νόμοι του υπονόμισαν γρήγορα αυτές τις θεωρήσεις.

Η τάση για διεθνοποίηση και ολοκλήρωση είναι αντικειμενική, είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Ο καπιταλισμός, όμως, και ειδικά στο ανώτατο στάδιο του, τον ιμπεριαλισμό, θέτει φραγμό ή στρεβλώνει αυτήν την τάση. Η πιο χαρακτηριστική έκφραση αυτών των στρεβλώσεων είναι ακριβώς το κατεξοχήν παράδειγμα «ολοκλήρωσης», η ΕΟΚ και μετέπειτα ΕΕ. «Ολοκληρώσεις» όπως της ΕΕ ήταν, αφ' ενός, αποτέλεσμα της αντικειμενικής ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων (και όχι διάφορων υποκειμενικών παραγόντων που προβάλλει η αστική ιδεολογία, όπως η επιθυμία των ευρωπαίων ηγετών να επιτευχθεί μια μόνιμη ειρήνη στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Βλέπε και την ιδεαλιστική εξήγηση της εισόδου της Ελλάδας στην ΕΟΚ: ακόμα διακινείται η θεωρία ότι ήταν επιλογή του Κωνσταντίνου Καραμανλή και όχι οικονομικο-πολιτική ανάγκη του ελληνικού καπιταλισμού). Αφ' ετέρου, δημιουργούσε μια υπερεθνική αγορά στην οποία κυριαρχούσαν συγκεκριμένα ιμπεριαλιστικά κέντρα (Γερμανία-Γαλλία) σε σχετική απομόνωση από άλλες τέτοιες υπερεθνικές αγορές στις οποίες κυριαρχούσαν αντίπαλα ιμπεριαλιστικά κέντρα (π.χ. η NAFTA στη Β. Αμερική υπό την κυριαρχία των ΗΠΑ). Το συμπέρασμα είναι ότι ο ιμπεριαλισμός δεν πρόκειται να ξεφύγει από τις αντιφάσεις του όσες μεταλλαγές κι αν υποστεί από την τάση ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Οι αναπροσαρμογές αυτές που τείνουν στην παράταση της επιβίωσής του δεν έχουν προοδευτικό χαρακτήρα, γιατί ο ιμπεριαλισμός βρίσκεται σε προϊούσα σήψη και είναι αντίδραση σε όλη τη γραμμή, αντίδραση οικονομική, πολιτική, ιδεολογική.

Η καπιταλιστική κρίση του 2008-9 ανέδειξε αυτές τις αντιφάσεις και υπονόμισε πολλές από τις θεωρίες που διακινούνταν μαζί με την μεγέθυνση της παγκοσμιοποίησης. Για παράδειγμα, ένας από τους βασικούς δείκτες της «παγκοσμιοποίησης», η μεγέθυνση του παγκόσμιου εμπορίου, βρίσκεται σε υποχώρηση. Ενώ στις δύο δεκαετίες πριν το 2007 το παγκόσμιο εμπόριο είχε μια αύξηση 7% κατά μέσο όρο ανά έτος, σχεδόν διπλάσια από τη μεγέθυνση του παγκόσμιου ΑΕΠ, από το 2008 έως το 2014 επιβραδύνθηκε στο 3% και ακόμα χαμηλότερα το 2015-2016.¹⁵ Τα τελευταία χρόνια πριν την έναρξη της πανδημικής κρίσης, το εμπόριο είχε μηδενική μεγέθυνση.

Ακόμα χειρότερα είναι τα πράγματα σε σχέση με την κίνηση κεφαλαίου ειδικά του παραγωγικού τύπου, δηλαδή, των ξένων άμεσων επενδύσεων. Η μέση

μεγέθυνση των ξένων άμεσων επενδύσεων, ήδη από το 2000 ήταν μόλις 0,8%, ενώ το 2018 οι άμεσες επενδύσεις μειώθηκαν κατά 28%.¹⁶

Τα στοιχεία αυτά κάνουν τους αστούς αναλυτές να μιλάνε για «από-παγκοσμιοποίηση». Η ουσία, όμως, είναι ότι και η «παγκοσμιοποίηση» και η «από-παγκοσμιοποίηση» είναι πλευρές του ίδιου φαινομένου, του ιμπεριαλισμού, και είναι εξίσου αντιδραστικές.

Η επέκταση του παγκόσμιου εμπορίου είναι αποτέλεσμα της αντικειμενικής ανάγκης του κεφαλαίου για επέκταση. Γίνεται με την εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης των εξαρτημένων χωρών και την καταλήστευση των παραγωγικών τους δυνάμεων από τις ισχυρές πολυεθνικές των ιμπεριαλιστικών χωρών. Η ανάπτυξη όμως νέων δυνάμεων, και κυρίως της Κίνας, οδηγεί στο ξαναμοίρασμα των αγορών και αυτό εκφράζεται μέσα από την «από-παγκοσμιοποίηση». Οι χαμένοι της προηγούμενης φάσης, στην συγκεκριμένη περίπτωση οι ΗΠΑ, παίρνουν μέτρα για την προστασία της αγοράς τους και των δικών τους μονοπωλίων απέναντι στον ανταγωνισμό. Αυτό οδηγεί σε μέτρα προστατευτισμού και εμπορικό πόλεμο και αυτά με τη σειρά τους οδηγούν στην καθίζηση του παγκόσμιου εμπορίου. Αυτά είναι κλασικά συμπτώματα, όταν οι συσχετισμοί αλλάζουν ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις ως αποτέλεσμα της ασύμμετρης ανάπτυξης του καπιταλισμού. Η αλλαγή των συσχετισμών δεν εκφράζεται απλώς με περιορισμούς στις εισαγωγές και με υψηλότερους δασμούς. Αλλαγές στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα και το μοίρασμα των αγορών ανάμεσα στους ιμπεριαλιστές απαιτεί και το αίμα των λαών για να εμπεδωθεί.

Σε σχέση με πριν δύο δεκαετίες, τα στρατόπεδα έχουν διαμορφωθεί διαφορετικά. Από την περίοδο, που στις αναλύσεις, ιδιαίτερα της αριστεράς, κυριαρχούσε ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους πόλους που δημιουργούσαν οι ΗΠΑ, η ΕΕ (Γερμανία-Γαλλία) και η Ιαπωνία, τώρα τα στρατόπεδα επαναδιατάσσονται κυρίως λόγω της μετεωρικής ανόδου της Κίνας. Η Κίνα μετατρέπεται στο μεγαλύτερο αντίπαλο των ΗΠΑ για την ηγεμονία στο ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο.

Αυτό το αναγνωρίζουν πρώτοι από όλους οι ίδιοι οι αμερικανοί ιμπεριαλιστές. Σε όλες τις εκθέσεις των τελευταίων ετών και τις δηλώσεις των υπουργών Άμυνας ή Εξωτερικών των ΗΠΑ αναγνωρίζουν ως καθοριστικούς αντίπαλους την Κίνα και τη Ρωσία, με την Κίνα να είναι μακροπρόθεσμα η πιο σοβαρή στρατηγική απειλή.¹⁷ Αυτή η αναγνώριση έχει βέβαια αντικειμενική βάση. Η οικονομική και στρατιωτική ισχύς της Κίνας αυξήθηκε θεαματικά τα τελευταία χρόνια. Από το 1998 έως το 2014 το ΑΕΠ της Κίνας σε σταθερή αξία δολαρίων αυξήθηκε από 1,9 τρισ. δολ. σε 8,3 τρισ. δολ. Οι στρατιωτικές δαπάνες της Κίνας αυξήθηκαν από 2,2% του παγκόσμιων δαπανών για στρατιωτικές δαπάνες σε 12,2% στο διάστημα από το 1994 έως το 2015.¹⁸ Αυτό, όμως, που κάνει την Κίνα έναν επικίνδυνο αντίπαλο για τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό είναι ο στόχος της να κυριαρχήσει και να αποκτήσει πλήρη αυτονομία στο χώρο της υψηλής τεχνολογίας (ημιαγωγοί, τεχνητή νοημοσύνη, βιοτεχνολογία, νανοτεχνολογία, ρομποτική, πυραυλική και δορυφορική τεχνολογία, κ.τ.λ.). Η αστική τάξη που κάθε φορά κυριαρχεί στην

τεχνολογία αποκτά πλεονέκτημα έναντι των άλλων αστικών τάξεων: αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας και ταυτόχρονα την ικανότητα να αποσπά υπεραξία από τις άλλες αστικές τάξεις που έχουν χαμηλότερη παραγωγικότητα. Οι αμερικανοί ιμπεριαλιστές προσπαθούν στα πλαίσια αυτά να εμποδίσουν την Κίνα να εξελιχθεί σ' αυτούς τους τομείς. Εκεί στοχεύουν τα μέτρα που απαγορεύουν τη μεταφορά τεχνολογίας στην Κίνα, ο πόλεμος που γίνεται ενάντια στην εγκατάσταση δικτύων 5G από κινεζικές εταιρείες σε άλλες χώρες (η τεχνολογία 5G είναι ένας από τους τομείς όπου κινεζικές εταιρείες έχουν αποκτήσει προβάδισμα έναντι των αμερικανικών), η προσπάθεια να μεταφερθούν οι παραγωγικές δραστηριότητες κυρίως των τεχνολογικών εταιρειών πίσω στις ΗΠΑ ή έστω σε φίλιες χώρες, κ.τ.λ.

Από την πλευρά των κομμουνιστών, των κομμάτων εργατικής αναφοράς και της παγκόσμιας εργατικής τάξης ένα πράγμα πρέπει να είναι ξεκάθαρο: ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Κίνα δεν είναι ανταγωνισμός ανάμεσα σε καπιταλιστικό και σοσιαλιστικό στρατόπεδο. Δεν πρόκειται εδώ καν για μια επανάληψη του ψυχρού πολέμου ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ της εποχής μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Υπάρχουν κρίσιμα ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν:

Α. Στην Κίνα, σε αντίθεση με την Ρωσία, δεν δημιουργήθηκαν όργανα, όπως τα Σοβιέτ, που να έχουν έλεγχο πάνω στην παραγωγή και την κοινωνία.

Β. Ακόμα και όταν η Ρωσία σταμάτησε να έχει τα στοιχεία προλεταριακής εξουσίας, να είναι, δηλαδή, δικτατορία του προλεταριάτου, και τα Σοβιέτ μετατράπηκαν σε διακοσμητικά όργανα, με τις αλλαγές που επέφερε ο Στάλιν, η ΕΣΣΔ ήταν ένα κράτος στο οποίο δεν υπήρχαν καπιταλιστές αλλά κρατική ιδιοκτησία στα βασικά μέσα παραγωγής. Υπήρχαν γραφειοκράτες, οι οποίοι ιδιοποιούνταν ένα μέρος του κοινωνικού υπερπροϊόντος, αλλά δεν είχαν ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής και δεν αποσπούσαν υπεραξία. Η αντεπανάσταση του Γκορμπατσώφ ήταν αυτή που τελικά μετέτρεψε τους γραφειοκράτες σε καπιταλιστές και έδωσε το τελειωτικό χτύπημα σε ένα σύστημα που, ενώ είχε προ πολλού σταματήσει να είναι δικτατορία του προλεταριάτου, διατηρούσε ένα οικονομικό στοιχείο της, την κρατική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής. Αντίθετα, μετά τις μεταρρυθμίσεις του Ντένγκ Σιάο Πίνγκ, η Κίνα έχει καπιταλιστές και μάλιστα πανίσχυρους (στη λίστα Forbes για το 2021 υπάρχουν 698 δισεκατομμυριούχοι με έδρα την Κίνα, το Χόνγκ-Κόνγκ και το Μακάο. Οι ΗΠΑ προηγούνται (ακόμα) με 724).¹⁹

Γ. Ο ψυχρός πόλεμος μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και ΗΠΑ, πέρα από ιδεολογικό περιεχόμενο, είχε και το χαρακτηριστικό ότι οι δύο οικονομίες και κοινωνίες, καθώς και οι σύμμαχοί τους, δεν αλληλεπιδρούσαν σημαντικά. Δεν υπήρχαν εκτεταμένες οικονομικές και εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στα δύο στρατόπεδα. Αντιθέτως, η Κίνα σήμερα βρίσκεται στην καρδιά της παγκόσμιας παραγωγής και του παγκόσμιου εμπορίου. Οι εμπορικές συναλλαγές ΗΠΑ-Κίνας έφτασαν στο

ύψος των 560 δισ. δολ. το 2020, είχαν μάλιστα αύξηση, παρά την πανδημία, σε σχέση με το 2019.²⁰

Πρόκειται δηλαδή για δύο πανίσχυρες καπιταλιστικές οικονομίες που συγκρούονται για την κυριαρχία στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα.

Η σύγκρουση αυτή επαναχαράσσει τις διαχωριστικές γραμμές. Βέβαια, τίποτα στον ιμπεριαλισμό δεν είναι παγιωμένο και όσοι σήμερα εμφανίζονται αταλάντευτοι σύμμαχοι, αύριο αλλάζουν στρατόπεδο· κάποιες δυνάμεις θα επιδιώξουν να παίξουν και με τις δύο υπερδυνάμεις· άλλες θα αξιοποιήσουν τη σύγκρουση ανάμεσα σε ΗΠΑ και Κίνα για να κερδίσουν κάτι οι ίδιες. Μεταξύ των ιμπεριαλιστικών και των αστικών τάξεων του κόσμου δεν μπορεί να περιμένει κανείς μεγαλύτερη αξιοπιστία στην πολιτική τους από το κυνήγι της κάθε φορά πιο συμφέρουσας πολιτικής για τα κέρδη των μονοπωλίων και μια τέτοια πολιτική δεν μπορεί παρά να είναι καιροσκοπική.

Η αστική τάξη των ΗΠΑ, μετά την κάπως «άτσαλη» προσπάθεια να στριμώξει την Κίνα κατά τη διάρκεια της Προεδρίας Τραμπ μέσω των εμπορικών πολέμων και των δασμών, στρέφεται τώρα σε μια πιο ολοκληρωμένη τακτική. Επιζητά να δημιουργήσει συμμαχίες με άλλες χώρες, την ΕΕ, την Ινδία, τις χώρες του Ειρηνικού, καθώς αντιλαμβάνεται ότι η τακτική «Η Αμερική Πρώτα» του Τραμπ αδυνάτισε το μέτωπό της κατά της Κίνας και οδήγησε παραδοσιακούς συμμάχους της στην αγκαλιά της. Στο στόχαστρό της βρίσκονται η Ρωσία, το Ιράν και η Κίνα. Ιδιαίτερα, θέλει να περικυκλώσει την Ρωσία που είναι πιο αδύνατη οικονομικά από την Κίνα και να αποκτήσει στενούς συμμάχους σε όλες τις περιοχές πέριξ της Ρωσίας αλλά και να αδυνατίσει τους συμμάχους της (όπως τη Λευκορωσία).

Σ' αυτά τα σχέδια σημαντικό ρόλο θα παίξουν η ελληνική και η τουρκική αστική τάξη. Η ελληνική αστική τάξη έχει αποδεχτεί πλήρως το ρόλο της στρατιωτικής βάσης των ΗΠΑ, παρέχει γη και ύδωρ στους Αμερικανούς με όποια κυβέρνηση κι αν βρίσκεται στην εξουσία. Κάθε κριτική προς την αμερικανική πλευρά και κάθε διεκδίκηση, μέσα σε αστικά πλαίσια βέβαια, απέναντι στους επικυρίαρχους αμερικανούς ιμπεριαλιστές έχει σωπάσει. Σκοπός της αστικής τάξης είναι να γίνει το αγαπημένο παιδί των αμερικανών ιμπεριαλιστών στην περιοχή και να κερδίσει κάτι από αυτή τη στάση της, κυρίως σε βάρος της Τουρκίας και προς όφελος της διεξόδου του ελληνικού κεφαλαίου στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και των Βαλκανίων. Αυτό μάλλον δεν καταλαβαίνει η ηγεσία του ΚΚΕ που θεωρεί ότι η αστική τάξη διαπραγματεύεται «κυριαρχικά δικαιώματα» και τηρεί συμβιβαστική στάση. Το ζήτημα για την αστική μας τάξη είναι ότι οι δικές της ιμπεριαλιστικές προθέσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο μέσα από τη συμμαχία της με έναν ισχυρότερο ιμπεριαλιστή. Η ελληνική αστική τάξη εκμεταλλεύεται τη στάση της τουρκικής αστικής τάξης και το δόγμα της «γαλάζιας πατρίδας» που έχει υιοθετήσει. Το δόγμα αυτό απαιτεί να αποκτήσει η Τουρκία δική της αυθυπόστατη γεωπολιτική παρουσία στην περιοχή, πράγμα που την φέρνει σε αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ. Αυτό δίνει την ευκαιρία στη δική μας κυρίαρχη τάξη να διεκδικήσει με τις πλάτες των αμερικανών τα δικά της συμφέροντα στην περιοχή (τον αποκλεισμό

της τουρκικής αστικής τάξης από το πέρασμα αγωγών και άντλησης πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, την ενίσχυση της ελληνικής παρουσίας σε Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειο, κ.τ.λ.).

Το επόμενο διάστημα οι ΗΠΑ θα προσπαθήσουν να «σφίξουν» τα λουριά στους επίδοξους διεκδικητές της κορυφής της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας. Πολλοί μάλιστα στην αμερικανική πλευρά θεωρούν ότι μια πολεμική σύγκρουση ΗΠΑ-Κίνας είναι πολύ πιθανή τα επόμενα χρόνια και μάλιστα αναπόφευκτη.²¹ Η πιθανή όξυνση της οικονομικής κρίσης θα κάνει ακόμα πιο πιθανή την προσφυγή σε πολεμικούς τυχοδιωκτισμούς.

Ο ιμπεριαλισμός αποδεικνύει τη σήψη του. Οι πολεμικές συγκρούσεις ήταν και θα παραμείνουν στην ημερήσια διάταξη. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος να λύσουν οι ιμπεριαλιστές τις διαφορές και να εξασφαλίσουν την κερδοφορία των μονοπωλίων.

Η πιο πρόσφατη απόδειξη αυτής της αλήθειας είναι η σύγκρουση γύρω από την Ουκρανία, για την οποία βλ. παρακάτω.

Οι συγκρούσεις αυτού του τύπου θα ανάψουν σε όλο το μήκος της Ευρασίας αλλά και του Ειρηνικού, καθώς ΗΠΑ, Ρωσία και Κίνα θα βρεθούν αντιμέτωπες για τον έλεγχο αγορών, πρώτων υλών, διαδρόμων εμπορίου. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στους ιμπεριαλιστές, που βέβαια περιλαμβάνουν τον πόλεμο, είναι ο μόνος τρόπος για να ξαναμοιραστούν οι αγορές. Είναι επίσης ένας τρόπος για να καταστραφούν παραγωγικές δυνάμεις, ώστε να αυξηθεί το ποσοστό κέρδους για όσες εταιρείες διασωθούν. Και τέλος είναι ένας τρόπος να βγουν κέρδη από την πώληση όπλων και τη λειτουργία της πολεμικής βιομηχανίας. Φυσικά, όλα αυτά τα κέρδη των ιμπεριαλιστών θα τα πληρώσουν οι λαοί και οι εργατικές τάξεις όλων των χωρών με το αίμα τους.

Το κρίσιμο ερώτημα για τον παγκόσμιο καπιταλισμό, όσον αφορά στις γεωπολιτικές αντιφάσεις του, είναι αν βρισκόμαστε σε μια φάση ξαναμοιράσματος του κόσμου. Οι έντονες αναφορές σε πυρηνικό πόλεμο, η αρθρογραφία στα δυτικά μέσα περί μοιράσματος του κόσμου σε στρατόπεδα και περί νέου ψυχρού πολέμου, δείχνει ότι και σε αυτό το ζήτημα, όπως και στο οικονομικό και στο ζήτημα της προστασίας του πλανήτη, ο καπιταλισμός δεν έχει να προσφέρει καμιά προοπτική πέρα από την καταστροφή. **Για την παγκόσμια εργατική τάξη, και για την ίδια την ανθρωπότητα, η ανάγκη να ανατραπεί το σύστημα του καπιταλισμού και του ιμπεριαλισμού είναι ζήτημα ζωής και θανάτου.**

4. Οι σάπιες νέες ιδέες

Οι αστικές τάξεις όλων των χωρών αντιλαμβάνονται λόγω της κυρίαρχης θέσης τους στην παραγωγή, έστω και στρεβλά, αυτές τις αντιφάσεις και τα προβλήματα που γεννά ο καπιταλισμός. Και επιδιώκουν μια κάποια λύση. Αντιλαμβάνονται, για παράδειγμα, ότι η συνεχιζόμενη υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος θα επηρεάσει τα κέρδη τους. Αντιλαμβάνονται ότι η τεράστια συσσώρευση πλούτου στα χέρια τους από τη μια, με τη μαζική χειροτέρευση της θέσης της εργατικής τάξης από την άλλη, γεννά εύφλεκτο υλικό και συγκρούσεις που μπορούν να πάρουν επαναστατική μορφή. Οι ιδεολογικοί και πολιτικοί εκπρόσωποι των αστικών τάξεων και τα υπερεθνικά επιτελεία τους προσπαθούν να αποσοβήσουν τέτοιους κινδύνους, στο βαθμό που μπορούνε βέβαια.

Στη βάση αυτών των ακραίων αντιφάσεων που γεννά η σήψη του καπιταλισμού, αναπτύσσονται οι ιδέες περί μιας επανεκκίνησης του καπιταλισμού (reset), για ένα καπιταλισμό όχι των μετόχων των εταιρειών αλλά όλων των ενδιαφερόμενων μερών (όχι shareholder capitalism, αλλά stakeholder capitalism), ή και τα φληναφήματα του Μητσοτάκη περί «συμπεριληπτικού καπιταλισμού» («inclusive capitalism»).

Τίποτα καλό δεν προμηνύεται από όλες αυτές τις θεωρήσεις. Μπορεί σε κάποιο βαθμό οι καπιταλιστές και οι ιδεολογικοί εκπρόσωποί τους να αντιλαμβάνονται τα προβλήματα του καπιταλισμού, αλλά το πλαίσιο μέσα στο οποίο τα αντιλαμβάνονται, θεωρεί την κυριαρχία των καπιταλιστών στην οικονομία και την κοινωνία ως απαραίτητο όρο για την επίλυση οποιoδήποτε προβλήματος (ή, πράγμα που είναι πιο αληθές: θεωρούν τον καπιταλισμό το αιώνιο και αξεπέραστο όριο της ίδιας της ανθρωπότητας).

Και αυτός ο στόχος, η διαιώνιση της κυριαρχίας των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων, έρχεται σε σύγκρουση με όλα τα ωραία λόγια για πιο «ισότιμο», «δημοκρατικό», «βελτιωμένο» κ.τ.λ. καπιταλισμό. Στην καλύτερη περίπτωση, αυτό που επιδιώκουν κάποιες αστικές τάξεις είναι να δημιουργήσουν μια συναίνεση για τη δημιουργία κάποιων προστατευτικών μέτρων για εκείνα τα τμήματα της εργατικής τάξης που θα δουν άμεση και βαθιά χειροτέρευση της ζωής τους από την ενσωμάτωση των επιστημονικών μεθόδων και τεχνολογικών στην παραγωγή. Αλλά ακόμα και αυτό είναι αμφίβολο αν θα το επιτύχουν, καθώς απαιτεί να απορροφηθεί ένα τμήμα των κερδών των καπιταλιστών από το κράτος για μέτρα προστασίας όσων οδηγούνται στην εξαθλίωση. Και οι καπιταλιστές δεν θέλουν με τίποτα να παραχωρήσουν μέρος της υπεραξίας που παράγει η εργατική τάξη προς όφελος της εργατικής τάξης, αν μπορούν να την ιδιοποιηθούν οι ίδιοι. Έτσι, για παράδειγμα, οι προσπάθειες να φορολογηθούν τα κέρδη των καπιταλιστών με υψηλότερα ποσοστά δεν έχει καταλήξει πουθενά. Οι προσπάθειες να επιβληθούν μέτρα ενάντια στις πολύ μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας (Facebook, Amazon, Google, Apple, Microsoft κ.τ.λ.) για τη μονοπωλιακή τους θέση στην αγορά και τον έλεγχο που ασκούν στα προσωπικά δεδομένα των χρηστών των πλατφορμών τους, επίσης δεν έχουν οδηγήσει πουθενά για τον απλό λόγο ότι ο περιορισμός

τους μπορεί να οδηγήσει σε κυριαρχία των αντίστοιχων κινεζικών εταιρειών. Όλη η «φασαρία» για την «πράσινη ανάπτυξη» αφορά μόνο τα «πράσινα» δολάρια με τα οποία μπουκώνονται από το κράτος διάφορες επιχειρήσεις, την ίδια στιγμή που υπάρχει παροξυσμός για την εξόρυξη πετρελαίου ακόμα και εκεί όπου μέχρι πρότινος δεν μπορούσε να γίνει εξόρυξη (π.χ. στους πόλους της γης). Η φιλολογία για μεγαλύτερη δημοκρατία και ισότητα στις ΗΠΑ συνοδεύεται με περισσότερα μέτρα για περιορισμό της ψήφου, που κυρίως πλήττει τους πιο φτωχούς και τις μειονότητες. Χώρες με πολύ υψηλή παραγωγικότητα και αυξημένη χρήση τεχνολογίας (π.χ. οι ΗΠΑ ή η Ν. Κορέα) είναι ταυτόχρονα πρωταθλητές στις ώρες εργασίας, δηλαδή, στην έντονη εκμετάλλευση που υφίσταται η εργατική τάξη.

Η ίδια η φύση του καπιταλισμού και οι νόμοι λειτουργίας του οδηγούν στην όξυνση όλων των αντιθέσεων. Αν υπάρχει κάτι να ξεχωρίσει μέσα από όλη αυτήν φιλολογία για ένα βελτιωμένο καπιταλισμό είναι οι εκκλήσεις προς τους καπιταλιστές, προς τους μεγάλους μετόχους των ισχυρότερων μονοπωλίων και των διευθυντικών στελεχών τους, να αναλάβουν πιο ενεργό ρόλο στην προώθηση μιας πιο κοινωνικής και περιβαλλοντικής ατζέντας. Αυτό είναι σαν να ζητάει κανείς από τον λύκο να φυλάει τα πρόβατα. Οι αστοί διανοητές βλέποντας πόσο έχουν ξεφτιλιστεί στα μάτια των λαϊκών μαζών οι αστοί πολιτικοί ζητούν από τους ίδιους τους καπιταλιστές να πάρουν την υπόθεση στα χέρια τους. Αρκεί βέβαια να δει κανείς πόσο βουτηγμένα στην εκμετάλλευση είναι αυτά τα χέρια για να καταλάβει κανείς ότι μια κοινωνία στην οποία οι καπιταλιστές αναλαμβάνουν άμεσα πολιτικό ρόλο και εκτελεστική εξουσία θα σημαίνει την πλήρη χρεοκοπία και αυτής της εξαχρειωμένης αστικής δημοκρατίας με την επίφαση της λαϊκής νομιμοποίησης. Σημαίνει την ανοικτή δικτατορία του κεφαλαίου που τώρα καλύπτεται πίσω από τα κουρέλια της αστικής δημοκρατίας.

5. Ο πόλεμος στην Ουκρανία: Οι αιτίες και οι συνέπειές του

Οι ανταγωνισμοί μεταξύ μεμονωμένων καπιταλιστών και κρατών είναι διαρκείς στον καπιταλισμό τόσο σε περιόδους ανάπτυξης, όσο και σε περιόδους κρίσης. Σε περίοδο κρίσης, όμως, ο ανταγωνισμός γίνεται οξύτερος, η διαπάλη για πρώτες ύλες, αγορές και σφαίρες επιρροής εντείνεται και οι πολεμικές αναμετρήσεις μπαίνουν στην ημερήσια διάταξη. Τα σύνορα, οι εμπορικές συμφωνίες και οι διεθνείς συνθήκες, που αποκρυσταλλώνουν τους συσχετισμούς δύναμης της προηγούμενης περιόδου, πρέπει να αναπροσαρμοστούν με βάση τους νέους συσχετισμούς.

Με τον πόλεμο αυτό, επιβεβαιώνεται για μια ακόμα φορά η ισχύς της λενινιστικής αντίληψης για τον ιμπεριαλισμό. Εκείνοι που υιοθέτησαν τις θεωρίες περί τέλους της ιστορίας, ή περί δημιουργίας υπερ-κρατικών κυβερνήσεων, ή περί «αυτοκρατορίας» που θα εξαφανίσει τις εθνικές συγκρούσεις, ή αφιόνιζαν τους λαούς για τα αγαθά της παγκοσμιοποίησης, αποδεικνύεται ότι έκαναν απολογητική υπέρ του καπιταλισμού. Ο πόλεμος επιτάχυνε τις διαδικασίες που είχαν ξεκινήσει ήδη πριν: από την εισβολή των Ρώσων στην Κριμαία και από τον εμπορικό πόλεμο του Τραμπ. Δηλαδή, οι ιμπεριαλιστές, στην προκειμένη περίπτωση, με πρωτοβουλία των αμερικανών, οργανώνουν τον πλανήτη και τις αγορές τους σε απομόνωση του ενός από τον άλλον. Όλες οι κινήσεις των Αμερικανών τα τελευταία χρόνια είχαν σκοπό να μπορούν να επιβάλλουν όρους, ως πιο ισχυροί ακόμα, στους Ρώσους και τους Κινέζους ιμπεριαλιστές, πριν μπορέσουν οι τελευταίοι να γίνουν τόσο ισχυροί ώστε να αμφισβητήσουν έμπρακτα την πρωτοκαθεδρία τους. Έτσι, οι αλυσίδες παραγωγής έπρεπε να σπάσουν ώστε να μην εξαρτάται η μία αγορά από την άλλη και κάθε ιμπεριαλιστής να έχει τον δικό του «ζωτικό χώρο» προς εκμετάλλευση. Ο πόλεμος επιτάχυνε σε μεγάλο βαθμό αυτή τη διαδικασία, αφού πρακτικά οδηγεί τη Ρωσία να συναλλάσσεται με ένα πολύ μικρότερο μέρος του πλανήτη. Επομένως, παγκοσμιοποίηση στον ιμπεριαλισμό μπορεί να γίνει μόνο υπό έναν όρο: με την κυριαρχία μιας ιμπεριαλιστικής δύναμης σε βάρος όλων των άλλων, με την υποταγή όλων των λαών και εθνών σε μια εθνική κυρίαρχη τάξη. Γι' αυτό μόνο αντιδραστικό περιεχόμενο μπορεί να έχει. [Να θυμηθούμε εδώ και τη ρήση του Λένιν για το σύνθημα των Ενωμένων Πολιτειών της Ευρώπης, ότι από οικονομική άποψη «οι Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης μέσα σε καπιταλιστικό καθεστώς είτε είναι απραγματοποίητες, είτε είναι αντιδραστικές» (Λένιν, Άπαντα, τ. 26, σελ. 360.) Το ίδιο, σε ακόμα μεγαλύτερη κλίμακα, ισχύει και για την αντίληψη μιας παγκόσμιας ειρήνης υπό καπιταλιστικό καθεστώς].

Ο πόλεμος θα κάνει την κινεζική αστική τάξη να σκεφτεί πολύ σοβαρά το μέλλον του δικού της καπιταλισμού. Μία σοβαρή ήττα της Ρωσίας και το πέρασμα των αγορών που ελέγχει στον έλεγχο των αμερικανών, θα σημάνει ότι έρχεται και η σειρά της Κίνας. Όλες οι κινήσεις που έχουν κάνει οι ΗΠΑ στον Ειρηνικό (π.χ., συμφωνίες QUAD, AUKUS) έχουν ως μοναδικό σκοπό την περικύκλωση της Κίνας.

Θυμίζοντας την ανάλυση του Λένιν, καλό είναι να θυμόμαστε ότι ο Λένιν δεν χρησιμοποιούσε τους όρους «ιμπεριαλιστική χώρα» ή «ιμπεριαλιστική δύναμη». Έκανε μια ανάλυση για να αποδείξει το πέρασμα του καπιταλισμού σε νέο στάδιο (το ανώτατο στάδιο που μπορεί να φτάσει ο καπιταλισμός) και κατέταξε τις χώρες με βάση την ισχύ τους, τις αποικίες που κατείχαν, το αν ήταν δανειστές ή όχι, αν ήταν αποικίες ή είχαν σχέσεις εξάρτησης με άλλες χώρες. Σε αυτήν την κατάταξη ξεχώρισε 6 «μεγάλες δυνάμεις» (Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ρωσία, Ιαπωνία). Την εποχή που γράφτηκε από τον Λένιν, το έργο *Ο ιμπεριαλισμός ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού* η βασική σχέση εξάρτησης ήταν η αποικιακή εξάρτηση και γι' αυτό ξεχωρίζει σαν μεγάλες δυνάμεις τις χώρες που είχαν τις περισσότερες αποικίες.

Διακρίνει επίσης τις μικρότερες αποικιακές δυνάμεις, δυνάμεις που είναι αποικιοκρατικές αλλά έχουν ταυτόχρονα σχέσεις εξάρτησης από κάποια μεγάλη δύναμη, εξαρτημένες χώρες, μισοαποικίες και αποικίες. Η ανάλυση του Λένιν δεν περιγράφει μια στατική και αναλλοίωτη κατάσταση, αλλά μια κατάσταση που μπορεί να αλλάζει συνεχώς και ριζικά, κάτι που επιβεβαιώθηκε από την ιστορία. 30 χρόνια μετά τη δημοσίευση του έργου αυτού οι 3 από τις 6 χώρες που ο Λένιν χαρακτηρίζει «μεγάλες δυνάμεις» θα βρεθούν υπό κατοχή άλλων δυνάμεων. Χώρες που την περίοδο του Λένιν ήταν αποικίες ή μισοαποικίες σήμερα είναι χώρες με σημαντική γεωπολιτική ισχύ (π.χ. Ινδία), ενώ η Κίνα που ήταν τότε σε κατάσταση μισοαποικίας, σήμερα κατατάσσεται στις μεγάλες δυνάμεις.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει τη ρίζα της στη διεθνή καπιταλιστική κρίση, η οποία υποτροπίασε λόγω της πανδημίας. Η επιλογή της Ρωσίας για μια μεγάλης κλίμακας εισβολή αντί για μια περιορισμένη επιχείρηση στο Ντονέτσκ, δείχνει ότι θέλει να ξεκαθαρίσει το ζήτημα της Ουκρανίας μια και καλή εγκαθιστώντας μια κυβέρνηση–μαριονέτα και εναρμονίζοντας τον γεωπολιτικό προσανατολισμό της Ουκρανίας με τα συμφέροντα της Ρωσίας. Μια στρατιωτική κίνηση ήταν περίπου αναγκαστική για τη Ρωσία με βάση την τροπή που πήραν τα πράγματα. Η ρωσική ηγεσία κλήθηκε να ζυγίσει τις απώλειές της: είτε θα παρακολουθούσε αδρανής την επέκταση του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία και το μακέλεμα των κατοίκων του Ντονμπάς, είτε θα αντιμετώπιζε οικονομικές κυρώσεις και θα έχανε την αγορά της ΕΕ.

Η επιλογή αυτή –όπως και κάθε πόλεμος– έχει μεγάλο ρίσκο, τόσο για τη Ρωσία συνολικά, όσο και για τη Ρωσική κυβέρνηση και τον Πούτιν ειδικότερα. Όπως γνωρίζουμε, για να προχωρήσει σε πόλεμο μια χώρα πρέπει να υπάρχει συμφωνία μεταξύ όλων των μερίδων της άρχουσας τάξης και να υπάρχει συναίνεση των καταπιεζόμενων τάξεων. Αυτά φαίνεται να υπάρχουν σήμερα στη Ρωσία.

Η συναίνεση των καταπιεζόμενων τάξεων –που είναι αυτές που στέλνονται στο μέτωπο άλλωστε– εξαρτάται από την πορεία των επιχειρήσεων. Στο συγκεκριμένο πόλεμο, αν οι ρωσικές δυνάμεις εμπλακούν σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο, η δυσaráσκεια θα ενισχυθεί και η συναίνεση των καταπιεζόμενων τάξεων

θα κλονιστεί. Στην περίπτωση δε που οι ρωσικές δυνάμεις ηττηθούν, η θέση του Πούτιν θα κινδυνέψει.

Ο βασικός εχθρός της ρωσικής εισβολής είναι ο χρόνος. Η παράταση των επιχειρήσεων θα αναγκάσει το ρωσικό στρατό να επιχειρεί για μεγάλο διάστημα σε εχθρικές περιοχές. Μπορεί στα ανατολικά και ειδικά στο Ντονέτσκ να κυριαρχεί το ρωσικό στοιχείο, όμως με την επιλογή που έκαναν για γενικευμένη εισβολή, είναι υποχρεωμένοι να κατέχουν και περιοχές με εχθρικό πληθυσμό. Επίσης, η παράταση των επιχειρήσεων θα αυξήσει τις απώλειες στο ρωσικό στρατό. Και όταν γυρνάνε πίσω φέρετρα, το αντιπολεμικό αίσθημα ενισχύεται. Όλα επομένως θα εξαρτηθούν από την πορεία των επιχειρήσεων.

Οι Ουκρανοί δεν συγκροτούν γραμμές άμυνας, αλλά αμύνονται κοντά στις κατοικημένες περιοχές, αφήνοντας τους Ρώσους να προελάσουν με στόχο να φθείρουν τις δυνάμεις τους. Η τακτική αυτή επιλέχτηκε για να αποφύγουν κατά μέτωπο αντιπαράθεση και μεγάλες απώλειες. Το αμυντικό δόγμα που έχουν επιλέξει οι Ουκρανοί δεν κερδίζει πόλεμο, καθώς ο χρόνος δουλεύει σε βάρος του αμυνόμενου, όμως στο συγκεκριμένο πόλεμο ο χρόνος είναι πρόβλημα και για τον επιτιθέμενο. Η άμυνα σε κατοικημένες περιοχές αναγκάζει τον εχθρό να βομβαρδίζει μέσα στις πόλεις και αυξάνει τις απώλειες αμάχων.

Η ρωσική υπεροπλία είναι δεδομένη. Η στρατιωτική βοήθεια προς την Ουκρανία από τη Δύση δεν μπορεί να ανατρέψει αυτήν την υπεροπλία και αυτό το γνωρίζουν οι Δυτικοί. Τα όπλα που στέλνουν είναι όπλα που βοηθάνε σε έναν πόλεμο φθοράς (αντιαρματικά μιας χρήσης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από μικρές ομάδες, όπλα και πυρομαχικά για εξοπλισμό των εφέδρων) και εξυπηρετούν την πολεμική τακτική που έχει επιλέξει η Ουκρανία. Οι δυτικοί καταλαβαίνουν ότι ο κίνδυνος για τη Ρωσία μπορεί να προέλθει μόνο από μια μακροχρόνια εμπλοκή της.

Με βάση τη γραμμή της κυβέρνησης Μπάιντεν, θα πρέπει να θεωρείται απίθανη η συνθηκολόγηση του Ζελένσκι και της κυβέρνησής του. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και σε περίπτωση ολοκληρωτικής ήττας της Ουκρανίας, θα σχηματίσουν κάποιου τύπου «εξόριστη κυβέρνηση» που θα αμφισβητεί τη νομιμότητα της κυβέρνησης που θα τοποθετήσει η Μόσχα και θα συνεχίσουν τον «αγώνα» από το εξωτερικό. Οποιαδήποτε άλλη εξέλιξη, π.χ. να εξουσιοδοτηθεί ο Ζελένσκι από τους αμερικάνους να συμφωνήσει καθεστώς ουδετερότητας για την Ουκρανία δεν φαίνεται πιθανή. Η γραμμή που κυριαρχεί στις ΗΠΑ είναι η επιθετική γραμμή που εκφράζεται σήμερα από την κυβέρνηση Μπάιντεν. Οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ είναι αποφασισμένοι να πολεμήσουν τη Ρωσία «μέχρι τον τελευταίο Ουκρανό», όπως εύστοχα γράφτηκε.

Σημαντικό αποτέλεσμα της Ρωσικής εισβολής είναι η επανενεργοποίηση του ΝΑΤΟ, που μερικούς μήνες πριν ο Μακρόν είχε χαρακτηρίσει «εγκεφαλικά νεκρό». Επίσης, η νέα κατάσταση επιτρέπει την αύξηση των αμυντικών δαπανών χωρίς αντιστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Γερμανία όπου ο Σολτς ανακοίνωσε 100 δισ. ευρώ αμυντικές δαπάνες χωρίς να ανοίξει μύτη.

Όπως και αν τελειώσει ο πόλεμος, η επόμενη μέρα σε όλο τον κόσμο είναι ήδη διαφορετική. Οι κυρώσεις ενάντια στη Ρωσία υπηρετούν έναν βασικό στόχο των ΗΠΑ που είναι η αποκοπή της Ρωσίας από την Ευρώπη και ειδικά την ΕΕ. Αυτό θα έχει σημαντικές οικονομικές συνέπειες για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα. Επομένως, η τακτική των ΗΠΑ αποκόμισε ήδη σημαντικά οφέλη.

Τα κύρια ενδεχόμενα είναι:

α. Ολοκληρωτική νίκη των Ρώσων –εκδίωξη της κυβέρνησης Ζελένσκι και αντικατάστασή της από μια κυβέρνηση μαριονέτα των Ρώσων– εξασφάλιση μιας Ουκρανίας συμμάχου της Ρωσίας. Από τη σκοπιά του εργατικού κινήματος στη Δύση, αυτή θα είναι η καλύτερη εξέλιξη. Το ΝΑΤΟ θα υποστεί ήττα, μαζί με την ΕΕ και τις κυβερνήσεις των χωρών–μελών. Καλή εξέλιξη θα είναι και για τις λεγόμενες ΛΔ στο Ντονμπάς, οι οποίες θα πάψουν να υφίστανται τη στρατιωτική πίεση των Ουκρανών και των ναζιστικών πολιτοφυλακών, όπως και για τους ρωσόφωνους γενικά που υπέφεραν από τη ρατσιστική πολιτική των ουκρανικών κυβερνήσεων μετά το 2014.

β. Ήττα των Ρώσων μετά από μια μακρόχρονη σύγκρουση. Οι Ρώσοι δεν καταφέρνουν να υπερνικήσουν την ουκρανική αντίσταση –βομβαρδίζουν πόλεις και αμάχους χάνοντας κατά κράτος στον πόλεμο της προπαγάνδας και χάνοντας κάθε δυνατότητα επίκλησης του ηθικού πλεονεκτήματός τους– αναγκάζονται σε αποχώρηση με ή χωρίς κάποια συμφωνία. Μια τέτοια εξέλιξη θα δημιουργήσει αναταραχή στο εσωτερικό της Ρωσίας κι ενδεχομένως ανατροπή του Πούτιν, πιθανώς από «παλατιανό πραξικόπημα». Το ΝΑΤΟ και οι ΗΠΑ θα έχουν κερδίσει κατά κράτος και η Ρωσία θα έχει πληρώσει ακριβά το ρίσκο που πήρε.

γ. Κατάληψη από τους Ρώσους εκείνου του μέρους της Ουκρανίας που μπορούν να κρατήσουν, δηλαδή, την περιοχή Ανατολικά του Δνείπρου, κυρίως την Κριμαία, τις επαρχίες των πόλεων Ντονιέτσκ και Λουχάνσκ και πλήρη έλεγχο των ακτών της Ουκρανίας προς τη Μαύρη Θάλασσα. Το πιο πιθανό σε μια τέτοια εξέλιξη είναι αυτά τα τμήματα να ενσωματωθούν στη Ρωσική Ομοσπονδία, αντί να παραμείνουν ως ανεξάρτητα κράτη. Μια τέτοια λύση, συνδυασμένη και με τη δέσμευση ότι η υπόλοιπη Ουκρανία θα παραμείνει ουδέτερη και αποστρατιωτικοποιημένη θα είναι, κατά πάσα πιθανότητα, μια προσωρινή λύση που θα σώζει τα προσχήματα. Το πρόβλημα όμως θα παραμείνει και θα επανέρχεται.

Ενδεχόμενο, που είναι μάλλον απίθανο, είναι να αποφασίσει η Ουκρανική κυβέρνηση να μην ενταχθεί στο ΝΑΤΟ και να τηρήσει καθεστώς ουδετερότητας. Κάτι τέτοιο, η σημερινή κυβέρνηση της Ουκρανίας που οφείλει την ύπαρξή της στις ΗΠΑ είναι απίθανο να το κάνει, καθώς δρα σαν μακρύ χέρι των Αμερικάνων. Μια τέτοια λύση βέβαια, θα ήταν η πλέον επωφελής, καθώς θα σταματούσε τον πόλεμο και θα οδηγούσε σε ήττα του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ με την απώλεια μιας χώρας κρίσιμης στην απόπειρα περικύκλωσης και απομόνωσης της Ρωσίας. Ήττα φυσικά νοούμενη στενά σε σχέση με την Ουκρανία. Γιατί στο ευρύτερο γεωπολιτικό παιχνίδι, οι ΗΠΑ είναι ήδη κερδισμένες.

Η επιμονή του Ζελένσκι και της κυβέρνησής του –με την ενθάρρυνση των ΗΠΑ– για ένταξη στο ΝΑΤΟ, ήταν αυτή που προκάλεσε τον πόλεμο. Ήταν οι ΗΠΑ που χρησιμοποίησαν κυνικά την Ουκρανία για να αποκομίσουν κέρδη στον ευρύτερο γεωπολιτικό ανταγωνισμό και οδήγησαν τη χώρα στον πόλεμο και την καταστροφή. Επιπλέον, ρίχνουν λάδι στη φωτιά με τις οικονομικές κυρώσεις ενάντια στη Ρωσία. Κι αυτό γιατί από καμία πλευρά δεν αναφέρονται σαν προσωρινές κυρώσεις που μπορεί να αρθούν, αν η Ρωσία αλλάξει στάση. Και αυτό είναι λογικό, μια και οι Αμερικάνοι καταφέρνουν να πάρουν τη θέση της Ρωσίας στην προμήθεια ενέργειας στην ΕΕ και δεν θέλουν να το χάσουν αυτό. Εφόσον λοιπόν, οι κυρώσεις δεν είναι διαπραγματεύσιμες, αλλά μόνιμες, η Ρωσία δεν έχει τίποτα να κερδίσει αποσύροντας τα στρατεύματά της. Οι κυρώσεις είναι, λοιπόν, ένας ακόμα τρόπος να βυθιστεί η περιοχή ακόμα πιο βαθιά στον πόλεμο.

Οι κυρώσεις στη Ρωσία, εκτοξεύουν τις τιμές της ενέργειας και πλήττουν άγρια τα φτωχά νοικοκυριά. Πρέπει να συνδέσουμε τη διαμαρτυρία ενάντια στην ακρίβεια με τις εξελίξεις στην Ουκρανία και τις κυρώσεις ενάντια στη Ρωσία και να εναντιωθούμε στις κυρώσεις από τη σκοπιά των εργατικών συμφερόντων. Επιπλέον, από τη σκοπιά της διεκδίκησης της εξουσίας –όπως πρέπει πάντα να βλέπουμε τα πράγματα– μια εργατική ή επαναστατική κυβέρνηση θα εναντιωνόταν στο ΝΑΤΟ, δεν θα εφάρμοζε κυρώσεις και θα συνέχιζε να συναλλάσσεται κανονικά με τη Ρωσία. Άλλωστε μια τέτοια κυβέρνηση θα είχε ήδη υποστεί τις κυρώσεις που βλέπουμε σήμερα να υφίσταται η Ρωσία.

Ο αντίκτυπος του πολέμου και των κυρώσεων στην Ελλάδα είναι σημαντικός, καθώς πέρα από την κάθετη αύξηση των τιμών της ενέργειας, οι κυρώσεις στη Ρωσία δημιουργούν πρόβλημα και σε μια σειρά άλλους κλάδους που είτε εισάγουν πρώτες ύλες από τη Ρωσία είτε κάνουν εξαγωγές σε Ρωσία και Ουκρανία.

Τα γεγονότα που πυροδότησε η σύγκρουση στην Ουκρανία, θα οδηγήσουν σε νέο κύκλο ύφεσης την παγκόσμια οικονομία. Αυτό σε συνδυασμό με τις άμεσες επιπτώσεις από τις κυρώσεις στη Ρωσία, μπορεί να είναι καταστροφικό για την ελληνική οικονομία.

Η αποκοπή της ΕΕ από τη Ρωσία και οι αρνητικές επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή οικονομία, δείχνουν ότι οι ΗΠΑ φόρτωσαν τα βάρη της σύγκρουσης στους πιο αδύναμους ευρωπαίους ιμπεριαλιστές. Αν κυριαρχήσει μια τέτοια ανταγωνιστική νοοτροπία και στο εσωτερικό της ΕΕ, η ελληνική κυβέρνηση δεν πρέπει να προσδοκά ιδιαίτερη βοήθεια από τους «εταίρους». Αυτή είναι η πιο πιθανή εξέλιξη. Οι αστικές τάξεις κάθε χώρας θα σπρώξουν τον λογαριασμό του πολέμου στους λαούς τους και οι πιο ισχυρές αστικές τάξεις στις πιο αδύναμες. Αυτό θα επηρεάσει τις πολιτικές εξελίξεις εντός κάθε αστικού κράτους. Όπως συνέβη και στο παρελθόν, ο ελληνικός καπιταλισμός μπορεί να αναδειχθεί ως ο πιο αδύναμος κρίκος. Η αστική τάξη και τα κόμματά της θα βρεθούν ξανά στη θέση να επιτεθούν με αγριότητα στην εργατική τάξη για να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους και τις σχέσεις τους με την ευρωπαϊκή αστική τάξη. Αναγκαστικά ο λαός θα

δυσανασχετήσει. Ο πραγματικός κίνδυνος είναι η δυσφορία του λαού να πάρει εθνικιστικά χαρακτηριστικά, να γίνει αντιδυτική, όχι όμως με προλεταριακό τρόπο αλλά με μικροαστικό, εθνικιστικό τρόπο, και να στραφεί προς εθνικιστικές λύσεις. Αυτός είναι ένας ακόμα λόγος που η στάση των αριστερών δυνάμεων που μετατρέπονται σε νατοϊκές, ή αυτών που τηρούν ίσες αποστάσεις, θα στραφεί τελικά εναντίον τους. Αυτό που πρέπει να υπηρετούν οι δυνάμεις εργατικής αναφοράς είναι έναν και μόνο στόχο: την ανατροπή της αστικής τάξης, τη σοσιαλιστική επανάσταση. Κάθε υποχώρηση από αυτό οδηγεί σε νέες ήττες.

Όπως και σε μια ελληνοτουρκική σύγκρουση, έτσι και στην –μεγαλύτερης κλίμακας– σύγκρουση που εξελίσσεται σήμερα στην Ουκρανία, σαν κομμουνιστές ευχόμαστε την ανατροπή της καπιταλιστικής εξουσίας και στα δύο στρατόπεδα. Όμως **έμπρακτα** μπορούμε να συμβάλουμε μόνο στην ανατροπή της αστικής εξουσίας στο ΝΑΤΟϊκό στρατόπεδο με την ανατροπή της αστικής εξουσίας στην Ελλάδα. Η δουλειά των κομμουνιστών που ζουν και δρουν στις χώρες του ΝΑΤΟ είναι να στρέψουν τα βέλη τους ενάντια στο ΝΑΤΟ και την δική τους αστική τάξη.

ΤΜΗΜΑ Β. Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα

1. Η κατάσταση του ελληνικού καπιταλισμού

Τα βασικά στοιχεία της οικονομίας της Ελλάδας στην τρέχουσα περίοδο είναι τα εξής:

ΑΕΠ, χρέος, ελλείμματα

ΑΕΠ. Εξέλιξη δεκαετίας.²²

ΕΤΟΣ	ΑΕΠ (σε δισεκατ. ευρώ, τιμές αγοραίες)	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΕ %
2009	237.534.181.456,484	-4,3
2010	224.124.031.105,542	-5,5
2011	203.308.220.668,313	-10,1
2012	188.380.636.291,229	-7,1
2013	179.884.380.041,566	-2,5
2014	177.235.975.746,648	0,5
2015	176.368.862.872,607	-0,2
2016	174.494.176.331,733	-0,5
2017	176.903.371.644,470	1,1
2018	179.557.675.743,416	1,7
2019	183.250.396.381,118	1,8
2020	165.326.424.923,080	-9
2021*	182.830.151.404,453	10

(*Προσωρινά στοιχεία)

Το 2019 ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ ήταν καθοδικός, ιδιαίτερα τα τελευταία δύο τρίμηνα. Δηλαδή, ήδη από το 2019 η ελληνική οικονομία έμπαινε σε ύφεση. Η πανδημία έκανε αυτήν την ύφεση πιο έντονη, με αποτέλεσμα το ΑΕΠ να καταγράψει μείωση κατά 9% το 2020.

Εξέλιξη ΑΕΠ ανά τρίμηνο του 2019	Ποσοστό αυξομείωσης σε σχέση με αντίστοιχο τρίμηνο προηγούμενου έτους
----------------------------------	---

1ο Τρίμηνο	3,1%
2ο Τρίμηνο	1,4%
3ο Τρίμηνο	0,1%
4ο Τρίμηνο	-1,9%

Για να προστατεύσει το κεφάλαιο, και δευτερευόντως τους εργαζόμενους, η κυβέρνηση πήρε μια σειρά μέτρα ύψους 18,2 δισ. ευρώ (ή 11,2% του ΑΕΠ) μέσα στο 2020, σύμφωνα με την έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας.²³

Το 30% αυτών των παρεμβάσεων κατευθύνθηκε στην παροχή ρευστότητας προς τις επιχειρήσεις (με τη μορφή της επιστρεπτέας προκαταβολής). Το 15% αφορούσε τη μείωση προκαταβολής φόρου επιχειρήσεων, 14% παροχή εγγυήσεων για χορήγηση επιχειρηματικών δανείων, επιδοτήσεις προς επιχειρήσεις (π.χ. 120 εκ. προς την Aegean Airlines), 5% μεταβιβάσεις προς επιχειρήσεις. Το 22% αφορούσε καταβολή αποζημιώσεων σε μισθωτούς και αυτοαπασχολούμενους και κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών, αλλά και αυτό δεν είναι παρέμβαση υπέρ των εργαζομένων, αφού το κράτος, δηλ. οι εργαζόμενοι ως φορολογούμενοι, αναλαμβάνουν να πληρώσουν τους μισθούς των εργαζόμενων και την ασφάλιση που οφείλουν οι εργοδότες, και μάλιστα σε χαμηλότερο ύψος από τους κανονικούς μισθούς. Μόνο ένα μικρό ποσό που στόχευε στη στήριξη των ανέργων (μέσω επέκτασης των επιδομάτων ανεργίας) αφορούσε καθαρά την εργατική τάξη.

Το αποτέλεσμα αυτών των παρεμβάσεων ήταν η αύξηση των ελλειμμάτων. Από το πρωτογενές πλεόνασμα 4,1% του ΑΕΠ το 2019, το 2020 έκλεισε με πρωτογενές έλλειμμα 10,1%.²⁴ Οι ληξιπρόθεσμες οφειλές προς την εφορία έφτασαν περίπου τα 108 δισ. ευρώ, οι οφειλές προς τα ασφαλιστικά ταμεία έφτασαν στα 37,4 δισ. ευρώ (από 35,4 δισ. ευρώ το 2019), οι οφειλές για κύριες συντάξεις αυξήθηκαν σε 594 εκ. ευρώ το Νοεμ. 2020 (576 εκ. ευρώ στο τέλος του 2019).²⁵ Πρακτικά, οι καπιταλιστές δεν πλήρωσαν τίποτα (φόρους, ασφαλιστικές εισφορές), ενώ οι μεγαλύτεροι από αυτούς μπουκώθηκαν με εκατ. ευρώ από τη φιλική προς τα συμφέροντά τους κυβέρνηση της ΝΔ.

Η μείωση του ΑΕΠ σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η κάλυψη των ελλειμμάτων έγινε με δανεισμό (το Ελληνικό Δημόσιο εξέδωσε ομόλογα 7ετούς, 10ετούς και 15ετούς διάρκειας συνολικού ύψους 12 δισ. ευρώ μόνο το 2020), οδήγησε και στην εκτίναξη της σχέσης δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ. Το υπολειπόμενο δημόσιο χρέος αυξήθηκε (σε ονομαστική αξία) στα 341 δισεκατ. ευρώ το 2020, έναντι 334,7 δισεκατ. ευρώ το 2019, και το 3ο τρίμηνο του 2021 σκαρφάλωσε τα 357,3 δισεκατ. ευρώ. Ως ποσοστό του ΑΕΠ από 180,7% του ΑΕΠ το 2019, εκτινάχθηκε σε 206,3% το 2020, κυρίως λόγω της καθίζησης του ΑΕΠ.

Οι αστοί μας είναι πολύ χαρούμενοι για τον δανεισμό του ελληνικού δημοσίου. Το ελληνικό δημόσιο βγαίνει στις αγορές και οι δανειστές δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον να αγοράσουν τα ελληνικά ομόλογα με πολύ χαμηλά επιτόκια, πράγμα που οι αστοί αναλυτές το αξιολογούν θετικά διότι, όπως λένε, δείχνει ότι το «ελληνικό κράτος είναι πια αξιόπιστο». Με αυτό εννοούν ότι η αστική εξουσία δεν κινδυνεύει και, επομένως, οι αστικές κυβερνήσεις μπορούν να συνεχίζουν να αφαιμάσσουν την εργατική τάξη και να αποπληρώνουν στην ώρα τους τα χρέη προς τους καπιταλιστές. Να υπενθυμίσουμε ότι οι απολογητές του καπιταλισμού στην Ελλάδα ήταν χαρούμενοι και πριν την κρίση του 2010, όταν το κράτος δανειζόταν αφειδώς για να καλύψει τα ελλείμματα που προκαλούσε η πολιτική στήριξης του κεφαλαίου. Το αποτέλεσμα ήταν η λεγόμενη «κρίση χρέους» του ελληνικού δημοσίου.

Όσο αισιόδοξες κι αν είναι οι αστικές δυνάμεις σχετικά με την εμπέδωση της ταξικής τους κυριαρχίας, θα πρέπει να επισημάνουμε μερικά κρίσιμα ζητήματα. Το ελληνικό κράτος θα πρέπει για πολλά χρόνια, μέχρι το 2060, να δίνει πάνω από το 15% του ΑΕΠ για την αποπληρωμή του χρέους του. **Αυτό σημαίνει λιτότητα για τα επόμενα 40 χρόνια.** Στα μέσα της δεκαετίας του 2030 αυτές οι ανάγκες θα αυξηθούν παραπάνω και από το 20%. Θα ανεχτεί η εργατική τάξη τον αργό θάνατο που της επιβάλλουν οι καπιταλιστές για τόσα πολλά χρόνια;

Όπως και να 'χει, **το χρέος θα συνεχίσει να είναι κρίσιμος παράγοντας της ταξικής πάλης.** Και αυτό παρά την προσπάθεια των αστικών δυνάμεων να υποβαθμίσουν το ζήτημα και να φορτώσουν στο τέλος, χωρίς αντίδραση, το χρέος στην εργατική τάξη. Και παρά τη ρεφορμιστική τακτική των δυνάμεων εργατικής αναφοράς που, από τη μια, επιδιώκουν να κινητοποιήσουν την εργατική τάξη με αιτήματα ενάντια στην λιτότητα, ενώ, από την άλλη, αντιμέτωποι με την επαναστατική διεκδίκηση της άρνησης πληρωμής του χρέους, που είναι ο όρος για την ικανοποίηση των αιτημάτων ενάντια στη λιτότητα, αρνούνται να θέσουν ζήτημα εξουσίας στις παρούσες συνθήκες. Για να το πούμε απλά, **το δίλημμα που θα επανέλθει συχνά τα επόμενα χρόνια είναι: αποπληρωμή του χρέους και εφαρμογή μνημονιακής πολιτικής ή επανάσταση.** Οι δυνάμεις εργατικής αναφοράς που δεν το αντιλαμβάνονται αυτό θα βυθίζονται στον ρεφορμισμό και την ανυποληψία.

Ανεργία-απασχόληση.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τον πληθυσμό άνω των 15 ετών με βάση την κατάσταση απασχόλησης στο τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους, από δ' τρίμηνο 2009 έως το δ' τρίμηνο του 2020. Οι αριθμοί είναι σε χιλιάδες (Πηγή ΕΛΣΤΑΤ).

Περίοδ	Γενικό	Εργατικό Δυναμικό	Μη
--------	--------	-------------------	----

ος αναφο ράς	Σύνολο		Ποσοστό (%) του πληθ υσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	ΜΕΣ Ο ΕΤΗΣΙΟ ΠΟΣ ΟΣΤΟ ΑΝΕΡ ΓΙΑΣ	οικονομικά ενεργός πληθυσμός
		Σύνολο	ύ	ι					
Δ΄ τρίμηνο 2009	9.426,1	5.037,2	53,4	4.508,6	89,5	528,6	10,5	9,6	4.388,9
Δ΄ τρίμηνο 2010	9.381,0	4.999,3	53,3	4.278,5	85,6	720,8	14,4	12,7	4.381,8
Δ΄ τρίμηνο 2011	9.371,7	4.915,5	52,5	3.886,9	79,1	1.028,6	20,9	17,9	4.456,2
Δ΄ τρίμηνο 2012	9.325,3	4.877,0	52,3	3.597,0	73,8	1.279,9	26,2	24,4	4.448,3
Δ΄ τρίμηνο 2013	9.302,7	4.817,1	51,8	3.479,9	72,2	1.337,2	27,8	27,5	4.485,6
Δ΄ τρίμηνο 2014	9.268,5	4.781,1	51,6	3.535,3	73,9	1.245,9	26,1	26,5	4.487,4
Δ΄ τρίμηνο 2015	9.234,1	4.816,3	52,2	3.641,7	75,6	1.174,7	24,4	24,9	4.417,8
Δ΄ τρίμηνο 2016	9.199,4	4.772,6	51,9	3.648,6	76,4	1.124,0	23,6	23,5	4.426,9
Δ΄ τρίμηνο 2017	9.163,3	4.743,2	51,8	3.736,3	78,8	1.006,8	21,2	21,5	4.420,2
Δ΄ τρίμηνο 2018	9.126,4	4.714,8	51,7	3.833,7	81,3	881,1	18,7	19,3	4.411,6
Δ΄	9.089,9	4.688,2	51,6	3.901,8	83,2	786,4	16,8	17,3	4.401,7

τρίμηνο 2019									
Δ' τρίμηνο 2020	9.074,2	4.628,6	51,0	3.878,5	83,8	750,1	16,2	16,3	4.445,6
				23,30		36,3			- 43,90

Από τον πίνακα προκύπτουν τα εξής:

- Η ανεργία εμφανίζεται το 2020 μειωμένη σε σχέση με το 2019 κατά 36,3 χιλιάδες ανέργους, υποχωρώντας σε ποσοστό από το 17,3 στο 16,3. Αυτό ακούγεται ως μεγάλη επιτυχία και ταυτόχρονα από εκπληκτικό έως απίθανο, δεδομένης της κατακόρυφης πτώσης της παραγωγικής δραστηριότητας εξαιτίας της πανδημίας. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι μεγάλες καπιταλιστικές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, είδαν την ανεργία τους να εκτινάσσεται. Αλλά στην περίπτωσή μας υπάρχουν και μερικά αλλά πράγματα που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν.
- Για παράδειγμα, σε σχέση με το 2019, το 2020 το τμήμα του πληθυσμού που απασχολείται επίσης μειώθηκε κατά 23,3 χιλιάδες, ενώ το τμήμα του πληθυσμού που δεν είναι οικονομικά ενεργό αυξήθηκε κατά 43,9 χιλιάδες. Δηλαδή, υπάρχουν λιγότεροι άνεργοι αλλά υπάρχουν όλο και λιγότεροι εργαζόμενοι, ενώ αυξάνονται και αυτοί που δεν ανήκουν στον εργατικό δυναμικό, δηλαδή, δεν είναι ούτε εργαζόμενοι ούτε άνεργοι που αναζητούν εργασία. Αυτό σημαίνει ότι έχει αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που δεν αναζητούν καν εργασία. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό του εργατικού δυναμικού είναι μόλις 51%, το χαμηλότερο της δεκαετίας.
- Αν παρατηρήσουμε το γενικό σύνολο του πληθυσμού άνω των 15 ετών, δηλαδή, το άθροισμα του *εργατικού δυναμικού* (απασχολούμενοι και άνεργοι) + *μη οικονομικά ενεργοί*, ο συνολικός αριθμός βρίσκεται σε πτώση. Συνολικά, ανάμεσα στο 2009 και στο 2020 υπάρχει μια μείωση 350 χιλιάδων ανθρώπων. Η πιο πιθανή εξήγηση για την απώλεια αυτή είναι ότι υπάρχει ένα κύμα μετανάστευσης Ελλήνων, αλλά και μεταναστών που εργάζονταν στην Ελλάδα, προς άλλες χώρες προς αναζήτηση εργασίας.

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι η μείωση των ανέργων είναι επιφανειακή. Η ανεργία εμφανίζεται χαμηλότερη το 2020 (αν και φυσικά είναι πολύ υψηλή –η υψηλότερη στην ΕΕ και παραμένει ιδιαίτερα υψηλή στους νέους), σε σχέση με το 2019, αλλά αυτό οφείλεται στο ότι η κυβέρνηση υιοθέτησε μέτρα ενίσχυσης των καπιταλιστών (επιστρεπτέα προκαταβολή φόρου) και αποζημίωσης ειδικού σκοπού των εργαζόμενων σε αναστολή εργασίας. Έτσι, οι εργαζόμενοι σε αναστολή δεν μετράνε ως άνεργοι παρόλο που δεν εργάζονταν και η αποζημίωση που τους δίνονταν ήταν στο επίπεδο του ανέργου, κάτω από το μισθό που έπαιρναν

κανονικά. Σύμφωνα με τα στοιχεία, η αποζημίωση ειδικού σκοπού ανήλθε κατά μέσο όρο στα 476 ευρώ μηνιαίως, που αντιστοιχεί στο 87% του καθαρού κατώτατου μισθού, στο 71% του καθαρού εθνικού διάμεσου μισθού, και στο 65% του καθαρού εθνικού μέσου μισθού. Οι εργαζόμενοι είχαν δηλαδή απώλεια 30 έως 35% στο μισθό τους. Πόσες όμως από τις επιχειρήσεις που επιβίωσαν μ' αυτόν τον τρόπο θα παραμείνουν ανοικτές και πόσοι εργαζόμενοι θα παραμείνουν στη δουλειά τους, όταν η πανδημία θα έχει κάνει τον κύκλο της (ή όταν το αστικό κράτος δεν θα έχει άλλες δυνατότητες στήριξης των επιχειρήσεων); Αυτό που εμφανίζεται τώρα ως μια κάπως επιτυχημένη αναχαίτιση της ανεργίας τον επόμενο χρόνο μπορεί να είναι δραματική αύξηση της.

Και λέμε «κάπως επιτυχημένη αναχαίτιση» της ανεργίας όχι μόνο γιατί το ποσοστό της ανεργίας είναι υψηλό (16,2% συνολικά και 29% για νέους από 20 έως 29 ετών), αλλά και γιατί η αντίληψη ότι η κυβέρνηση αντιμετώπισε την ανεργία στηρίζεται στην αστική αντίληψη περί ανεργίας. Η αστική αντίληψη είναι ότι οι καπιταλιστές προσφέρουν εργασία στους προλετάριους και οι προλετάριοι πρέπει να τους χρωστάνε και χάρη. Η αλήθεια είναι ότι οι προλετάριοι δεν χρειάζονται τους καπιταλιστές για να εργαστούν, ενώ αντιθέτως οι καπιταλιστές χρειάζονται τους προλετάριους για να βγάλουν κέρδος. Χωρίς την ιδιωτική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, δηλαδή χωρίς καπιταλιστές, οι προλετάριοι θα ήταν οι άμεσοι παραγωγοί, θα έλεγχαν οι ίδιοι τους όρους της εργασίας τους, θα παρήγαγαν με βάση τις ανάγκες τους και η ανεργία θα ήταν μηδενική.

Μισθοί, παραγωγικότητα.

Όπως είπαμε, με τα μέτρα που πάρθηκαν μειώθηκε συνολικά η μισθολογική δαπάνη (κατά 1,9% στο ιδιωτικό τομέα κατά το πρώτο 9μηνο του 2020, σύμφωνα με την έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας). Τα στοιχεία επίσης δείχνουν ότι το 48% των μισθωτών παίρνει μισθούς κάτω των 800 ευρώ (20% κάτω των 500 ευρώ). Στην πραγματικότητα, για τους ίδιους τους καπιταλιστές η μισθολογική δαπάνη μειώθηκε περισσότερο αφού δεν πλήρωναν οι ίδιοι τους μισθούς. Όμως, δεδομένου ότι επίσης έπεσε η παραγωγή, στον σάπιο κόσμο του καπιταλισμού, αυτό μεταφράζεται ως άνοδος του κόστους εργασίας, καθώς τώρα το μικρότερο κόστος εργασίας αντιστοιχεί σε ακόμα μικρότερο παραγόμενο προϊόν. Η έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας υπολογίζει την άνοδο του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος για το σύνολο της οικονομίας στο 7,6%.

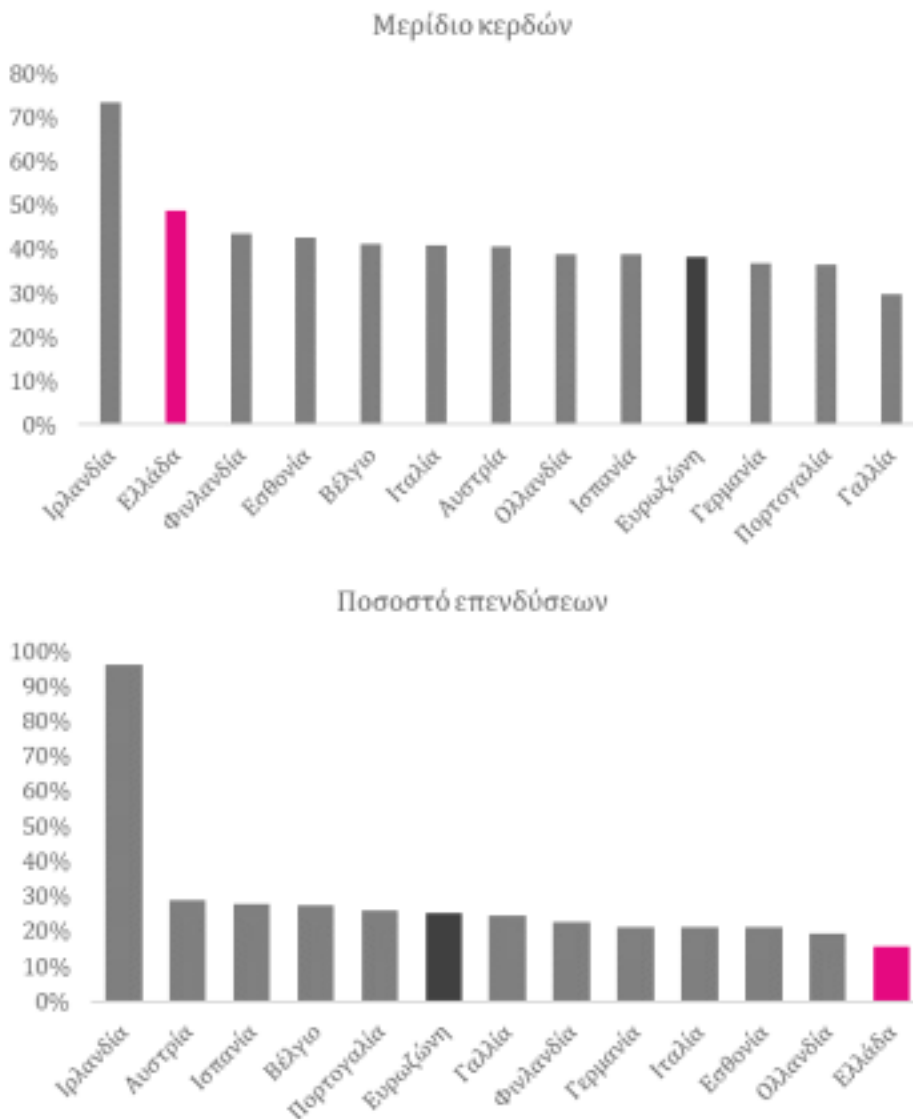
Αν στα παραπάνω στοιχεία, προστεθεί και το γεγονός ότι παρά τη μείωση της φορολογίας του κεφαλαίου (μείωση του φορολογικού συντελεστή των εταιρικών κερδών στο 24% από 28%, μείωση στο φορολογικό συντελεστή επί των μερισμάτων στο 5% από 10%), οι καπιταλιστές είδαν τα περιθώρια κέρδους τους να μειώνονται το 2020 σε σχέση με το 2019 (στις υπηρεσίες το περιθώριο καθαρού κέρδους μειώθηκε στο 1,7% από 7,9%, στη βιομηχανία στο 1,8% από 3,0%, και στο εμπόριο στο 2,4% από 3,7%), μπορούμε να αντιληφθούμε πολύ

καλά γιατί, παρά τις φανφάρες των αστών πολιτικών περί ανάπτυξης που θα έρθει με καλύτερες δουλειές και καλύτερους μισθούς, η πραγματικότητα γίνεται όλο και χειρότερη για την εργατική τάξη. Όταν μειώνονται τα περιθώρια κέρδους των καπιταλιστών, όταν αυξάνεται το κόστος παραγωγής, οι καπιταλιστές θα προσπαθήσουν να επιτεθούν στην εργατική τάξη και να αυξήσουν την εκμετάλλευση της εργασιακής δύναμης, καθώς αυτό θα τους εξασφαλίσει περισσότερα κέρδη. Η αύξηση της απλήρωτης εργασίας (με την αύξηση των υπερωριών, απλήρωτων και μη) και η χειροτέρευση των όρων εργασίας είναι αναγκαία για τον ελληνικό καπιταλισμό, για να παραμείνει κερδοφόρος και ανταγωνιστικός. **Αυτό εξηγεί για ποιο λόγο δεν πρόκειται να υπάρξουν αυξήσεις στους μισθούς ούτε καλύτεροι όροι εργασίας. Τέτοιες βελτιώσεις για την εργατική τάξη, αν γίνουν, θα γίνουν υπό την προϋπόθεση ότι το επιτρέπουν τα δημόσια οικονομικά της καπιταλιστικής οικονομίας. Η εμπειρία έδειξε ότι τέτοιες βελτιώσεις δεν προέρχονται από την ανάπτυξη κινήματος, γιατί η αστική τάξη και η κυβέρνηση δεν είναι διατεθειμένες να παραχωρήσουν τίποτε, ειδικά όσο το κίνημα πορεύεται σε ρεφορμιστικούς δρόμους και δεν απειλεί την εξουσία της αστικής τάξης.**

Ο μόνος διαφορετικός τρόπος να αυξηθεί η κερδοφορία είναι με αύξηση της παραγωγικότητας με την ενσωμάτωση πιο προηγμένων τεχνολογικών εργαλείων και μεθόδων. Αυτό όμως απαιτεί επενδύσεις και κυρίως επενδύσεις στους παραγωγικούς τομείς, ιδιαίτερα στη μεταποίηση. Πράγμα που η αστική τάξη της Ελλάδας δεν φαίνεται διατιθεμένη να κάνει.

Οι πραγματικές επενδύσεις του συνόλου των τομέων της οικονομίας αυξήθηκαν μόλις κατά 146 εκατ. ευρώ το 2020 σε σχέση με το 2019 παραμένοντας σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Το 2020, οι επενδύσεις είναι κατά 61,7% λιγότερες σε σχέση με το 2009, πριν την έναρξη της κρίσης, (στοιχεία από την Ετήσια Έκθεση 2021 του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ).²⁶ Αυτό σημαίνει ότι, παρόλο που η εργατική τάξη υφίσταται άγριο ξεζούμισμα μετά από μια δεκαετία εφαρμογής μνημονίων, παρόλο που το αστικό κράτος επιδοτεί αφειδώς το μεγάλο κεφάλαιο, οι καπιταλιστές δεν προχωρούν σε επενδύσεις. Είναι χαρακτηριστικά τα διαγράμματα που ακολουθούν που δείχνουν τα κέρδη των ελληνικών επιχειρήσεων το πρώτο τρίμηνο το 2020 και τις επενδύσεις τους, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα κέρδη και τις επενδύσεις των άλλων χωρών που παραθέτει η Ετήσια Έκθεση της ΓΣΕΕ. Οι Έλληνες καπιταλιστές είναι πρωταθλητές στα κέρδη (λόγω και της στήριξης που λαμβάνουν από το αστικό κράτος) και ουραγοί στις επενδύσεις.

Διάγραμμα 1.6: Ποσοστό επενδύσεων και μερίδιο κερδών των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων (Ευρωζώνη, 2020:1)

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Ποσοστό επενδύσεων = Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου / Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία. Μερίδιο κέρδους = Λειτουργικό πλεόνασμα / Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία. Ημερολογιακά και εποχικά διορθωμένα στοιχεία. Κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας Έκθεσης δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία για τα κράτη-μέλη που δεν εμφανίζονται στο διάγραμμα.

Η αλήθεια είναι ότι οι Έλληνες καπιταλιστές ούτε μπορούν, ούτε θέλουν να κάνουν επενδύσεις. Μεγάλες επενδύσεις σε παραγωγικούς τομείς μπορούν να γίνουν μόνο αν υπάρχουν καλές πιθανότητες κέρδους. Αλλά στους περισσότερους τομείς της βιομηχανικής παραγωγής ο ελληνικός καπιταλισμός θα πρέπει να

συναγωνιστεί πιο ισχυρούς καπιταλιστές έχοντας σοβαρά μειονεκτήματα (π.χ., μικρή εσωτερική αγορά, μικρή παράδοση στη βαριά βιομηχανία, κτλ). Εκεί που κάνουν επενδύσεις είναι στις υπηρεσίες (τουρισμός, εστίαση), ενώ η βασική αστική πολιτική σε σχέση με παραγωγικές επενδύσεις είναι να περιμένει από τους ξένους καπιταλιστές να έρθουν στην Ελλάδα και να επενδύσουν σε κάτι σοβαρότερο από ό,τι τα καζίνο. Το κίνητρο που προσφέρει η ελληνική αστική τάξη στο ξένο κεφάλαιο (πολύ συχνά πρόκειται για κεφάλαιο Ελλήνων που έρχεται από τα εξωτερικά) είναι οι χαμηλοί μισθοί, το σχετικά καλά εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό, κάποιες υποδομές, και υποταγμένους εργάτες. Γι' αυτό και η πολιτική που ακολουθούν με συνέπεια όλες οι κυβερνήσεις (είτε εμφανίζονται ως δεξιές-νεοφιλελεύθερες, είτε ως αριστερές-κεϋνσιανές) έχουν ως βασικό στοιχείο την καθήλωση των μισθών και την επιθετικότητα προς τη συλλογική συνδικαλιστική και πολιτική δράση της εργατικής τάξης.

Αυτή η πολιτική έχει καταφέρει να μετατρέψει τους όρους εργασίας στην Ελλάδα σε όρους που δεν συγκλίνουν προς τους ευρωπαϊκούς αλλά προς τους βαλκανικούς, όπως φαίνεται από τα παρακάτω διαγράμματα που δείχνουν ότι:

(α) η ελληνική εργατική τάξη δουλεύει περισσότερες ώρες την εβδομάδα (ο νέος νόμος Χατζηδάκη για τις υπερωρίες θα χειροτερέψει ακόμα περισσότερο αυτόν τον δείκτη),

(β) δουλεύει περισσότερα Σαββατοκύριακα (επίσης ο νέος νόμος θα χειροτερέψει αυτόν τον δείκτη) και

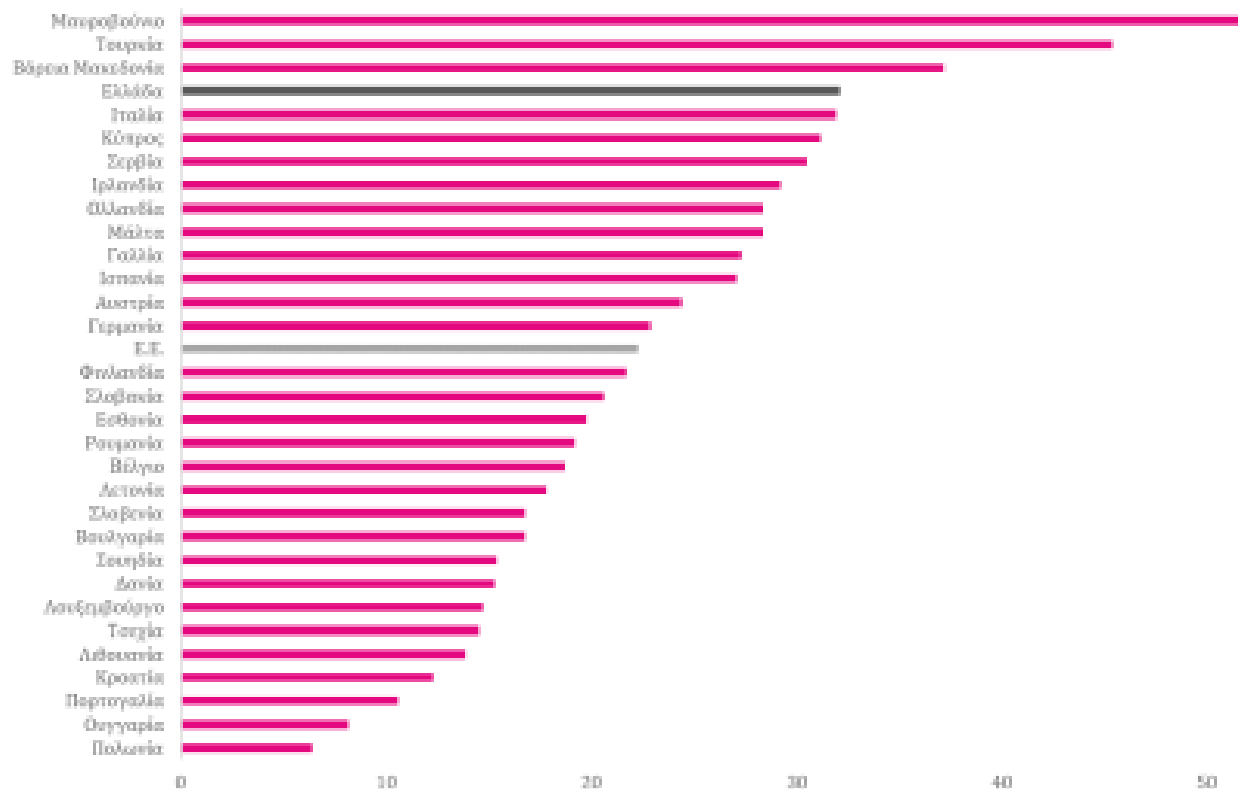
(γ) έχει μικρή κάλυψη από συλλογικές συμβάσεις. Σε όλους αυτούς τους δείκτες, η Ελλάδα έχει αντιστοιχίες με τις χώρες των Βαλκανίων και την Τουρκία. Η Ελλάδα δηλαδή μετατρέπεται στη Βουλγαρία της ΕΕ, κάτι όπως το Μεξικό για τις ΗΠΑ.

Διάγραμμα 3.8: Διάρκεια τυπικής εβδομαδιαίας εργασίας (κράτη-μέλη ΕΕ, Σερβία, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία και Τουρκία, 2020)

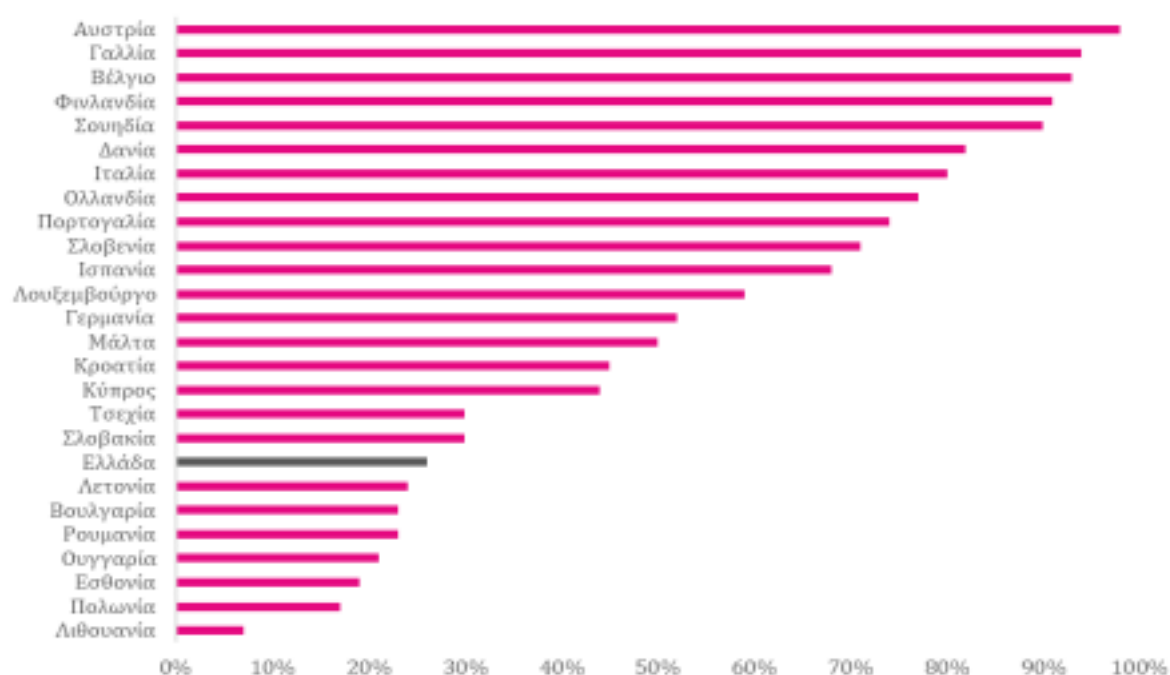
Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 3.10: Ποσοστό μισθωτών που εργάζεται Σάββατο και Κυριακή
(κράτη-μέλη ΕΕ, Σερβία, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία και Τουρκία,
2019)

Πηγή: Eurostat

**Διάγραμμα 3.16: Ποσοστό (%) κάλυψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας
(ΕΕ)**

Πηγή: ILO και WSI Minimum wage database

Σημείωση: Η διαθεσιμότητα των στοιχείων διαφέρει ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Τα στοιχεία του διαγράμματος καλύπτουν την περίοδο 2019-2019. Για την Ελλάδα τα πιο πρόσφατα στοιχεία είναι του 2016.

2. Η δεκαετία της κρίσης. Γενική πολιτική εκτίμηση και συμπεράσματα

2.1. Η οικονομική κρίση του ελληνικού καπιταλισμού

Στα οικονομικά δεδομένα του σήμερα δεν φαίνεται ο σκληρός ταξικός αγώνας που προηγήθηκε.

Το 2010 το ελληνικό αστικό κράτος χρεοκόπησε.

Αυτό ήταν αποτέλεσμα της αδυναμίας της αστικής τάξης να αναβαθμίσει τη θέση του ελληνικού καπιταλισμού την προηγούμενη 30ετία, παρά την τεράστια προσπάθεια που έκανε. Ξεκινώντας από τη δεύτερη τετραετία του ΠΑΣΟΚ στα μέσα της δεκαετίας του '80, η αστική τάξη επέβαλε προγράμματα λιτότητας, «εκσυγχρονισμού» και «μεταρρυθμίσεων». Με αυτές τις ονομασίες εννοούνταν μέτρα τα οποία αφαιρούσαν εργατικές κατακτήσεις, συμπίζαν την αξία της εργατικής δύναμης, ιδιωτικοποιούσαν τον δημόσιο τομέα, επιτίθονταν σε δικαιώματα της εργατικής τάξης και έθεταν εμπόδια στους συλλογικούς της αγώνες. Διαδοχικές κυβερνήσεις και από τα δύο κυρίαρχα πολιτικά κόμματα της αστικής τάξης (ΠΑΣΟΚ και ΝΔ), αλλά και με τη συμμετοχή της ρεφορμιστικής αριστεράς την περίοδο του '89-90, εφάρμοσαν αυτήν την πολιτική που σκοπό είχε να αυξήσει την κερδοφορία του ελληνικού κεφαλαίου και να το κάνει πιο ανταγωνιστικό.

Αυτό ήταν απαραίτητο, καθώς, με το τέλος της στρατιωτικής δικτατορίας, η στρατηγική επιλογή της αστικής τάξης να συμμετάσχει στις διαδικασίες ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού κεφαλαίου τέθηκε επιτακτικά. Η ελληνική αστική τάξη χρειαζόταν την πρόσβαση στα ευρωπαϊκά και γενικά στα διεθνή κεφάλαια και η συμμετοχή στην ιμπεριαλιστική συμμαχία της ΕΟΚ ήταν οικονομικός μονόδρομος. Όμως, αυτή η συμμετοχή είχε ως προϋποθέσεις έναν μικρότερο δημόσιο τομέα, κερδοφόρες και μεγαλύτερες ιδιωτικές επιχειρήσεις, περιορισμένες αντιστάσεις από την εργατική τάξη. Η ικανοποίηση αυτών των προϋποθέσεων σκόνταφτε πάνω σε ιστορικά δομικά χαρακτηριστικά του ελληνικού καπιταλισμού: έλλειψη βαριάς βιομηχανίας, εκτεταμένη μικρή παραγωγή, κράτος που λειτουργούσε σαν αποσβέστης των κοινωνικών συγκρούσεων, κυρίως μέσω των πελατειακών σχέσεων, παράδοση στην καταπίεση του εργατικού κινήματος, που όμως είχε δημιουργήσει ως αντίδοτο μαχητικές δυνάμεις στο εργατικό κίνημα, κ.τ.λ. Η αστική τάξη προσπάθησε, με το καλό (ιδεολογήματα περί συναίνεσης, εκσυγχρονισμού και ευρωπαϊκής ταυτότητας) αλλά κυρίως με το στανιό, να ενσωματώσει τον ελληνικό καπιταλισμό στον διεθνή καταμερισμό εργασίας αξιοποιώντας κυρίως τη γεωγραφική θέση της χώρας και τον ρόλο γέφυρας για τα Βαλκάνια, τη Μαύρη Θάλασσα και την Ανατολική Μεσόγειο: κόμβος διύλισης και μεταφοράς πετρελαίου, κίνησης κεφαλαίων (τράπεζες), μεταφορών και logistics για το βορειοευρωπαϊκό κεφάλαιο, ορμητήριο για επενδύσεις στις γειτονικές χώρες, και χώρα προσφοράς υπηρεσιών τουρισμού για τους βορειοευρωπαίους.

Η αστική πολιτική αυτών των χρόνων δεν προσπάθησε να ενδυναμώσει τη βιομηχανική υποδομή και να την ενισχύσει με βαριά βιομηχανία. Στην πράξη συρρικνώθηκε το βιομηχανικό κεφάλαιο, όπως και ο πρωτογενής τομέας παραγωγής (αγροτική παραγωγή), ενώ ενισχύθηκαν οι υπηρεσίες. Αυτή η κυρίαρχη πολιτική ανάπτυξης οδήγησε σε ελλείμματα: στο εξωτερικό ισοζύγιο, καθώς η συρρικνούμενη εσωτερική παραγωγή αντικαθιστούνταν με εισαγωγές, αλλά και στο εσωτερικό ισοζύγιο του δημοσίου, καθώς το κράτος ανάλαβε να στηρίζει την εσωτερική κατανάλωση, στηρίζοντας το μεγάλο κεφάλαιο (μέσω έργων και προμηθειών). Οι εργαζόμενοι που όλο αυτό το διάστημα δεν είδαν ιδιαίτερες αυξήσεις στήριξαν την κατανάλωσή τους επίσης στον δανεισμό. Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η αύξηση και του δημόσιου χρέους (για να καλυφθούν τα ελλείμματα επιλέχθηκε η λύση του δανεισμού αντί της φορολόγησης του κεφαλαίου), και του ιδιωτικού χρέους (η μόνιμη λιτότητα δεν επέτρεπε άλλη διέξοδο στην εργατική τάξη για να στηρίξει το εισόδημά της από τον δανεισμό).

Η εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα προσπάθησαν να αντισταθούνε στην πολιτική λιτότητας όλης της προηγούμενης περιόδου πριν την κρίση του 2010. Το πραξικόπημα του ΠΑΣΟΚ στη ΓΣΕΕ το '85 για να μπορέσει να περάσει το πρόγραμμα λιτότητας, οι αγώνες της ΕΑΣ ενάντια στην ιδιωτικοποίηση των αστικών συγκοινωνιών αλλά και οι αγώνες στην εκπαίδευση ενάντια στο ν/σ Κοντογιαννόπουλου επί κυβέρνησης Κων/νου Μητσοτάκη, οι αγώνες ενάντια στο ν/σ Γιαννίτη για το ασφαλιστικό επί κυβέρνησης Σημίτη, και ξανά οι αγώνες των φοιτητών ενάντια στο ν/σ Γιαννάκου και ο απεργιακός αγώνας των δασκάλων για αυξήσεις επί κυβέρνησης Κώστα Καραμανλή, ήταν σημαντικές στιγμές ταξικών αγώνων που προκλήθηκαν από την επίθεση της αστικής τάξης. Η χρεοκοπία του ελληνικού κράτους το 2010 και τα επακόλουθα μνημόνια ήταν η τελευταία ευκαιρία για τον καπιταλισμό στην Ελλάδα να παίξει σωστά τα χαρτιά του και να επιτύχει να διατηρήσει και να ενισχύσει ίσως τη θέση του στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.

Η μνημονιακή πολιτική που επιβλήθηκε από το 2010 είναι στρατηγική επιλογή του κεφαλαίου στην Ελλάδα, μολονότι πήρε λίγο χρόνο και στην ίδια την αστική τάξη να το καταλάβει, αλλά δυστυχώς πολύ περισσότερο στην εργατική τάξη. Αυτό έβρισκε έκφραση σε αντιλήψεις διάχυτες και σε αριστερές και σε δεξιές δυνάμεις, ότι η κρίση ήταν εξωτερική, ότι η Ελλάδα μετατράπηκε σε πειραματόζωο από τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, ότι το πολιτικό προσωπικό είναι προδότες και εθελόδουλοι, ότι για την κρίση έφταιγε η στατιστική υπηρεσία ή οι οίκοι εκτίμησης πιστοληπτικών κινδύνων, κ.τ.λ. Δηλαδή, ότι γενικά ο ελληνικός καπιταλισμός ήταν μια χαρά και έπεσε θύμα των κακών ξένων. Ο μόνος πυρήνας αλήθειας σε όλα αυτά ήταν ότι η εργατική τάξη δεν δημιούργησε την κρίση. Η κρίση του ελληνικού καπιταλισμού όμως ήταν πραγματική και εσωτερική και όχι «εισαγόμενη» και τα «μνημόνια» ήταν, εντέλει, η μοναδική οδός σωτηρίας του ελληνικού καπιταλισμού.

Με τα μνημόνια:

-Οι ευρωπαϊκές αστικές τάξεις βοήθησαν την ελληνική αστική τάξη να γλιτώσει από μια άτακτη οικονομική κατάρρευση, προσφέροντας σχετικά φθηνό χρήμα για την αποπληρωμή των δανείων. Οι ευρωπαϊκές αστικές τάξεις δεν διέσωσαν την ελληνική αστική τάξη από ταξική αλληλεγγύη αλλά γιατί είχαν οι ίδιες συμφέρον να το κάνουν. Διέσωζαν, για παράδειγμα, τις τράπεζες τους (κυρίως γαλλικές και γερμανικές) που είχαν δανείσει ή είχαν ομόλογα ελληνικού δημοσίου στα χέρια τους από το πλήγμα μιας άτακτης χρεοκοπίας. Ταυτόχρονα, όχι μόνο δεν θα έχαναν τα λεφτά τους αλλά εξασφάλιζαν καλύτερες δυνατότητες εισόδου και ελέγχου της ελληνικής οικονομίας μέσω των ιδιωτικοποιήσεων.

-Η ελληνική αστική τάξη διέσωζε τα προνόμια της, καθώς τα μνημονιακά μέτρα δεν εφαρμοζόταν στην ίδια αλλά στην εργατική τάξη. Το μεγάλο κεφάλαιο στην Ελλάδα δεν φορολογήθηκε στη διάρκεια των μνημονίων, δεν πλήρωσε το μερίδιο για τα δάνεια που πήρε το ελληνικό δημόσιο. Αντιθέτως, τα πιο ισχυρά τμήματά του, όπως το εφοπλιστικό κεφάλαιο, το τραπεζικό κεφάλαιο και το κατασκευαστικό κεφάλαιο, διασφάλισαν και μέσα στα μνημόνια τη φορολογική ασυλία τους, τη μείωση φόρων, και βέβαια ένα πιο φθηνό εργατικό δυναμικό. Ταυτόχρονα, οι μνημονιακές κυβερνήσεις φρόντισαν να παραχωρήσουν στο κεφάλαιο νέες πηγές κερδοφορίας, όπως η παραχώρηση των εθνικών οδών στο κατασκευαστικό κεφάλαιο αλλά και δημόσια περιουσία μέσω των ιδιωτικοποιήσεων (συγχώνευση τραπεζών, ιδιωτικοποίηση πετρελαίου, ενέργειας, του Ελληνικού κ.τ.λ.).

-Το βάρος της αποπληρωμής του χρέους το φορτώθηκε η εργατική τάξη και τα υπόλοιπα εργαζόμενα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας. Άγρια φορολογία, περικοπές μισθών (κρατική διευθέτηση του κατώτερου μισθού-μεροκάματου, κατάργηση επιδομάτων-δώρων, αύξηση εισφορών, κατάργηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της επέκτασης των συμβάσεων, επέκταση των ελαστικών σχέσεων εργασίας, κ.τ.λ.), περικοπές στις συντάξεις, «κούρεμα» των ομολόγων των ασφαλιστικών ταμείων και συρρίκνωση γενικά των αποθεματικών τους, περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες, πίεση πάνω στις οργανώσεις της εργατικής τάξης και στη συλλογική της πάλη.

Ήταν τέτοιου βάθους και έκτασης η επίθεση των καπιταλιστών και των κυβερνήσεων τους ενάντια στην ε.τ. και τα εργαζόμενα μικροαστικά κόμματα που φυσιολογικά οδήγησε σε όξυνση την ταξική πάλη από την πλευρά της εργατικής τάξης και των συμμάχων της.

2.2. Η ήττα της κομμουνιστικής Αριστεράς το 2012 και οι συνέπειές της

Για έναν μαρξιστή δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επανάσταση είναι αδύνατο να γίνει χωρίς επαναστατική κατάσταση, μα κάθε επαναστατική κατάσταση δεν οδηγεί σε επανάσταση. Ποια είναι, μιλώντας γενικά **τα γνωρίσματα μιας επαναστατικής κατάστασης;**

Ασφαλώς δεν θα πέσουμε έξω, αν υποδείξουμε τρία βασικά γνωρίσματα, τα παρακάτω: 1) Η αδυναμία των κυρίαρχων τάξεων να διατηρήσουν σε αναλλοίωτη μορφή την κυριαρχία τους, η μια είτε η άλλη κρίση «κορυφών», η κρίση της πολιτικής της κυρίαρχης τάξης που δημιουργεί ρωγμή, απ' όπου εισχωρεί η δυσαρέσκεια και ο αναβρασμός των καταπιεζόμενων τάξεων. Συνήθως, για να ξεσπάσει η επανάσταση δεν είναι αρκετό «τα κάτω στρώματα να μην θέλουν», μα χρειάζεται ακόμη και «οι κορυφές να μην μπορούν» να ζήσουν όπως παλιά. 2) Επιδείνωση, μεγαλύτερη από τη συνηθισμένη, της ανέχειας και της αθλιότητας των καταπιεζόμενων τάξεων. 3) Σημαντικό ανέβασμα για τους παραπάνω λόγους της δραστηριότητας των μαζών, που σε «ειρηνική» εποχή αφήνουν να τις ληστεύουν ήσυχα, ενώ σε καιρούς θύελλας τραβιούνται τόσο απ' όλες τις συνθήκες της κρίσης, όσο και από τις ίδιες τις «κορυφές», σε αυτοτελή ιστορική δράση.

Χωρίς αυτές τις αντικειμενικές αλλαγές, που δεν εξαρτώνται ούτε και από τη θέληση ορισμένων χωριστών ομάδων και κομμάτων, αλλά ούτε και από τη θέληση ορισμένων χωριστών τάξεων, η επανάσταση, κατά γενικό κανόνα, δεν μπορεί να γίνει. Το σύνολο αυτών των αντικειμενικών αλλαγών είναι εκείνο που ονομάζεται επαναστατική κατάσταση. Τέτοια κατάσταση υπήρχε το 1905 στη Ρωσία και σ' όλες τις εποχές των επαναστάσεων στη δύση· τέτοια όμως κατάσταση υπήρχε και στα 1860-1870 στη Γερμανία και στην περίοδο 1859-1861 και 1879-1880 στη Ρωσία, αν και σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν έγινε καμιά επανάσταση. Γιατί; Γιατί δεν γεννά κάθε επαναστατική κατάσταση επανάσταση, αλλά μόνο μια τέτοια κατάσταση, όπου οι αντικειμενικές αλλαγές, που απαριθμήσαμε, συνενώνονται με τις υποκειμενικές αλλαγές και συγκεκριμένα: με την ικανότητα της επαναστατικής τάξης να αναλάβει επαναστατική μαζική δράση, αρκετά ισχυρή, ώστε να τσακίσει (ή να εξασθενίσει σημαντικά) την παλιά κυβέρνηση που ποτέ, ακόμη και σε εποχή κρίσεων, δεν «πέφτει», αν δεν τη «ρίξουν».

(Λένιν, Η χρεοκοπία της Β' Διεθνούς)

Η διεθνής καπιταλιστική κρίση που οδήγησε στην κρατική χρεοκοπία στην Ελλάδα και στη μνημονιακή προσαρμογή, οδήγησε στην εκπλήρωση όλων των συνθηκών που χαρακτηρίζουν την επαναστατική κατάσταση. Οι κυρίαρχες τάξεις δεν μπορούσαν να κυβερνήσουν όπως παλιά, δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν κρατικό χρήμα για να εξαγοράσουν τη συναίνεση των καταπιεζόμενων τάξεων, αντίθετα αναγκάστηκαν να διαρρήξουν κοινωνικές συμμαχίες δεκαετιών πετσοκόβοντας εισοδήματα και κοινωνικές δαπάνες. Αυτό οδήγησε σε

πρωτοφανή επιδείνωση της ανέχειας των καταπιεζόμενων τάξεων και σε ανέβασμα της δραστηριότητας των μαζών που κορυφώθηκε στα τέλη του 2011.

Οι αλλαγές αυτές ήταν αντικειμενικές και ανεξάρτητες από τη θέλησή μας. Ωστόσο, δεν μετατρέπεται κάθε επαναστατική κατάσταση σε επανάσταση. Δεν υπήρξαν εκείνες οι υποκειμενικές προϋποθέσεις που θα οδηγούσαν τα πράγματα στην επαναστατική ανατροπή. Δεν υπήρξαν δηλαδή, οι πολιτικές δυνάμεις που θα αναλάμβαναν την πρωτοβουλία μιας γενικής εξέγερσης που θα ανέτρεπε το αστικό καθεστώς.

Αυτό που δεν αντιλήφθηκαν οι πολιτικές οργανώσεις της εργατικής τάξης, η αστική τάξη το αντιλήφθηκε πλήρως και πήρε τα μέτρα της μπροστά στον διαφαινόμενο κίνδυνο. Επέβαλε σιωπητήριο στις συνήθεις πρακτικές του κομματικού ανταγωνισμού που σε εκείνες τις συνθήκες δεν είχαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα του εγκλωβισμού των μαζών στα αστικά κόμματα, αλλά έφερναν αντίθετα αποτελέσματα οξύνοντας τα πνεύματα και ενισχύοντας τη δραστηριότητα των μαζών. Επέβαλε τη συνεργασία των κομμάτων της που λίγο πριν εμφανίζονταν σαν άσπονδοι εχθροί και συγκρότησε κυβέρνηση εθνικής ενότητας.

Επιπλέον, έβγαλε τους μαχαιροβγάλτες της Χρυσής Αυγής από το περιθώριο, τους χρηματοδότησε και τους ενίσχυσε, μετατρέποντάς τους σε ισχυρή πολιτική δύναμη, προκειμένου να μπορέσουν να παίξουν το ρόλο της αιχμής του δόρατος απέναντι στο εργατικό κίνημα.

Η αστική τάξη πήρε όλα τα μέτρα για την αντιμετώπιση μιας βίαιης εξέγερσης. Ο κίνδυνος αυτός στην πορεία των εξελίξεων απομακρύνθηκε. Στις εκλογές του 2012 μάλιστα, οι αστικές δυνάμεις –έστω και λαβωμένες– κατάφεραν να σχηματίσουν άλλη μια μνημονιακή κυβέρνηση συνεργασίας.

Η θέση της αστικής τάξης ωστόσο, συνέχισε να είναι επισφαλής. Ο κίνδυνος που είχε απομακρυνθεί το 2012, θα επανεμφανιζόταν με άλλη μορφή το 2015.

Η «ικανότητα της επαναστατικής τάξης να αναλάβει επαναστατική μαζική δράση» εξαρτιόταν από πολλούς παράγοντες που μπορούν να συμπυκνωθούν στη σύγκρουση της εργατικής επαναστατικής αντίληψης με την αστική επιρροή στο εσωτερικό της εργατικής τάξης. Αυτό μπορεί να φανεί καθαρά στην προγραμματική αντιπαράθεση μεταξύ των διάφορων ρευμάτων. Απέναντι στο επαναστατικό πρόγραμμα που βασιζόταν στο αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι δεν υπήρχε τρίτος δρόμος ανάμεσα στο μνημόνιο και την επανάσταση στάθηκε ένας γαλαξίας αστικών ιδεολογημάτων. Κοινός τόπος των προγραμματικών προτάσεων αστικής επιρροής ήταν η δυνατότητα να υπάρξει φιλολαϊκή πολιτική εν μέσω κρίσης, χωρίς ανατροπή της αστικής κυριαρχίας. Αυτές οι αντιλήψεις κυριάρχησαν συντριπτικά, υπονόμισαν την «ικανότητα της επαναστατικής τάξης να αναλάβει επαναστατική μαζική δράση» και οδήγησαν στη συντριβή της Αριστεράς και την κυριαρχία της Νέας Δημοκρατίας.

Η ανάδειξη της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ ήταν απότοκο της κυριαρχίας αυτών των αντιλήψεων. Ωστόσο, δεν ήταν μια «συνηθισμένη» κυβερνητική εναλλαγή. Κι αυτό γιατί η βασική διακήρυξη εκείνης της κυβέρνησης, η κατάργηση του μνημονίου, ήταν ένας στόχος που μπορούσε να επιβληθεί μόνο επαναστατικά. Είχαμε μια κυβέρνηση ενός ρεφορμιστικού κόμματος που «κουβαλούσε» στις πλάτες της έναν επαναστατικό στόχο και ήταν φυσικά σίγουρο ότι θα αποτύγχανε. Αυτό που δεν ήταν βέβαιο ήταν με ποιο τρόπο θα αποτύγχανε και τι θα παρήγαγε εκείνη η αποτυχία. Ποιες δηλαδή θα ήταν οι συνέπειες τόσο στη θέση της χώρας, όσο και στον εσωτερικό πολιτικό συσχετισμό. Ο κίνδυνος επομένως για την αστική τάξη ήταν υπαρκτός, αλλά μπορούσε να τον αντιμετωπίσει από καλύτερες θέσεις, καθώς η εργατική τάξη είχε αποσυρθεί από τους δρόμους μετά τις αλλεπάλληλες ήττες.

Η θητεία της κυβέρνησης της «αριστερής παρένθεσης» κορυφώθηκε με το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015. Το συντριπτικό αποτέλεσμα υπέρ του ΟΧΙ έθεσε την αστική τάξη σε συναγερμό και κινητοποίησε όλες τις δυνάμεις με στόχο να υπογραφεί μια μνημονιακή συμφωνία η οποία θα διασφάλιζε την παραμονή της χώρας στο ευρώ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ποια κυβέρνηση θα έβαζε την υπογραφή της ήταν αδιάφορο, σημασία είχε το τελικό αποτέλεσμα.

Για να διασφαλίσει αυτό το αποτέλεσμα η αστική τάξη και τα κεντρικά της στελέχη, όπως ο Στουρνάρας, πήραν μια σειρά μέτρα. Εξασφάλισαν τη συνεργασία βουλευτών και στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ, διασφαλίζοντας ότι, αν η κυβέρνηση δεν έφερνε συμφωνία, θα έπεφτε την επόμενη στιγμή. Κάποια από αυτά τα στελέχη είχαν ήδη εκτεθεί κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εβδομάδας του δημοψηφίσματος, όταν έβγαιναν στα κανάλια ζητώντας ανάκληση του δημοψηφίσματος (π.χ. Δραγασάκης, Παπαδημούλης). Κάποια ακόμα, αποκαλύφθηκαν σαν ανοιχτοί ρουφιάνοι της τρόικας από μεταγενέστερα δημοσιεύματα (π.χ. Χουλιαράκης). Σε περίπτωση δηλαδή, που η συγκεκριμένη κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ δεν κατάφερνε να υπογράψει συμφωνία, θα γίνονταν άμεσα κινήσεις για αντικατάστασή της από την παρούσα Βουλή με διάσπαση του ΣΥΡΙΖΑ από τα δεξιά.

Ταυτόχρονα, είχε διασφαλιστεί ότι δεν θα μπορούσε η κυβέρνηση να κάνει κάποια ριζοσπαστική κίνηση, όπως να χρησιμοποιήσει τα αποθέματα σε φυσικό χρήμα της ΤτΕ (η περίφημη ιστορία του Νομισματοκοπείου).

Επικουρικά, είχαν κινητοποιηθεί τα στελέχη της δεξιάς στο συνδικαλιστικό κίνημα (ΠΑΣΚΕ, ΔΑΚΕ) θέτοντας σε συναγερμό τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που έλεγχαν, προκειμένου να κινητοποιηθούν και να δώσουν μια νότα «λαϊκής κινητοποίησης» στο σχεδιαζόμενο πραξικόπημα.

Και τέλος, φαίνεται ότι υπήρχε προετοιμασία και στον στρατό για την περίπτωση που τα πράγματα ξέφευγαν.

Σε μεταγενέστερη αρθρογραφία αστικών εντύπων γράφτηκε ότι το καλοκαίρι του 2015 περάσαμε «ξυστά από τον εμφύλιο». Αυτό αποτυπώνει ότι η αστική τάξη προετοιμαζόταν για εμφύλιο, την ώρα που η εργατική τάξη βάδιζε αμέριμνη.

Η αστική τάξη δεν χρειάστηκε τελικά να χρησιμοποιήσει κανένα από τα όπλα που είχε προετοιμάσει. Η απλή επίδειξή τους ήταν αρκετή για να οδηγήσει την τότε κυβέρνηση στον αυτοεξευτελισμό της και την υπογραφή μιας ακόμη μνημονιακής συμφωνίας. Επιπλέον, η στροφή του ΣΥΡΙΖΑ δεν συνοδεύτηκε ούτε από μαζικές κινητοποιήσεις, ούτε από κάποια στροφή της εργατικής τάξης προς τα Αριστερά. Οι δυνάμεις που διεκδίκησαν μια τέτοια στροφή ήταν είτε πολιτικά λίγες είτε απαξιωμένες. Η νίκη της αστικής τάξης ήταν πλήρης.

Η επαναστατική κατάσταση του 2011-12 οδήγησε το αστικό κομματικό σύστημα στη μεγαλύτερη κρίση του μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά άφησε επιπλέον βαθύ αποτύπωμα και στην κομμουνιστική Αριστερά. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε εκείνη την περίοδο συνιστούσε τη μεγαλύτερη επαναστατική ευκαιρία μετά το Δεκέμβρη του 1944, ευκαιρία που έμεινε όμως ανεκμετάλλευτη από μια Αριστερά ανέτοιμη και αμήχανη μπροστά στις εξελίξεις.

Η κομμουνιστική Αριστερά –όλων των τάσεων– ήταν είτε ανέτοιμη είτε πολύ αδύναμη για να εκμεταλλευτεί την κατάρρευση της κυβέρνησης Παπανδρέου και να καταλάβει την εξουσία οργανώνοντας εξέγερση. Η αστική τάξη αξιοποίησε αυτήν την αδυναμία, συντάσσοντας το πολιτικό της προσωπικό σε ενιαίο μέτωπο και συγκροτώντας κυβέρνηση εθνικής ενότητας, ενώ παράλληλα όπλιζε και χρηματοδοτούσε τη ναζιστική συμμορία της Χρυσής Αυγής, ανασύροντάς την από το περιθώριο και καθιστώντας την υπολογίσιμο πολιτικό παράγοντα –αιχμή του δόρατος απέναντι στο εργατικό κίνημα.

Η ανεπάρκεια της κομμουνιστικής Αριστεράς, όμως, έπαιξε καθοριστικό ρόλο και στην πορεία προς τις εκλογές του 2012. Η εργατική τάξη μετά τις σκληρές μάχες της διετίας 2010-11 και την κορύφωση των αγώνων της με το απεργιακό κύμα του διμήνου Σεπτεμβρίου–Οκτωβρίου του 2011, αναζητούσε πολιτική λύση και αντιλαμβανόταν την εκλογική μάχη σαν μια ευκαιρία να επιβάλει μια τέτοια πολιτική λύση. Το δίλημμα αυτό αναδείχτηκε σαν κεντρικό στις εκλογές του Ιουνίου, και ενώ είχαν προηγηθεί οι εκλογές του Μάη που αποτέλεσαν συντριπτικό χτύπημα στον –μέχρι τότε– κυρίαρχο δικομματισμό ΠΑΣΟΚ–Νέας Δημοκρατίας.

Στο κυρίαρχο δίλημμα απάντησε τότε ο ΣΥΡΙΖΑ με το σύνθημα της «Αριστερής Κυβέρνησης» με στόχο την κατάργηση των μνημονίων. Με το σύνθημα αυτό εκτοξεύτηκε εκλογικά ήδη από τις εκλογές του Μάη κατακτώντας τη 2η θέση με 16,8%.

Επαναστατική απάντηση στη συγκεκριμένη κατάσταση μπορούσε να δοθεί από ένα αυτοτελές μέτωπο που θα έβαζε σαν άμεσο καθήκον τη συγκρότηση εργατικής κυβέρνησης–πρώτο βήμα της επαναστατικής διαδικασίας. Προσπάθεια

για να συγκροτηθεί τέτοιο μέτωπο έγινε από την κ.ο. ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ που το έθεσε σαν καθήκον από το 2010 και την 3η συνδιάσκεψή της. Τα αποτελέσματα της προσπάθειας αυτής ήταν σχεδόν μηδενικά. Καμία άλλη δύναμη δεν κινήθηκε σε αυτήν την κατεύθυνση.

Η στάση του ΚΚΕ και η εκλογική συντριβή τον Ιούνιο του 2012

Ο παλλαϊκός ξεσηκωμός που κορυφώθηκε τον Οκτώβρη του 2011 γκρεμίζοντας την κυβέρνηση, πίεσε και το ΚΚΕ που αναγκάστηκε να βάλει στα συνθήματά του τη διαγραφή του χρέους –σύνθημα που πολεμούσε λυσσαλέα μέχρι τότε. Ενώ ο δικομματισμός ΠΑΣΟΚ–ΝΔ βρισκόταν υπό κατάρρευση και το πολιτικό κενό είχε αρχίσει να φαίνεται, το ΚΚΕ δεν διατύπωσε καμία πρόταση εξουσίας. Επιπλέον, δεν αναγνώρισε την περίοδο εκείνη σαν επαναστατική κατάσταση. Σε αυτή τη γραμμή συνεχίζει μέχρι σήμερα, αν και φαίνεται να υπάρχουν διαφορετικές απόψεις στο εσωτερικό του, όπως προκύπτει από το γεγονός ότι σε podcast της ΚΝΕ για την ανασκόπηση της δεκαετίας, μια από τις ερωτήσεις που κλήθηκε να απαντήσει η Παπαρήγα ήταν το αν υπήρξε επαναστατική κατάσταση.

Το ότι μια περίοδος που σημαδεύτηκε από πρωτοφανούς μαζικότητας κινητοποιήσεις, το μεγαλύτερο απεργιακό κύμα στην ελληνική ιστορία και το γκρέμισμα μια κυβέρνησης κάτω από την πίεση του κινήματος, κρίνεται πολύ «λίγη» για να χαρακτηριστεί επαναστατική κατάσταση, βάζει τον πήχη της επαναστατικής κατάστασης –και των καθηκόντων που την ακολουθούν– σε δυσθεώρητα ύψη, που είναι μάλλον αδύνατο να προσεγγιστούν. Έτσι το ΚΚΕ απαλλάσσεται από τις αβαρίες της διεκδίκησης της εξουσίας μέχρι νεωτέρας.

Το πρόγραμμα του ΚΚΕ μέχρι και τότε είχε διαμορφωθεί στο 15ο συνέδριο το 1996 και έβαζε σαν άμεσο πολιτικό καθήκον του ΚΚΕ τη συγκρότηση του ΑΑΔΜ:

«Η συγκέντρωση δυνάμεων και η συγκρότηση του ενιαίου αντιιμπεριαλιστικού, αντιμονοπωλιακού δημοκρατικού μετώπου πάλης είναι το άμεσο πολιτικό καθήκον του ΚΚΕ.»

Σε αυτό το καθήκον εντασσόταν και η πιθανότητα συνεργασιών με άλλες πολιτικές δυνάμεις, καθώς και η διεκδίκηση της κυβερνητικής εξουσίας:

«Όσο περισσότερο αναπτύσσεται η ταξική πάλη, η οργάνωση και η πολιτική πείρα της εργατικής τάξης και των άλλων λαϊκών στρωμάτων, όσο ενισχύεται η δύναμη του ΚΚΕ, τόσο θα αυξάνονται οι δυνατότητες το αντιιμπεριαλιστικό αντιμονοπωλιακό μέτωπο να προκαλεί αντίστοιχες αλλαγές στον πολιτικό συσχετισμό.»

Σε τέτοιες συνθήκες γίνεται δυνατή η συνεργασία του ΚΚΕ με πολιτικές δυνάμεις που συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα αντίθεσης με τον ιμπεριαλισμό και τα πολυεθνικά μονοπώλια, και υπερασπίζονται τα δικαιώματα των εργαζομένων και την ανεξάρτητη ανάπτυξη της χώρας. Το ΚΚΕ στην υπόθεση των συμμαχιών

κρίνει και αντιμετωπίζει τα άλλα κόμματα όχι μόνο με βάση το πρόγραμμα και τους στόχους τους, αλλά και από το πώς δρουν αντικειμενικά. Οι πολιτικές συνεργασίες για να σταθούν και να στερεωθούν ώστε να δώσουν ώθηση και πολιτικό δυναμισμό στο αντιιμπεριαλιστικό, αντιμονοπωλιακό, δημοκρατικό μέτωπο πάλης πρέπει να στηρίζουν και να στηρίζονται σε υπαρκτές κοινωνικές διεργασίες και συσπειρώσεις, να αναπτύσσουν τη συμμαχία των κοινωνικών δυνάμεων. Να στηρίζουν και να στηρίζονται στους αγώνες, να αναγνωρίζουν έμπρακτα την καταλυτική δύναμη του λαϊκού κινήματος. Να αντιμετωπίζουν τα διασπαστικά και υπονομευτικά σχέδια της άρχουσας τάξης και των συμμάχων της.»

«Το αντιιμπεριαλιστικό αντιμονοπωλιακό δημοκρατικό μέτωπο αγωνίζεται για την ανατροπή του πολιτικού συσχετισμού δύναμης σε βάρος της συντηρητικής και συμβιβαστικής πολιτικής δυνάμεων, που στηρίζουν την εξουσία των πολυεθνικών και το καθεστώς της ιμπεριαλιστικής εξάρτησης και κυριαρχίας. Παλεύει για να κερδίσει την εμπιστοσύνη της λαϊκής πλειοψηφίας, να αποσπάσει την κυβερνητική εξουσία. Μια τέτοια δυνατότητα προϋποθέτει σημαντική στροφή στην άνοδο της λαϊκής συνείδησης, βαθιά ριζοσπαστικοποίηση των μαζών, με επικεφαλής την εργατική τάξη και αποφασιστική ενίσχυση της επιρροής και της δύναμης του ΚΚΕ.

Η κυβέρνηση των αντιιμπεριαλιστικών αντιμονοπωλιακών δυνάμεων θα ανταποκρίνεται στις λαϊκές προσδοκίες στο βαθμό που παραμένει συνεπής στους προσανατολισμούς της, κλιμακώνει την εφαρμογή των προγραμματικών κατευθύνσεων και στόχων της, στηριγμένη στην κινητοποίηση των εργατικών λαϊκών δυνάμεων του μετώπου, των μαζικών οργανώσεων και κινημάτων των εργαζομένων.

Οι συνθήκες μέσα στις οποίες το αντιιμπεριαλιστικό αντιμονοπωλιακό μέτωπο πάλης κατακτά την κυβερνητική εξουσία, οι μορφές και οι μέθοδοι πάλης που έχουν χρησιμοποιηθεί, το βάθος των κοινωνικών αντιπαραθέσεων θα ασκήσουν επίδραση στην κυβέρνησή του και στα βασικά της χαρακτηριστικά.»

Η θέση του ΚΚΕ για κυβέρνηση του ΑΑΔΜ ήταν μια εκφυλισμένη εκδοχή της εργατικής κυβέρνησης της Γ' Διεθνούς:

«Είναι όμως αυτονόητο ότι η δημιουργία μιας πραγματικά εργατικής κυβέρνησης και η διατήρηση μιας κυβέρνησης που κάνει επαναστατική πολιτική θα οδηγήσουν αναγκαστικά στον πιο λυσσασμένο αγώνα και ίσως, και σε εμφύλιο πόλεμο εναντίον της μπουρζουαζίας. Επομένως, το σύνθημα της εργατικής κυβέρνησης μπορεί να εξαπολύσει επαναστατικούς αγώνες.»

Παρά την προγραμματική του θέση και παρά τη διαφαινόμενη κατάρρευση του δικομματισμού, το ΚΚΕ κινήθηκε σαν να επρόκειτο για μια συνηθισμένη εκλογική μάχη, εγκαταλείποντας σιωπηλά και το πρόγραμμα του 15ου συνεδρίου, με βάση το οποίο θα έπρεπε –τουλάχιστον– να αναρωτηθεί αν βρισκόμασταν σε μια κατάσταση παρόμοια με αυτή που περιέγραφε στα προγραμματικά ντοκουμέντα του. Τα ντοκουμέντα αυτά χρησιμοποιήθηκαν εντέλει από το ΣΥΡΙΖΑ για να

επιτεθεί στο ΚΚΕ και να το κατηγορήσει –δικαιολογημένα– για ασυνέπεια με τις ψηφισμένες θέσεις του.

Το ΚΚΕ με την στάση του εκείνη την περίοδο, απέτυχε να απαντήσει στην αναζήτηση πολιτικής λύσης από την εργατική τάξη. Η εκλογική ληλασία του από τον ΣΥΡΙΖΑ ήταν επακόλουθο της στάσης του.

Ούτε όμως και αργότερα, το ΚΚΕ διατύπωσε κάποια αυτοκριτική. Αντίθετα, στα επόμενα συνέδριά του θεώρησε τη στάση του κόμματος «παρακαταθήκη για το μέλλον». Αυτό παγίωσε τις απώλειές του. Οι ψηφοφόροι που το εγκατέλειψαν το 2012 δεν επέστρεψαν ακόμα και μετά τη διάψευση του ΣΥΡΙΖΑ. Δέκα χρόνια μετά την εκλογική πανωλεθρία του 2012, η εκλογική του επιρροή σε απόλυτους αριθμούς ψήφων, κινείται στα επίπεδα του Ιουνίου του 2012 με μικρές διαφοροποιήσεις.

Στην πορεία, το ΚΚΕ αντικατέστησε το στόχο για «κυβέρνηση του ΑΑΔΜ» με τη θέση «καμία κυβέρνηση στο έδαφος του καπιταλισμού», έκφραση που είναι ατυχής, καθώς ακόμα και μια επαναστατική κυβέρνηση καλείται να κινηθεί «στο έδαφος του καπιταλισμού». Πιο ακριβής έκφραση θα ήταν κάποια που θα τελείωνε με τη φράση «στο έδαφος της αστικής κυριαρχίας». Σε κάθε περίπτωση, το ΚΚΕ αποκλείει οποιαδήποτε συμμετοχή του σε κυβέρνηση, εκτός από την κυβέρνηση της δικτατορίας του προλεταριάτου (η οποία επίσης συγκροτείται «στο έδαφος του καπιταλισμού»).

Η θέση αυτή συμπληρώνεται από επαναλαμβανόμενες προειδοποιήσεις των στελεχών του ΚΚΕ ότι καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να ασκήσει φιλολαϊκή πολιτική. Θέση που έρχεται σε προφανή αντίθεση με τη θέση ότι με ισχυρό ΚΚΕ μπορούν να κερδηθούν όσα χάθηκαν με τα μνημόνια («ΚΚΕ ισχυρό, για να πάρουμε πίσω όσα χάσαμε»), καθώς καταλήγει στο προφανές άτοπο ότι το ΚΚΕ μπορεί να κάνει σαν αντιπολίτευση περισσότερα από όσα θα μπορούσε να κάνει ως κυβέρνηση!

Η ενσωμάτωση της στάσης του κόμματος την περίοδο 2010-12 στην πολιτική του ταυτότητα εμπεριέχει το σπέρμα της καταστροφής του ΚΚΕ μέσω της συνεχούς αποδυνάμωσής του. Το μετατρέπει σε ένα κόμμα–ΜΚΟ χωρίς πρόταση εξουσίας και καθιστά τα επιχειρήματά του προφανώς ανυπόστατα.

Η εξωκοινοβουλευτική Αριστερά το 2010-12

Παρόμοια με το ΚΚΕ, οι δυνάμεις του εξωκοινοβουλίου δεν αναγνώρισαν την περίοδο του 2011-12 σαν επαναστατική κατάσταση και συνέχισαν να καλούν σε αγώνες χωρίς να διατυπώνουν πρόταση εξουσίας.

Η διεκδίκηση της κυβέρνησης και της εξουσίας δεν απασχόλησε άλλωστε, ποτέ τις δυνάμεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς σε πρακτικό επίπεδο. Η πρόταση της κ.ο. ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ ήταν εντελώς ξένη στην πολιτική παράδοση αυτών των

δυνάμεων και δεν βρήκε ανταπόκριση. Έτσι βρέθηκαν εντελώς απροετοίμαστες μπροστά στις εξελίξεις.

Η κατάρρευση του δικομματισμού το Μάη του 2012 και η διασπορά της ψήφου διαμαρτυρίας ενίσχυσε –μεταξύ άλλων– και τα ψηφοδέλτια της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς που άθροισαν πάνω από 100.000 ψήφους και 1,6%. Η πόλωση του Ιούνη όμως, τα συμπίεσε στο 0,45%.

Κομμουνιστικό Κίνημα και όχι ΜΚΑ (Μη Κυβερνητική Αριστερά)

Συνολικά, οι δυνάμεις της κομμουνιστικής και κομμουνιστογενούς Αριστεράς απέτυχαν στο καθήκον της διεκδίκησης της εξουσίας, όπως και στο καθήκον να διατυπώσουν ένα συνεκτικό πρόγραμμα εξουσίας. Η στάση τους το 2011-12 δείχνει και τα όριά τους, τα οποία δεν μπορούν να ξεπεράσουν, περιορίζοντας το εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα σε κίνημα διαμαρτυρίας και σε ρόλο ΜΚΟ.

Το κομμουνιστικό κίνημα όμως πρέπει να είναι κίνημα εξουσίας. Και αυτό καθορίζει το πρόγραμμά του, αλλά και την τακτική του. Η αναζωογόνηση και αναγέννηση του κομμουνιστικού κινήματος μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μακριά από τις πρακτικές της συρρικνούμενης μη κυβερνητικής Αριστεράς.

2.3. Οι πολιτικές συνέπειες της μνημονιακής δεκαετίας

Η διεθνής καπιταλιστική κρίση και η επίδρασή της στην Ελλάδα με την κρατική χρεοκοπία αποτέλεσε πλήγμα για την ελληνική αστική τάξη, της οποίας η θέση στον ιμπεριαλιστικό ανταγωνισμό υποβαθμίστηκε. Οι έλληνες κεφαλαιοκράτες απάντησαν στις εξελίξεις με τη πολιτική των μνημονίων μεταφέροντας τα βάρη της κρίσης στην εργατική τάξη. Η μνημονιακή πολιτική εξασφάλισε αφενός την ομαλή αποπληρωμή του δημόσιου χρέους φορτώνοντας τον λογαριασμό στους εργαζόμενους και τα φτωχά λαϊκά στρώματα και αφετέρου στην αύξηση του βαθμού εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης, ώστε οι έλληνες καπιταλιστές να μπορέσουν να συγκρατήσουν την υποβάθμισή τους στον διεθνή ανταγωνισμό.

Η μνημονιακή πολιτική αποκρυστάλλωσε τη νίκη της αστικής τάξης στον ταξικό ανταγωνισμό με την καταστροφή του πλέγματος προστασίας των εργατικών δικαιωμάτων που είχε διαμορφωθεί σε προηγούμενες περιόδους και διατηρώντας αλώβητα τα προνόμια των βασικών πυλώνων του αστικού καθεστώτος. Έτσι, δεν θίχτηκαν καθόλου:

- Το συνταγματικά κατοχυρωμένο αφορολόγητο του εφοπλιστικού κεφαλαίου.
- Οι σκανδαλώδεις συμβάσεις εκμετάλλευσης των εθνικών οδών και το αίσχος των διοδίων.
- Το αφορολόγητο της εκκλησίας και η μισθοδοσία του κλήρου που απομυζά 200 εκατομμύρια ευρώ το χρόνο.

- Οι επιδοτήσεις άμεσες και έμμεσες στους επιχειρηματικούς ομίλους.

Σαν συνέπεια, η ισχύς αυτών των στηριγμάτων του καθεστώτος παρέμεινε υψηλή και συνέχισαν να επηρεάζουν τα πολιτικά πράγματα. Σε κομματικό επίπεδο οι δυνάμεις της αστικής τάξης στήριξαν σύσσωμες στις τελευταίες εκλογές, το μοναδικό αξιόπιστο διαχειριστή που είχαν διαθέσιμο, τη Νέα Δημοκρατία. Αυτό ήταν το κόμμα που επιβίωσε από την ταξική σύγκρουση του 2010-12 και εκεί έχει βρει πολιτικό αποκούμπι η αστική τάξη, μαζί με την πλειοψηφία των μικροαστών και τμήμα της εργατικής αριστοκρατίας συγκροτώντας μια κοινωνική συμμαχία που είναι μειοψηφία στην κοινωνία, αλλά αρκεί για να βγάξει κυβέρνηση.

Ιστορικά, αυτή είναι μια ιδιόμορφη κατάσταση. Η αστική τάξη ποτέ δεν ταυτιζόταν με ένα κόμμα, αλλά είχε συνήθως δύο κομματικούς διαχειριστές και οι επιχειρηματικοί όμιλοι φρόντιζαν να έχουν καλές σχέσεις και με τα δύο κόμματα εξουσίας. Σήμερα, αυτός ο διχασμός δεν υφίσταται. Η αστική τάξη δεν έχει κάποιον αξιόπιστο κυβερνητικό διαχειριστή, άλλον από τη Νέα Δημοκρατία. Και αυτό είναι πολύ μεγάλο πλεονέκτημα για τη ΝΔ και την κυβέρνησή της.

Η νίκη της Νέας Δημοκρατίας στις εκλογές του 2019 και η πολιτική της κυριαρχία που χρονολογείται από το 2016, έχει όμως τις ρίζες της στην ήττα της εργατικής τάξης την προηγούμενη περίοδο.

Η εργατική τάξη έζησε τους μεγάλους αγώνες (και τις ήττες) του 2010-11, τις πολιτικές ανατροπές του 2012, τη νίκη του ΣΥΡΙΖΑ το 2015 και το στραπάτσο του δημοψηφίσματος και κατανόησε ότι για να ανατραπεί η μνημονιακή πολιτική πρέπει να συγκρουστεί με πανίσχυρους μηχανισμούς, όπως με την ΕΕ, το ΔΝΤ, τους έλληνες και ξένους κεφαλαιοκράτες και τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό. Κατάλαβε πολύ καλά ότι όταν η κυβέρνηση ψηφίζει έναν νόμο δεν έχει περιθώρια υποχώρησης.

Θεωρητικά μιλώντας και βλέποντας τα πράγματα από μακριά, θα έλεγε κάποιος ότι αυτή η κατανόηση μπορεί να ενισχύσει δύο τάσεις: την επαναστατική τάση και την τάση της μοιρολατρίας που πηγάζει από το δέος απέναντι στον όγκο των καθηκόντων που πρέπει να εκπληρωθούν για να αλλάξει η κατάσταση. Όμως, επειδή για να ζήσει και να ενισχυθεί η επαναστατική τάση χρειάζεται τους κατάλληλους μηχανισμούς που θα την οργανώσουν, θα την ενισχύσουν και θα της δώσουν διέξοδο και κατεύθυνση και τέτοιοι μηχανισμοί σε μαζική κλίμακα σήμερα δεν υπάρχουν, αυτό που κέρδισε κατά κράτος τελικά, ήταν η τάση του ατομισμού και της μοιρολατρίας. *Αυτό είναι το λίπασμα που εξέθρεψε τη νίκη της ΝΔ και συντηρεί την πολιτική της κυριαρχία.*

Όλα τα παραπάνω σημαίνουν ότι με τους δεδομένους πολιτικούς συσχετισμούς, η ΝΔ θα διατηρήσει την πολιτική της κυριαρχία, η οποία πολύ δύσκολα μπορεί να ανατραπεί και θα απαιτηθεί κάποιο εξαιρετικά έκτακτο γεγονός, όπως, π.χ., μια πολεμική ήττα και η επακόλουθη πολιτική κρίση.

Η σημερινή πολιτική κατάσταση είναι συνέπεια των ανακατατάξεων της μνημονιακής δεκαετίας και ιδιαίτερα της ήττας της εργατικής τάξης. Η διάρρηξη

των κοινωνικών συμμαχιών της αστικής τάξης, οδήγησε σε διάλυση το ΠΑΣΟΚ και η αστική τάξη βρέθηκε με ένα και μοναδικό αξιόπιστο κυβερνητικό κόμμα, το οποίο στηρίζει με όλες της τις δυνάμεις. Η εργατική τάξη έχει υποστεί αλλεπάλληλες ήττες, γνώρισε από πρώτο χέρι την κατάρρευση των ρεφορμιστικών αυταπατών, αλλά και την ανεπάρκεια της κομμουνιστικής Αριστεράς, έχει βουλιάξει στην απάθεια και κρατάει απόσταση από την πολιτική. Όλα αυτά στηρίζουν την πολιτική κυριαρχία της Νέας Δημοκρατίας και προοιωνίζονται μακροήμερυσή της.

3. Η κατάσταση του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος

Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από το χαμηλό βαθμό πυκνότητας, τον πολυκερματισμό, την παραταξιοποίηση, τη διάσπαση της ενότητας δράσης του, την αυξανόμενη αστική επιρροή πάνω του και από την παρέμβαση του κράτους στα εσωτερικά του. Θεωρούμε αναγκαίο να συζητήσουμε και να καταλήξουμε σε ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα ιδιαίτερα σήμερα, σε μια περίοδο όπου το εργατικό σ.κ. βάλλεται από πολλές πλευρές και κινείται στα όρια της ανυποληψίας, της παραπέρα συρρίκνωσης και διάλυσης του. Φυσικά, πλήρης διάλυση του συνδικαλιστικού κινήματος δεν πρόκειται να υπάρξει όσο θα υπάρχει εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Μπορεί όμως να υπάρξει αποσάθρωση, παραπέρα διάβρωση και πολυκερματισμός, ανυποληψία, απαξίωση, αδυναμία υπεράσπισης των κατακτήσεων του ίδιου του κινήματος και φυσικά αδυναμία διεύρυνσης αυτών των κατακτήσεων. Όπως μπορεί να υπάρχει και παραπέρα διεύρυνση της αστικής επιρροής πάνω στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Η κατάσταση της εργατικής τάξης

Οι αγώνες που αναπτύχθηκαν το τελευταίο διάστημα, σαν αποτέλεσμα της επιθετικότητας των καπιταλιστών και της κυβέρνησης Μητσοτάκη, ήταν σχετικά μαζικοί και σε αυτούς πρέπει να σημειώσουμε ιδιαίτερα τους αγώνες στην COSCO, με αφορμή το θάνατο εργαζόμενου σε αυτή, διεκδικώντας βελτίωση των συνθηκών εργασίας και την υπογραφή ΣΣΕ, και στα efood ενάντια στην αλλαγή των εργασιακών σχέσεων. Όπως επίσης και τον αγώνα των εργατών της ΛΑΡΚΟ ενάντια στην ιδιωτικοποίησή της και τον τεμαχισμό της, ενάντια στις διαφαινόμενες απολύσεις και στο ξεσπίτωμά τους. Πρέπει επίσης να επισημάνουμε και αγώνες όπως αυτούς που κάνουν οι εργαζόμενοι στα λιπάσματα και στα πετρέλαια Καβάλας, ενάντια στις απολύσεις και με άλλα αιτήματα.

Σχετικά μαζικοί ήταν και οι αγώνες των εργαζομένων στην υγεία, γιατρών και νοσηλευτών, για την ενίσχυση του ΕΣΥ, την ένταξή τους στα Βαρέα και Ανθυγιεινά Επαγγέλματα, κ.ά.

Με 416 ευρώ πάνω από ένας στους τρεις εργαζόμενους!

Όπως προκύπτει από τις Αναλυτικές Περιοδικές Δηλώσεις (ΑΠΔ) των επιχειρήσεων, τον Γενάρη του 2021, οι 779.665 εργαζόμενοι που εργάζονταν με μερική απασχόληση (35,9% του συνόλου των μισθωτών που ανέρχονται σε 2.168.847) είχαν μέσο μισθό 479,14 ευρώ μεικτά ή 416 ευρώ καθαρά.

Υπάρχει μεγάλη αύξηση της μερικής απασχόλησης που εκτινάχτηκε στο 35,6% από το επίπεδο του 30% που κινούνταν τους προηγούμενους μήνες. Επιπλέον ο μέσος μισθός όλων των μισθωτών πλήρους και μερικής απασχόλησης διαμορφώθηκε στα 987,3 ευρώ μεικτά, που σημαίνει ότι ο καθαρός μέσος μισθός, μετά την αφαίρεση των ασφαλιστικών εισφορών, δεν ξεπερνά τα 850 ευρώ.

Το τσάκισμα των μισθών, το χτύπημα της συνδικαλιστικής δράσης και των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας συνοδεύουν αδιάλειπτα την αντεργατική επίθεση που ξεδιπλώνεται ενάντια στην εργατική τάξη τα τελευταία χρόνια, με ιδιαίτερη ένταση από τις αρχές της καπιταλιστικής κρίσης και εξελίσσεται μέχρι και σήμερα, ενισχύοντας διαρκώς το αντεργατικό οπλοστάσιο.

Στόχος η μείωση της τιμής της εργατικής δύναμης, η αύξηση του βαθμού εκμετάλλευσης και η αύξηση των κερδών των καπιταλιστών.

Η μείωση του κατώτατου μισθού το 2012 ήταν τόσο μεγάλη ώστε καμία αύξηση από όσες δόθηκαν μέχρι τώρα (11% με κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ το 2019 και 2% με κυβέρνηση ΝΔ από τις αρχές του 2022), ούτε κι αυτή που ανακοινώθηκε πως θα δοθεί, δεν φτάνουν για να διαμορφώσουν έναν κατώτατο μισθό που να καλύπτει έστω στοιχειώδεις ανάγκες.

Οι «αυξήσεις» αυτές εξανεμίζονται από το κύμα της ακρίβειας, της αυξημένης φορολόγησης και των διευρυμένων αναγκών των εργατικών νοικοκυριών.

Σημειώνεται στην πρόσφατη έκθεση του ΙΝΕ της ΓΣΕΕ:

«Τον Ιανουάριο του 2022, η προγραμματισμένη μικρή όσο και καθυστερημένη αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 2% περιόρισε σε μικρό βαθμό την απώλεια αγοραστικής δύναμης, η οποία όμως ανήλθε τελικά σε 12,1%. Η αύξηση του κατώτατου μισθού περιόρισε την απώλεια αγοραστικής δύναμης μόλις κατά 0,2%, αφού χωρίς αυτήν η απώλεια αγοραστικής δύναμης θα ήταν 12,3%. Όμως, οι υπολογισμοί αυτοί αφορούν τον μεικτό κατώτατο μισθό. Αν αφαιρεθούν οι ασφαλιστικές εισφορές, τότε τον Ιανουάριο του 2022 η απώλεια της αγοραστικής δύναμης του καθαρού κατώτατου μισθού ξεπέρασε το 14% έναντι του Ιανουαρίου του 2021, όταν η αντίστοιχη ετήσια απώλεια τον Δεκέμβριο του 2021 ήταν 12,1%».

Το 2012 ήταν το έτος που με παρέμβαση του κράτους μειώθηκε ο κατώτατος μισθός κατά 22% για τους εργαζόμενους από 25 ετών και πάνω και κατά 32% για τους εργαζόμενους μέχρι 25 ετών.

Ένα χρόνο μετά, η τότε κυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ με τον ν. 4172/2013 καταργεί τις συλλογικές διαπραγματεύσεις για τον κατώτατο μισθό και ορίζει ότι

αυτός θα καθορίζεται με Υπουργική Απόφαση και με κριτήριο την «ανταγωνιστικότητα» και την «παραγωγικότητα» των επιχειρήσεων. Νόμο που η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, απορρίπτοντας το δίκαιο αίτημα του εργατικού κινήματος για την κατάργησή του, έβαλε σε εφαρμογή το 2019 και έτσι τον έκανε ιδιοκτησία της, τον έκανε «νόμο Βρούτση - Αχτσιόγλου».

Τεράστιες απώλειες στο σύνολο των μισθών

Η μείωση του κατώτατου μισθού και το χτύπημα των ΣΣΕ παρέσυρε προς τα κάτω, τους μισθούς όλων των εργαζομένων. Χαρακτηριστική είναι η διαπίστωση του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ, υπάγεται στο υπουργείο Εργασίας) στην Ετήσια Έκθεσή του το 2013:

«Την περίοδο 2010-2013 ο δείκτης του συνολικού κόστους εργασίας ανά ώρα στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας μειώθηκε (...) κατά 18,7%. Σε πραγματικές τιμές, το συνολικό κόστος εργασίας μειώθηκε κατά 25,2%, το μισθολογικό κόστος κατά 23,5% και το μη μισθολογικό κόστος κατά 28,5%».

Έτσι, σύμφωνα με επεξεργασία στοιχείων του ΕΦΚΑ, το 2011 ο μέσος μηνιαίος μεικτός μισθός ήταν 1.264 ευρώ και το 2020 ήταν 968 ευρώ. Δηλαδή (παρά τις δύο αυξήσεις στον κατώτατο μισθό), ο μέσος μισθός το 2020 παραμένει μειωμένος κατά 23,41% σε σχέση με το 2011, πράγμα για το οποίο όλες οι κυβερνήσεις έβαλαν τη σφραγίδα τους.

Ευθεία χτυπήματα στις Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας (ΣΣΕ)

Οι νόμοι που ψηφίζονται από όλες τις κυβερνήσεις μέχρι και σήμερα δίνουν ευθεία χτυπήματα στις ΣΣΕ. Αφού πρώτα αφαίρεσαν από τα συνδικάτα τη δυνατότητα των συλλογικών διαπραγματεύσεων για την υπογραφή Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, στη συνέχεια χτύπησαν τις Κλαδικές ΣΣΕ και ευνόησαν τη δημιουργία «Ενώσεων Προσώπων» που ουσιαστικά αντικατέστησαν τα επιχειρησιακά σωματεία. Οι Ενώσεις αυτές, ως υποχείρια των εργοδοτών, υπογράφουν επιχειρησιακές ΣΣΕ στα μέτρα της εργοδοσίας. Ενδεικτικά είναι τα στοιχεία του ΟΜΕΔ (Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας). Το 2004 υπογράφηκαν 223 κλαδικές ΣΣΕ, το 2011, 65 Κλαδικές ΣΣΕ και το 2020 μόλις 19 Κλαδικές ΣΣΕ.

Ακόμα, όμως, και όταν υπογράφονται, οι κυβερνήσεις φρόντισαν για λογαριασμό της εργοδοσίας να εμποδίσουν την επεκτασιμότητα και υποχρεωτικότητά τους. Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ με εγκύκλιό της το 2018 νεκρανάστησε ανενεργή διάταξη του νόμου 1876/1990 σχετικά με τον έλεγχο της «αντιπροσωπευτικότητας» των κλαδικών ΣΣΕ, προσθέτοντας μια ολόκληρη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί, προκειμένου η Κλαδική ΣΣΕ να καταστεί υποχρεωτική για το σύνολο των εργαζομένων του κλάδου. Συγκεκριμένα, πρέπει να αποδειχθεί ότι οι εργοδότες που υπογράφουν την Κλαδική ΣΣΕ απασχολούν το 51% των

εργαζομένων του κλάδου. Όμως, η απόδειξη αφέθηκε στη διακριτική ευχέρεια των εργοδοτών, οι οποίοι πρέπει να φέρουν τα σχετικά στοιχεία χωρίς να έχουν καμιά κύρωση αν δεν το κάνουν. Η κυβέρνηση της ΝΔ συμπλήρωσε το έργο του ΣΥΡΙΖΑ με τον ν. 4635/2019. Έτσι, εκτός από το 51%, ζητά από την εργατική πλευρά να αποδείξει ότι η Κλαδική ΣΣΕ δεν έχει αρνητικές επιπτώσεις «στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και τη λειτουργία του ανταγωνισμού»! Να αποδείξει με άλλα λόγια ότι η Κλαδική ΣΣΕ είναι σε όφελος των εργοδοτών και σε βάρος των εργαζομένων!

Η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων δεν καλύπτεται από ΣΣΕ

Το αποτέλεσμα είναι η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων να μην καλύπτεται από ΣΣΕ και πάνω από 1/3 των εργαζομένων να αμείβονται με αποδοχές όχι μεγαλύτερες του κατώτατου μισθού.

Το ΕΙΕΑΔ αναφέρει στην «Έκθεση για τον κατώτερο μισθό» (Απρίλης 2021) ότι σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, το ποσοστό κάλυψης εργαζομένων από ΣΣΕ στην Ελλάδα φτάνει μόλις το 17,8%. Περαιτέρω, επειδή το συγκεκριμένο στοιχείο αναφέρεται στο έτος 2016, σημειώνει ότι «με βάση τις νεότερες εξελίξεις το ποσοστό κάλυψης (...) πιθανότατα έχει μειωθεί ακόμα περισσότερο. Μπορούμε να εκτιμήσουμε ότι το 80%-85% των εργαζομένων στη χώρα μας δεν καλύπτεται μισθολογικά από ΣΣΕ, ο μισθός του έχει ως ελάχιστο σημείο αναφοράς τον κατώτατο μισθό και άρα η μισθολογική του κατάσταση εξαρτάται από το εκάστοτε ύψος του». Λογική συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι ότι «το ποσοστό των εργαζομένων που λαμβάνει αποδοχές στα όρια του κατώτατου μισθού (έως 700 ευρώ) ανέρχεται στο 35,1%».

Από τον γενικό κανόνα, όπως τον περιγράψαμε, και για να έχουμε μια πιο πλήρη και σαφή εικόνα της πραγματικής κατάστασης της εργατικής τάξης, πρέπει να εξαιρέσουμε τη μεγάλη πλειοψηφία των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι μετά το 2012 δεν είδαν μειώσεις στους μισθούς, δεν είδαν βέβαια ούτε αυξήσεις, όπως και τους εργαζόμενους στις τράπεζες. Αυτές κυρίως οι κοινωνικές ομάδες είναι που ανεβάζουν αριθμητικά τον μέσο μισθό. Αν τις αφαιρέσουμε από τον υπολογισμό του μέσου μισθού, τότε το συμπέρασμα σχετικά με τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα θα είναι ακόμα χειρότερο.

Την ίδια στιγμή πρέπει να πούμε πως σε κάποιους κλάδους στους οποίους την τελευταία περίοδο υπάρχει ανάπτυξη και παρατηρείται έλλειψη εξειδικευμένων τεχνιτών, π.χ., συμβατική οικοδομή, τα μεροκάματα είναι σχετικά πιο ανεβασμένα σε σχέση με τις εισφορές που φαίνονται στις Αναλυτικές Περιοδικές Δηλώσεις, με βάση τις οποίες βγαίνουν τα διάφορα στατιστικά στοιχεία, και οι οποίες, Αναλυτικές Περιοδικές Δηλώσεις, δεν αποτυπώνουν την πραγματικότητα.

Η συνδικαλιστική πυκνότητα βαίνει διαρκώς μειούμενη κυρίως στον ιδιωτικό αλλά και στο δημόσιο τομέα, τα τελευταία χρόνια και βρίσκεται σήμερα περίπου στο 25% του συνόλου της εργατικής τάξης. Το μερίδιο σε αυτό το ποσοστό που κατέχει ο δημόσιος τομέας είναι περίπου 38% και ο ιδιωτικός περίπου στο 12%.

Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από τα τελευταία συνέδρια της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ. Όπως θα περιγράψουμε παρακάτω, η οργανωμένη εργατική τάξη διαρκώς μειώνεται, παρόλο που αριθμητικά αυξάνεται, όπως μειώνονται ακόμα περισσότερο και οι ψηφίσαντες.

Εκτιμάμε ότι αυτό το αποτέλεσμα έχει να κάνει με την ίδια την κρίση, είναι αποτέλεσμα της καπιταλιστικής κρίσης και την έλλειψη εργατικής απάντησης σε αυτή από το εργατικό κίνημα συνολικά, πράγμα που οφείλεται στην αστική επιρροή πάνω του και στην απουσία επαναστατικού πολιτικού υποκειμένου που να αμφισβητεί τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και την ίδια την καπιταλιστική εξουσία και να προβάλει ταυτόχρονα την εργατική απάντηση στην κρίση στο πλαίσιο της ιστορικής αποστολής της εργατικής τάξης, όπως αυτή προκύπτει από τη θέση της στην παραγωγή.

Οι εξελίξεις στη ΓΣΕΕ, η διάλυση του συνεδρίου της και ο διορισμός διοίκησης από τα δικαστήρια, καθιστούν πιο επιτακτική την παρέμβαση του προλεταριακού ρεύματος στο κίνημα με σκοπό να φρενάρει και να αντιστρέψει την πορεία προς τον παραπέρα εκφυλισμό του, την παράλυση, την απομαζικοποίηση και την διάλυση. Φυσικά τα σωματεία δεν πρόκειται ποτέ να πάψουν να υπάρχουν, διότι είναι κοινωνικά αναγκαία και σαν τέτοια δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της ταξικής πάλης.

Τα συνδικάτα, για εμάς, αποτελούν τμήμα του επαναστατικού υποκειμένου, μαζί με τις άλλες οργανώσεις της τάξης, όπως αυτές εμφανίζονται στο πλαίσιο της ταξικής πάλης και όπως τις γνωρίσαμε μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Για να μπορέσουν να παίξουν τον ρόλο τους χρειάζεται η ανθρώπινη παρέμβαση στην οργάνωση και στον προσανατολισμό τους, πράγμα που έπαιξε ρόλο από την ίδρυσή τους, στο πλαίσιο βέβαια του ιστορικού προτσές και της κοινωνικής νομοτέλειας πάνω στην οποία κινείται η σημερινή ταξική κοινωνία η οποία είναι καταδικασμένη να πεθάνει και να αντικατασταθεί από μια νέα κοινωνία.

Στοιχεία της κατάστασης του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος έχουμε από το 34ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ που έγινε το 2010 και στο οποίο πήραν μέρος 480 αντιπρόσωποι από τους 497 στο 33ο, πράγμα που σημαίνει περίπου 460-480.000 ψηφίσαντες εργατοϋπάλληλοι από τους 780.000 περίπου συνδικαλισμένους. Στο τελευταίο συνέδριο της ΓΣΕΕ, το 2019, εκλέχτηκαν 350 αντιπρόσωποι πράγμα που σημαίνει περίπου 330-340.000 ψηφίσαντες. Δηλαδή, 150.000 περίπου λιγότεροι ψηφίσαντες από πριν 10 χρόνια, αφού η αντιστοιχία είναι 1 αντιπρόσωπος για 1.000 ψηφίσαντες.

Αντίστοιχα στο συνέδριο της ΑΔΕΔΥ το 32ο Συνέδριο της ΑΔΕΔΥ (Νοέμβριος 2004) πήραν μέρος 45 Ομοσπονδίες. Ο αριθμός των ψηφισάντων φυσικών μελών ανήλθε στους 290.070 και οι αντιπρόσωποι που πήραν μέρος στο Συνέδριο αυτό ήταν 771.

790 αντιπρόσωποι ήταν στο 33ο.

Στο 34ο του 2010, πήραν μέρος 852 αντιπρόσωποι, πράγμα που σημαίνει 285.000 περίπου ψηφίσαντες και 350.000 περίπου μέλη.

Στο 36ο συνέδριο ψήφισαν 630 σύνεδροι.

ΔΑΚΕ - 136 = 21,48% και 18 ΕΔΡΕΣ (2013=22,1% και 2010=28,2%)

ΠΑΜΕ - 112 = 17,69% και 15 ΕΔΡΕΣ (2013=13,2% και 2010=11,5%)

ΠΑΣΚΕ - 106 = 16,75% και 14 ΕΔΡΕΣ (2013=25,1% και 2010=44,9%)

ΣΥΡΙΖΑ - 96 = 15,17% και 13 ΕΔΡΕΣ (*2013=16,5% και 2010=10,00%)

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ - 70 = 11,06% και 9 ΕΔΡΕΣ (2013=9,8% και 2010=5,1%)

ΜΕΤΑ - 57 = 9,0% και 8 ΕΔΡΕΣ (*2013=16,5% και 2010=10,00%)

ΑΝΑΤΡΟΠΗ-ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ (ΜΠΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ) - 40 = 6,32% και 6 ΕΔΡΕΣ (2013=9,10%)

ΕΑΚ (ΠΑΣΚΕ II) - 13 = 2,05% και 1 ΕΔΡΑ

ΕΡΓΑΣ - 3 = 0,47% και 0 ΕΔΡΕΣ (2013 = 8 ψήφοι)

Στο τελευταίο 37ο συνέδριο ψήφισαν 706 αντιπρόσωποι που αντιστοιχούν σε 265.000 ψηφίσαντες, αφού η αναλογία είναι για κάθε 375 ψηφίσαντες 1 αντιπρόσωπος.

37ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΑΔΕΔΥ			
ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ	ΨΗΦΟΙ	ΕΔΡΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ
ΔΑΚΕ	179	22	25%
ΔΗΣΥΠ	134	16	19%
ΔΑΣ	131	16	18.5%
ΕΑΕΚ	100	12	14.1%
ΣΥΝΔ/ΚΗ ΑΝΑΤΡΟΠΗ	63	8	8.9%
ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΕΙΣ- ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	63	7	8.9%
ΜΕΤΑ	34	4	4.8%

Συνολικά λοιπόν, σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, έχουμε περίπου 600.000 ψηφίσαντες σε σύνολο περίπου 2.400.000 που υπολογίζονται οι μισθωτοί στην Ελλάδα και από αυτούς πρέπει να αφαιρέσουμε περίπου 200.000 από το δημόσιο τομέα, δηλαδή στρατιωτικούς, αστυνομικούς, ανώτερους κρατικούς υπάλληλους, δικαστικούς, παπάδες, κ.λπ. που δεν ανήκουν στην εργατική τάξη, αλλά και άλλες 150.000 περίπου του ιδιωτικού τομέα που δεν πληρούν τα κριτήρια ένταξης στην

εργατική τάξη. Η εργατική τάξη αποτελεί την πλειοψηφία του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, περίπου 60%.

Ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και η καπιταλιστική ιδιοκτησία παραμένουν ανέγγιχτα.

Η θέση της εργατικής τάξης στην περίοδο της προηγούμενης και της πρόσφατης κρίσης με την πανδημία, επιδεινώθηκε. Μειώθηκε ο μισθός και τα μεροκάματα, στο τμήμα εκείνο που αποδίδεται στο χέρι, αλλά και στο τμήμα που έχει να κάνει με τις παρακρατούμενες εισφορές για την υγεία και την ασφάλιση και τη σύνταξη, εφόσον μειώθηκαν οι εισφορές των καπιταλιστών. Ο βαθμός εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης αυξήθηκε. Περισσότερο μειώθηκε ο μισθός και το μεροκάματο σε κάποιους κλάδους, όπως για παράδειγμα στις κατασκευές, όπου και το μεροκάματο μειώθηκε και οι εισφορές σε ποσοστό 50%.

Τα γενικότερα αιτήματα που προκύπτουν σαν αναγκαιότητα σύμφωνα με τις ανατροπές που έγιναν την προηγούμενη περίοδο, παραμένουν ως εξής:

- Κατάργηση των μνημονίων και των εφαρμοστικών νόμων με αιχμή τους αντεργατικούς νόμους για την κατάργηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και συμβάσεων, καθώς και των αντιαπεργιακών νόμων. Κατάργηση των αντεργατικών διατάξεων του νόμου Χατζηδάκη.
- Δουλειά για όλους με δικαιώματα – Αυξήσεις στους μισθούς και τις συντάξεις.
- Υπογραφή ΕΓΣΣΕ και Συλλογικών Συμβάσεων με αυξήσεις στους μισθούς στα μεροκάματα και τις συντάξεις οι οποίες πρέπει να επανασυνδεθούν με το βασικό μισθό, με υποχρεωτική, γενική και αναδρομική ισχύ.
- Κατάργηση των ελαστικών μορφών εργασίας.
- Δημόσια δωρεάν υγεία-πρόνοια-παιδεία-ασφάλιση.
- Κατάργηση της υπερφορολόγησης, όλων των χαρατσιών, και των διοδίων.
- Διαγραφή των χρεών των εργατικών οικογενειών προς τις τράπεζες και την εφορεία, κανένα σπίτι στα χέρια τραπεζίτη, να παγώσουν οι πλειστηριασμοί για πρώτη κατοικία.

Κρίσιμο ζήτημα σε σχέση με την ανεξαρτησία του κινήματος αποτελεί η απαλλαγή του από την κρατική παρέμβαση στα εσωτερικά του. Πράγμα που πρέπει να τεθεί με άμεσο τρόπο.

Το κίνημα πρέπει να διεκδικήσει την υλοποίηση της απόφασης της ΓΣΕΕ με την οποία ζητούσε «μη ανάμειξη οποιουδήποτε φορέα της εξουσίας στα interna του κινήματος», την κατάργηση όλων των παρεμβατικών μηχανισμών στο σ.κ., της υποχρεωτικής υποβολής για έγκριση του καταστατικού των σωματείων στα Πρωτοδικεία, την οικονομική εξάρτηση από το κράτος, το δικαίωμα διορισμού

διοίκησης, κ.λπ.. Πρέπει επίσης να υλοποιηθεί η απόφαση για ενοποίηση Ομοσπονδιών και για συνδικαλιστικό βιβλιάριο μέλους.

Επιπλέον, το ίδιο πλαίσιο διεκδίκησης πρέπει να διευρυνθεί με την κατάργηση συνολικά κάθε κρατικής και κυβερνητικής παρέμβασης, δικαστικής και οικονομικής.

Διεκδικούμε να καταργηθεί άμεσα ολόκληρη η αντεργατική νομοθεσία που αφορά στην κρατική παρέμβαση στο σ.κ., την οποία επέβαλαν οι Άγγλοι ιμπεριαλιστές το 1945, με την λεγόμενη συμφωνία Σιτρίν, και η οποία εξακολουθεί να ισχύει στο ακέραιο και αφορά στην υποχρεωτική κατάθεση για έγκριση των καταστατικών των σωματείων στα πρωτοδικεία, την παρουσία δικαστικού ή Δικηγόρου σήμερα, στις αρχαιρεσίες των σωματείων, κ.λπ. Και το σημαντικότερο είναι ότι αυτή η κατάσταση φαίνεται να γίνεται αποδεκτή, εφόσον δεν αμφισβητείται έμπρακτα από κανένα σημαντικό και αναγνωρίσιμο τμήμα του κινήματος, ούτε από το ΜΕΤΑ, το ΠΑΜΕ, την ΠΑΣΚΕ- ΔΑΚΕ, τις συσπειρώσεις-κινήσεις κ.λπ.

Ο πρώτος και βασικός μοχλός του κράτους για τη διεύθυνση στα εσωτερικά του κινήματος ήταν η Εργατική Εστία με την οποία το κράτος ήλεγχε οικονομικά τα σωματεία και εξαγόραζε συνειδήσεις, δημιούργησε μια ολόκληρη στρατιά εργατοπατέρων μέχρι να υπάρξει εργατική αριστοκρατία, δηλαδή οι «πράκτορες της αστικής τάξης μέσα στο εργατικό κίνημα», «αληθινοί εντολοδόχοι των καπιταλιστών», αγωγοί του ρεφορμισμού και του σωβινισμού, όταν και καταργήθηκαν οι συντάξεις στους εργατοπατέρες από την Εργατική Εστία. Οι αρμοδιότητες αυτές πέρασαν τώρα στον ΟΑΕΔ.

Σήμερα η μεγάλη πλειοψηφία των Ομοσπονδιών και των Ε.Κ. συντηρείται οικονομικά από τον ΟΑΕΔ σε ποσοστό από 70-80%. Αν δεν υπήρχαν αυτές οι οικονομικές παροχές-παρεμβάσεις, είναι εξαιρετικά αμφίβολο, αν θα λειτουργούσαν με κτίρια, γραφεία, τηλέφωνα, υπαλλήλους, κ.λπ., οι Ομοσπονδίες και τα Ε.Κ.

Η παρέμβαση, όμως, στα εσωτερικά του κινήματος δεν περιορίζεται στα πρωτοδικεία και την Εργ. Εστία (παλιότερα) ή τον ΟΑΕΔ (σήμερα). Όλες σχεδόν οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις παρενέβησαν στη λειτουργία του κινήματος και στη διεξαγωγή της ταξικής πάλης. Και η προηγούμενη κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, για παράδειγμα, με τον τρόπο που χειρίστηκε το ζήτημα του βασικού μισθού, παρενέβη στο κίνημα, διότι δεν του επέτρεψε να διεκδικήσει με βάση τους συσχετισμούς δύναμης, αλλά ρύθμισε αυτή τον τρόπο και τα χρονικά όρια της αύξησης του βασικού-κατώτατου μισθού κατά το δοκούν και εξακολούθησε να αναβαθμίζει τις διάφορες επιτροπές ταξικής συνεργασίας τύπου ΟΚΕ, οι οποίες συνήθως γνωμοδοτούν υπέρ της ταξικής ειρήνης, και άρα υπέρ των καπιταλιστών, πράγμα που διαιωνίζει τον λεγόμενο διάλογο μεταξύ των «κοινωνικών εταίρων», διατηρώντας ανέπαφη τη φιλολογία του εταιρισμού και της κοινωνικής ειρήνης, σκεπάζοντας με τον τρόπο αυτό την ταξικότητα της κοινωνίας και την ανάγκη ανατροπής της αστικής εξουσίας. Το επιχείρημα της προηγούμενης κυβέρνησης για τη μη επαναφορά του βασικού μισθού στον

ιδιωτικό τομέα παρέμεινε ίδιο από τη στιγμή της εγκατάστασής της: για να μην πάθει σοκ η αγορά! Δηλαδή να μην σοκαριστούν οι καπιταλιστές.

Και η κυβέρνηση της ΝΔ εξακολούθησε να κρατάει στον πάγο το βασικό μισθό και το μεροκάματο, στα 650 ευρώ μικτά, δηλ. 550 ευρώ καθαρά και εξαρτά την αυξομείωσή του από την πορεία της οικονομίας, πράγμα που επαφίεται στις αποφάσεις της κυβέρνησης και του αρμόδιου υπουργού.

Το 2% «αύξηση» από 1.1.22 μόνο σαν κοροϊδία προς την εργατική τάξη μπορεί να εκληφθεί.

Αυτό που πρέπει να διεκδικήσει το κίνημα, εκτός από την κατάργηση της κρατικής παρέμβασης στα σωματεία, είναι η κατάργηση ολόκληρη της μνημονιακής αντεργατικής νομοθεσίας, πράγμα που θα επανέφερε, τουλάχιστον στο επίπεδο της νομικής ισχύος, τα εργατικά δικαιώματα και τους μισθούς στο επίπεδο του 2010. Και ταυτόχρονα το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στη βάση των συσχετισμών δύναμης να κινηθεί στην κατεύθυνση της υπογραφής νέας Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας και οι Ομοσπονδίες για νέες Κλαδικές συμβάσεις.

Η κατεδάφιση των εργατικών κατακτήσεων δεν περιορίστηκε μόνο στο χώρο εργασίας και την κοινωνική ασφάλιση. Επεκτάθηκε σε όλους τους τομείς και στα δικαιώματα της εργατικής τάξης, όπως αυτό της επιδοτούμενης ανεργίας.

Για τους επιδοτούμενους άνεργους που εξαντλούν την επιδότησή τους, απαιτούνται για την εκ νέου κατοχύρωση του δικαιώματος επιδότησης τουλάχιστον 150 ημερομίσθια από τη λήξη της αμέσως προηγούμενης επιδότησής τους, έως και την ημερομηνία λύσης της εργασιακής σχέσης, με βάση την οποία αιτείται νέα επιδότηση, αντί 125 που ίσχυε έως το 2012.

Ακόμα χειρότερα όμως είναι τα πράγματα για τα εποχιακά επαγγέλματα (τουριστικά επαγγέλματα, οικοδόμοι, κ.λπ.), αφού απ' το 2014 οι μέρες επιδοτούμενης ανεργίας που δικαιούται ο εργαζόμενος που έμεινε άνεργος έχουν μειωθεί σε 400 τα 4 προηγούμενα χρόνια. Όποιος δηλαδή έχει επιδοτηθεί για 400 μέρες ανεργίας τα προηγούμενα 4 χρόνια, δεν έχει το δικαίωμα να επιδοτείται, παρά μόνο όταν πέσει κάτω από τις 400 μέρες και για την αναλογία που αντιστοιχεί μέχρι τις 400 μέρες.

Αυτή η ανατροπή έχει στερήσει χιλιάδες εργαζόμενους ακόμα και απ' το πενιχρό επίδομα ανεργίας.

Αλλά και η προσπάθεια περιορισμού του απεργιακού δικαιώματος πήρε νομοθετικό χαρακτήρα με την αύξηση του ποσοστού που χρειάζεται για τη λήψη απόφασης στο 50% των οικονομικά ταχτοποιημένων μελών, την αύξηση του προσωπικού ασφαλείας κ.ά.

Η προσπάθεια της κυβέρνησης για την ιδιωτικοποίηση της κοινωνικής ασφάλισης βρίσκεται σε εξέλιξη με πρώτο θύμα την επικουρική ασφάλιση στην οποία εισέρχονται με θεσμικό τρόπο οι ιδιωτικές εταιρίες με κόστος εγκατάστασής τους 50 δισ., που θα βαρύνει τα ασφαλιστικά ταμεία και το κράτος.

Το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει να διεκδικήσει αγωνιστικά την κατάργηση των μνημονιακών νόμων, χωρίς να περιοριστεί μόνο σε αυτό.

Το μαζικό εργατικό κίνημα πρέπει να διεκδικήσει αγωνιστικά τη διεύρυνση των κατακτήσεών του στην προοπτική της υλοποίησης της ιστορικής αποστολής της εργατικής τάξης, η οποία προκύπτει από τη θέση της στην παραγωγή, και είναι η ανατροπή του καπιταλιστικού εκμεταλλευτικού συστήματος και η οικοδόμηση μιας νέας κοινωνίας χωρίς φτώχεια, ανεργία, εξαθλίωση, χωρίς πολέμους, χωρίς εκμετάλλευση και καταπίεση ανθρώπου από άνθρωπο.

Στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να πάρουμε μέτρα για την αλλαγή των συσχετισμών δύναμης υπέρ της προλεταριακής γραμμής.

Μέτρα απαραίτητα για να ενισχυθεί ο συσχετισμός δύναμης είναι:

α) Η ενίσχυση της ταξικής γραμμής στα σωματεία. Ενίσχυση της ταξικής γραμμής σημαίνει ότι μέσα στη μαζική πάλη και δράση για την υπεράσπιση όλων των κατακτήσεών και τη διεύρυνσή τους πρέπει να διεκδικήσουμε με το νέο τρόπο, με επαναστατικό τρόπο. Μέσα από ένα ενιαίο πανεργατικό μέτωπο στη βάση των προβλημάτων ενάντια στον καπιταλισμό, να οικοδομήσουμε σωματεία μαζικά-ταξικά-αγωνιστικά, φρούρια ταξικής δράσης, τα οποία πρέπει να αμφισβητήσουν την ιδιωτική καπιταλιστική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, στην προοπτική ανατροπής του ίδιου του καπιταλισμού. Για την εθνικοποίηση των επιχειρήσεων που κλείνουν ή πτωχεύουν, τη λειτουργία τους με κρατική διοίκηση και κάτω από εργατικό έλεγχο, με την έννοια ότι οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα του ελέγχου στα λογιστικά βιβλία και στη συνολική εικόνα της επιχείρησης με την κατάργηση του τραπεζικού απόρρητου και οι αποφάσεις τους να είναι δεσμευτικές για την διοίκηση.

Στους χώρους εργασίας, πρωτίστως στα εργοστάσια, να οικοδομήσουμε εργοστασιακά συμβούλια και εργοστασιακές επιτροπές οι οποίες θα ασκούν τον εργατικό έλεγχο, διεκδικώντας άμεση κατάργηση του επιχειρηματικού και τραπεζικού απόρρητου, πρόσβαση σε όλα τα βιβλία και δικαίωμα βέτο των εργατικών επιτροπών στην κατεύθυνση όλες οι αποφάσεις τους να είναι δεσμευτικές για τις διοικήσεις.

Πράγμα που εκτός από την άμεση χρησιμότητα για την συνέχιση της παραγωγής και την εξασφάλιση εργασίας, λειτουργεί εκπαιδευτικά για την ίδια την εργατική τάξη σχετικά με την προοπτική της και τη δυνατότητά της να λειτουργήσει η ίδια τις επιχειρήσεις και αναδεικνύει τον άχρηστο πλέον ρόλο των καπιταλιστών. Με τον τρόπο αυτό, πάνω σε υλική δηλαδή βάση και με την παρέμβαση του συνειδητού παράγοντα, πλάθονται και αλλάζουν συνειδήσεις, έτσι ώστε η εργατική τάξη να μην εξαντλεί τις διεκδικήσεις της μέσα στον κυρίαρχο τρόπο παραγωγής, διεκδικώντας για παράδειγμα ανάπτυξη, όπως και οι κεφαλαιοκράτες, αλλά να βλέπει το δικό της αυτοτελή ρόλο και την προοπτική μιας άλλης κοινωνίας χωρίς εκμεταλλευτές και εκμεταλλευόμενους.

β) Μαζικοποίηση των σωματείων με καινούργιες εγγραφές μελών, με αιτήσεις που θα διακινούνται από τα μέλη του Σωματείου, με συνδρομές που θα μαζεύονται με το μπλοκάκι χέρι στο χέρι, με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες βάσης, δηλαδή πιο συχνές, ουσιαστικές και αποφασιστικές συνελεύσεις, κ.λπ.

γ) Να συντονιστούν μεταξύ τους οι αγωνιστικές Ομοσπονδίες, τα Εργατικά Κέντρα και τα σωματεία για να επιτευχθεί ένα μέτωπο, ως ειδική μορφή πραγμάτωσης του ενιαίου εργατικού μετώπου, για τη διεκδίκηση υπογραφής αξιοπρεπών συμβάσεων εργασίας μονοετούς διάρκειας με αυξήσεις πάνω απ την εισοδηματική πολιτική, κατάργηση των αντεργατικών νόμων, για 7ωρο-35ωρο-5νθήμερο, κ.λπ., διεκδικώντας από κοινού: ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις και συμβάσεις, ενάντια στην προσταγή των καπιταλιστών που απαιτούν πλήρη κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων και εξατομίκευση της διαπραγμάτευσης του μισθού και των όρων εργασίας.

δ) Οργάνωση του συνδικαλιστικού κινήματος σε νέα βάση, με πανελλαδικά συνδικάτα, άμεσα όπου αυτό είναι εφικτό και, όπου δεν είναι, για μια μεταβατική περίοδο με συνδικάτα βάσης. Τα συνδικάτα βάσης είναι οργανώσεις μιας μεγάλης πόλης ή νομού και συνενώνονται πανελλαδικά στην Ομοσπονδία του κλάδου. Είναι ανάγκη να προχωρήσει η αναδιάρθρωση, να μειωθούν οι Ομοσπονδίες σε 20-25 (από 74 κλαδικές και συνταξιοχικές Ομοσπονδίες που είναι σήμερα) σύμφωνα με το σχέδιο του οργανωτικού συνεδρίου της ΓΣΕΕ, που μένει στα χαρτιά, αφού γίνουν ορισμένες αναγκαίες τροποποιήσεις. Η ΓΣΕΕ πρέπει να είναι ένωση μόνο των Ομοσπονδιών και τα Εργατικά Κέντρα να μετατραπούν σε όργανα συντονισμού της ΓΣΕΕ σε τοπικό επίπεδο χωρίς παραπέρα δικαιώματα.

Ολόκληρη η εργατική τάξη πρέπει να αποκτήσει ενιαία οργάνωση, να καταργηθούν οι αναχρονισμοί, να διαλυθεί η ΑΔΕΔΥ και οι πάνω από 40 ομοσπονδίες της να συγχωνευτούν σε 3-4 (Υγεία, Παιδεία, ΟΤΑ, Δημόσια Διοίκηση) και να ενταχθούν στη ΓΣΕΕ.

Διεκδικούμε επίσης το δικαίωμα της υπογραφής σύμβασης απ' τις Ομοσπονδίες του Δημοσίου (ΟΛΜΕ, ΔΟΕ, ΠΟΕ-ΟΤΑ, κ.λπ.) που αρκούνται στις «συμβάσεις» της ΑΔΕΔΥ οι οποίες κινούνται πάντα στην εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης.

Μέχρι να πραγματοποιηθεί η νέα οργανωτική δομή, προκρίνουμε το συντονισμό σωματείων-Ομοσπονδιών-Εργατικών Κέντρων.

Μέσα στην πάλη για υπεράσπιση και διεύρυνση των δικαιωμάτων μας, οικοδομούμε σωματεία εκεί που δεν υπάρχουν, παλεύουμε ενιαιομετωπικά για σωματεία μαζικά-ενωτικά-αγωνιστικά, αυτοτελή και ανεξάρτητα από το κράτος και

την εργοδοσία που θα συσπειρώνουν στις γραμμές τους όλους τους εργάτες ανεξάρτητα απ την εργασιακή τους σχέση (μόνιμοι, ωρομίσθιοι, συμβασιούχοι, 4ωρίτες, αορίστου χρόνου, 8μηνίτες, κ.λπ.), και αυτούς που μένουν άνεργοι μέχρι να βρουν δουλειά ή να αλλάξουν επάγγελμα προβλέποντας για αυτούς καταβολή συμβολικής συνδρομής, ανεξάρτητα από φυλή, χρώμα, θρησκεία, εθνικότητα, από ιδεολογικές και πολιτικές αντιλήψεις.

Παλεύουμε αποφασιστικά μέσα στο υπάρχον συνδικαλιστικό κίνημα, για την αλλαγή των συσχετισμών δύναμης σε όλα τα επίπεδα. Για ένα σωματείο-συνδικάτο, μια Ομοσπονδία κατά κλάδο, ένα Εργατικό Κέντρο, μία ΓΣΕΕ, όλα «εκτός πάσης αστικής επιρροής».

Για τις προσφυγές στα δικαστήρια και την «νέα» τακτική του ΠΑΜΕ

Η ματαίωση του Συνεδρίου της ΓΣΕΕ οδήγησε στη ματαίωση του Συνεδρίου της ΟΙΥΕ, της ΠΟΕΜ και πιο πριν στη ματαίωση του Συνεδρίου του Εργατικού Κέντρου Τρικάλων και πιο πριν στην ματαίωση του Συνεδρίου του Εργατικού Κέντρου Πάτρας. Και στις τρεις τελευταίες περιπτώσεις οι δυνάμεις του ΠΑΜΕ προσέφυγαν στα Δικαστήρια και ζήτησαν τον διορισμό μονοπαραταξιακής Διοίκησης, δηλαδή δικής τους Διοίκησης! Η καινούργια «στρατηγική» του ΠΑΜΕ φαίνεται ότι είναι η άλωση των συνδικάτων μέσω των Δικαστηρίων, με τις πλάτες του κράτους! Αυτή η «στρατηγική» ευοδώθηκε στην περίπτωση της Πάτρας. Αποτελεί, όμως, αυτή η «στρατηγική» τη λύση στο πρόβλημα; Μπορεί αυτή η «στρατηγική» να σπάσει το απόστημα της νοθείας και να δώσει λύση υπέρ της εργατικής τάξης στο ζήτημα της αστικοποίησης της Διοίκησης της ΓΣΕΕ; ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ!

Με την «στρατηγική» που ακολούθησε το ΠΑΜΕ, αφενός νομιμοποιεί, παγιώνει και διαιωνίζει την κρατική παρέμβαση στο εσωτερικό του εργατικού κινήματος και, αφετέρου, αυτή η «στρατηγική» δρα διαλυτικά και αποτρεπτικά στη συμμετοχή των εργατών στα συνδικάτα, αφού τους δημιουργεί μια αηδία με αποτέλεσμα να τα αντιμετωπίζουν σαν προέκταση του κράτους και σαν προϊόντα σήψης και παρακμής, συναλλαγών, συνδιαλλαγών, παραταξιακών ανταγωνισμών και χρόνιας βεντέτας μεταξύ των διαφόρων πολιτικών και συνδικαλιστικών δυνάμεων. Σε αυτά τα συνδικάτα η μεγάλη πλειοψηφία των εργατών δεν πρόκειται να συμμετέχει. Επιπλέον, αυτή η «στρατηγική» έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις θέσεις του αυτοαποκαλούμενου «ταξικού πόλου», του ΠΑΜΕ, το οποίο υποτίθεται ότι κινείται στην κατεύθυνση της ανατροπής του καπιταλισμού και του κράτους του. Πώς γίνεται να θέλεις να ανατρέψεις τον καπιταλισμό και το κράτος του και την ίδια στιγμή αυτό να σε διευκολύνει στην «στρατηγική» σου και παράλληλα να σε χρηματοδοτεί κιόλας; Διότι εδώ πρέπει να τόνισουμε ότι όλα τα Εργατικά Κέντρα, οι Ομοσπονδίες και η ΓΣΕΕ, στηρίζουν την ύπαρξη, τη στέγαση και τη λειτουργία τους, στο κρατικό χρήμα, το οποίο προέρχονταν μέχρι πρότινος από

την Εργατική Εστία και τώρα, μετά τη διάλυση της Εργατικής Εστίας, από τον ΟΑΕΔ. Το 80% των εσόδων τους, πλην της ΟΤΟΕ, προέρχεται από το κρατικό χρήμα το οποίο παίρνουν όλες οι δυνάμεις που εκπροσωπούνται στη ΓΣΕΕ. Επίσης, η νέα αυτή «στρατηγική» του ΠΑΜΕ έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις θέσεις του πολιτικού φορέα που το στηρίζει, ο οποίος διατείνεται ότι τώρα, μετά από πολλά-πολλά χρόνια, κατάφερε να επεξεργαστεί και να προβάλει τη μόνη καθαρή γραμμή και πως, σωστά, μόνο με επανάσταση και με το τσάκισμα του αστικού κράτους θα δει άσπρη μέρα η εργατική τάξη.

Να τους υπενθυμίσουμε εδώ πως όταν η γραμμή δεν ήταν τόσο «καθαρή», αποφεύγαμε συστηματικά, με κομματική γραμμή, και καταγγέλλαμε τη προσφυγή στα «αστικά δικαστήρια» και τώρα, με την υποτιθέμενη ντούρα, τη γνήσια, την ορίτζιναλ επαναστατική γραμμή, η προσφυγή στα «αστικά δικαστήρια» για τον διορισμό διοικήσεων της επιρροής του αποτελεί στρατηγική του επιλογή και πανάκεια για τη λύση του προβλήματος της νοθείας στα συνδικάτα και την αλλαγή των συσχετισμών δύναμης σε αυτά.

Ο προτελευταίος διορισμός διοίκησης στη ΓΣΕΕ χρονολογείται στα 1985. Ήταν η χρονιά της έναρξης της νεοφιλελεύθερης επίθεσης στη χώρα, η οποία επίθεση συνάντησε σοβαρές αντιστάσεις μέσα στην εργατική τάξη και άλλαξε τους συσχετισμούς δύναμης μέσα στην ΓΣΕΕ, σε βάρος του κυβερνητικού συνδικαλισμού. Πράγμα στο οποίο απάντησε η κυβέρνηση τότε του Ανδρέα Παπανδρέου με προσφυγή κυβερνητικών παραγόντων στα δικαστήρια και συνεννόηση με δικαστές, και στη συνέχεια με την προσφυγή του Εργατικού Κέντρου Πάτρας και την καθαίρεση της εκλεγμένης διοίκησης της ΓΣΕΕ. Κατόπιν προσφυγής των «επιμελών» Πασόκων στα δικαστήρια αυτά προχώρησαν σε διορισμό νέας διοίκησης αποτελούμενης στη μεγάλη πλειοψηφία τους από πρόθυμους και «επιμελείς» κυβερνητικούς συνδικαλιστές. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός της μεθόδευσης τότε από την πλευρά της κυβέρνησης: η δικαστική απόφαση βγήκε στις 9:10 το πρωί, ενώ η αίτηση του Εργατικού Κέντρου Πάτρας κατατέθηκε 20 λεπτά αργότερα, στις 9.30 το πρωί. Με άλλα λόγια, το δικαστήριο έκανε δεκτή μια αίτηση πριν αυτή ακόμα κατατεθεί! Η ωμή παρέμβαση του κράτους συνάντησε τότε σφοδρή αντίδραση από την πλευρά της εργατικής τάξης.

Οι δυνάμεις της ΕΣΑΚ, τότε, αλλά και άλλες δυνάμεις, σωστά καταγγείλαμε το πραξικόπημα στη ΓΣΕΕ και την κυβερνητική και δικαστική παρέμβαση. Αυτά που καταγγέλλαμε τότε, τα κάνει σήμερα το ΠΑΜΕ.

Για αυτούς που βλέπουν την ανασύνταξη του κινήματος να περνάει μέσα από την διάλυση της ΓΣΕΕ, ή έξω από αυτή, πρέπει να τους πούμε ότι η αιτία δεν βρίσκεται στη μορφή οργάνωσης, τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας, αλλά στην αστική επιρροή πάνω στο κίνημα, στην πολιτική και πρακτική που εφαρμόζουν οι δυνάμεις που κυριαρχούν σε αυτό, καθώς και η κρατική παρέμβαση στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα. Ως εκ τούτου πρέπει να πολεμήσουμε τις αιτίες και να απαντήσουμε με προλεταριακό τρόπο στο πρόβλημα και όχι αποσπασματικά και χειροτεχνικά επιτείνοντας τη σύγχυση και

συμβάλλοντας στην παραπέρα διάσπαση και διάλυση του κινήματος με εγκεφαλικά κατασκευάσματα περί κάποιων ανεξάρτητων κέντρων αγώνα και περί διάσπασης και διάλυσης της ΓΣΕΕ και την ίδρυση κάποιας νέας ταξικής ΓΣΕΕ. Η απάντηση φυσικά δεν βρίσκεται ούτε στην πολιτική και πρακτική του ΠΑΜΕ, το οποίο συμβάλει, με την πολιτική και την πρακτική του, στη διάσπαση της αναγκαίας ενότητας δράσης της εργατικής τάξης, στην παραπέρα διάλυση του συνδικαλιστικού κινήματος, μετέρχεται ίδιων πρακτικών και μεθόδων με τις αστικοποιημένες δυνάμεις, όπου έχει την πλειοψηφία και μπορεί να το κάνει, στηρίζεται στο κρατικό χρήμα και νομιμοποιεί και διαιωνίζει την κρατική παρέμβαση στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα. Η απάντηση βρίσκεται στην επίμονη δουλειά μέσα στο υπάρχον κίνημα για την επαναστατικοποίησή του και τη μετατροπή του σε πραγματικά ταξικό κίνημα που θα δρα στην κατεύθυνση της υλοποίησης της ιστορικής αποστολής της εργατικής τάξης, η οποία προέκυψε από τη θέση της στην παραγωγή, και που δεν είναι άλλη από την ανατροπή του καπιταλισμού και την οικοδόμηση μιας νέας κοινωνίας.

Ενιαίο μέτωπο στο συνδικαλιστικό κίνημα

Μέσα στη δράση στο συνδικαλιστικό κίνημα παλεύουμε με την πολιτική του ενιαίου μετώπου.

«...Σύμφωνα με τους Μαρξ-Ένγκελς, η επαναστατική τακτική του ενιαίου μετώπου εφαρμόζεται πάνω σε ορισμένες βασικές αρχές είτε πρόκειται για την ενότητα δράσης των εργαζομένων με βάση τα καθημερινά τους ζητήματα στην καθημερινή πάλη του πρακτικού εργατικού κινήματος, είτε πρόκειται για την πολιτική συνεργασία ή τον συνασπισμό εργατικών κομμάτων, είτε για τη συμμαχία της εργατικής τάξης με δυνάμεις της αστικής τάξης, οι αρχές αυτές οφείλουν να είναι απαραβίαστες: ταξική αυτοτέλεια, δικαίωμα ανοικτής κριτικής, δικαίωμα προβολής των θέσεων του επαναστατικού εργατικού κόμματος και του συνολικού του προγράμματος...».

Για τον Λένιν, το ενιαίο εργατικό μέτωπο είναι η ενότητα των πλατιών εργατικών μαζών με βάση τα καθημερινά τους προβλήματα ενάντια στον καπιταλισμό. Είναι μια τακτική για την απελευθέρωση των εργατικών μαζών από την αστική επιρροή και το κέρδισμά τους με τις θέσεις της επανάστασης και του κομμουνισμού. Δεν πρόκειται εδώ για την ενότητα των συνειδητών εργατών. Αυτό είναι άλλο ζήτημα, είναι ενότητα κομματική, είναι η ενότητα των Κομμουνιστών.

«... Οι πλατιές προλεταριακές μάζες συνειδητοποιούνται μέσα στην πάλη για την ικανοποίηση των διεκδικήσεών τους, μιας πάλης που ξεσπάει αυθόρμητα ως αντίδραση στην καταπίεση και εκμετάλλευση του κεφαλαίου. Μέσα σ' αυτή την πάλη παρεμβαίνουν οι κομμουνιστές, όπου σε κοινή δράση με όλους τους αγωνιζόμενους χωρίς διακρίσεις, σε κοινή δράση με τους οπαδούς όλων των

εργατικών κομμάτων και τους φορείς διαφόρων αντιλήψεων, εφαρμόζουν την ενιαιομετωπική τακτική τους στη βάση των άμεσων ζητημάτων, παλεύουν για την ικανοποίηση των άμεσων διεκδικήσεων, αλλά δεν μένουν μόνο σ' αυτό. Κριτικάρουν ανοιχτά τις θέσεις των άλλων και τις αυταπάτες τους, διατυπώνουν τη δική τους άποψη για την πορεία του αγώνα για τα αιτήματα που πρέπει να προβληθούν και να διεκδικηθούν, δείχνουν τις αιτίες αυτών των προβλημάτων, εξηγούν στους συναγωνιζόμενους την ουσία της κατάστασής τους και τους υπεύθυνους γι' αυτή. Δείχνουν τον ένοχο που είναι η ιδιωτική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής και η κρατική εξουσία που την προστατεύει και γι' αυτό στέλνει το χωροφύλακα να διαλύσει τις απεργιακές τους συγκεντρώσεις, τον δικαστή να βγάλει την απεργία παράνομη ή να καταδικάσει τους απεργούς και τον αστικό τύπο να δυσφημίσει τον απεργιακό αγώνα και τους αγωνιζόμενους εργάτες. Υποβάλουν σε αυστηρή κριτική τους ταλαντευόμενους ηγέτες των άλλων κομμάτων, τις μικροαστικές τους αντιλήψεις και την τακτική τους της ταξικής συνεργασίας και αποδείχνουν στους αγωνιζόμενους ότι οι αντιλήψεις αυτές είναι επιζήμιες για τον κοινό τους αγώνα, βοηθώντας τους να πάνε ένα βήμα μπροστά, να πιέσουν τις ηγεσίες τους ώσπου να τις εγκαταλείψουν. Και δεν σταματούν μόνο σ' αυτό αλλά δείχνουν και τη διέξοδο, προβάλλοντας ολόκληρο το πρόγραμμά τους που περιγράφει αυτή τη διέξοδο, δεν κάνουν εκπτώσεις στο πρόγραμμά τους για να μη δυσανεστήσουν τις ηγεσίες των άλλων εργατικών κομμάτων, δεν αφήνουν τους τελικούς τους στόχους στο ράφι για ευθετότερους χρόνους αλλά τους προβάλλουν μέσα στην καθημερινή πάλη δείχνοντας στους εργάτες το «μέλλον του κινήματος», ένα μέλλον που συμπίπτει με την πραγματοποίηση αυτού του προγράμματος. Την τακτική του ενιαίου μετώπου δεν την εφαρμόζουν μόνο μέσα στους καθημερινούς μαζικούς αγώνες των εργαζομένων. Την εφαρμόζουν και στην περίπτωση πολιτικής συνεργασίας με κάποιο ή κάποια από τα εργατικά κόμματα και στην περίπτωση που έχουν προχωρήσει σε σύμπτυξη ενός πολιτικού συνασπισμού μ' αυτά. Διατηρούν σ' αυτή την πολιτική συνεργασία ή συνασπισμό την οργανωτική, πολιτική και ιδεολογική τους αυτοτέλεια, διατηρούν το δικαίωμα της κριτικής και το δικαίωμά τους να προβάλλουν τις δικές τους ξεχωριστές θέσεις πέρα από τη μίνιμουμ βάση συμφωνίας τους και να προβάλλουν το πρόγραμμά τους...»

Σύμφωνα με τις αποφάσεις της Γ' Διεθνούς: «το ενιαίο εργατικό μέτωπο είναι ο κοινός αγώνας των εργατικών μαζών στα καθημερινά τους προβλήματα ενάντια στον καπιταλισμό».

«Ακριβώς επειδή αγωνιζόμαστε για την επανάσταση του προλεταριάτου πρέπει να συμμετέχουμε σε κάθε απεργία, να βρισκόμαστε στην πρωτοπορία της εργατικής τάξης και να παλεύουμε για κάθε επιμέρους ζήτημα. Ξέρουμε ότι την εργατική τάξη μπορούμε να την οργανώσουμε μόνο τότε, όταν αγωνιζόμαστε για τα καθημερινά της ζητήματα... Όλοι εκείνοι που θέλουν να υπερασπιστούν τα συμφέροντα της εργατικής τάξης σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο είναι

αναγκασμένοι από τις ίδιες τις ανάγκες του καθημερινού προλεταριακού αγώνα να εφαρμόσουν την τακτική του ενιαίου μετώπου... Η τακτική αυτή είναι ο μοναδικός ασφαλής δρόμος για την κατάκτηση της πλειοψηφίας της εργατικής τάξης. Δεν πρόκειται για μια εφήμερη υπόθεση, για μια ντουφεκιά της στιγμής, για ένα απλό επεισόδιο στην πορεία του αγώνα μας, πρόκειται για μια τακτική που θα χρειαστεί για μια ολόκληρη περίοδο».

«Ενιαίο μέτωπο σημαίνει ότι είμαστε έτοιμοι να αγωνιστούμε ενάντια στους καπιταλιστές και τον καπιταλισμό από κοινού με όλους τους εργάτες (σοσιαλδημοκράτες, αναρχοσυνδικαλιστές, χριστιανοκοινωνιστές κ.λπ.) στον καθημερινό αγώνα για το ψωμί, ενάντια στις περικοπές των μισθών και την κατάργηση του οκταώρου. Κάθε αγώνας, ακόμη και για την πιο μικρή καθημερινή διεκδίκηση αποτελεί τη βάση για την επαναστατική διαπαιδαγώγηση και η αγωνιστική εμπειρία είναι αυτή που θα δείξει στους εργάτες το αναπόφευκτο της επανάστασης και τη σημασία του κομμουνισμού. Η πραγματική επιτυχία της τακτικής του ενιαίου μετώπου θα αναπηδήσει φυσικά από την ενότητα δράσης από τα κάτω. Γι' αυτό όμως οι κομμουνιστές πρέπει να ανεχθούν ότι κάποιες φορές θα είναι αναγκασμένοι να καθίσουν στο ίδιο τραπέζι με τους προδότες ηγέτες».

Η οργάνωση στην Αθήνα προσπάθησε να παρέμβει με αυτή τη γραμμή στο κίνημα. Σε σχέση με τα ζητήματα δομής του σ.κ. παρακολουθήσαμε την προσπάθεια για κλαδικό σωματείο στην ιδιωτική εκπαίδευση προσπαθώντας να προωθήσουμε τη γραμμή μας με συγκεκριμένο πρακτικό τρόπο. Αυτή η προσπάθεια βρίσκεται σε εξέλιξη χωρίς μέχρι στιγμής να έχει αποδώσει πολλούς καρπούς. Κατά τα άλλα, μειώθηκε η παρέμβαση της οργάνωσης στο μαζικό εργατικό κίνημα και δεν παίξαμε κάποιο ιδιαίτερο ρόλο παρά μόνο βοηθητικά προσπαθήσαμε να συμβάλουμε στην προπαγάνδισή για παράδειγμα της απεργίας στην Τράπεζα Πειραιώς ενάντια στις απολύσεις. Αυτή τη στιγμή μέλη της οργάνωσης βρίσκονται στις διοικήσεις 3 σωματείων σε Γιάννενα, Τρίκαλα. Χρειάζεται επείγοντως να ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα για την μεγαλύτερη και καλύτερη συμμετοχή στο οργανωμένο κίνημα.

Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα δεν μπορεί να μένει αδιάφορο απέναντι στον πόλεμο. Τασσόμενο ενάντια στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο και αποκαλύπτοντας αυτόν του το χαρακτήρα καθώς και τους υπεύθυνους του πολέμου, πρέπει να αναπτύξει δράσεις στην κατεύθυνση της διάλυσης και της εξόδου της χώρας από το ΝΑΤΟ, του κλεισίματος των βάσεων, της μη αποστολής οπλισμού και προσωπικού στην Ουκρανία.

Καμιά εμπλοκή στον πόλεμο. Καμιά αποστολή πολεμικού υλικού στην Ουκρανία. Καμιά χρήση του εδάφους της χώρας για τις επιθετικές ενέργειες του ΝΑΤΟ και των αμερικανών ιμπεριαλιστών.

Έξοδος της Ελλάδας από το NATO. Διάλυση του NATO. Να κλείσουν οι αμερικανικές βάσεις.

Λεφτά για τη δημόσια υγεία-παιδεία-κοινωνική ασφάλιση και όχι για εξοπλισμούς. Την κρίση να πληρώσουν οι καπιταλιστές.

Εγρήγορση της εργατικής τάξης. Καταγγελία κάθε ενέργειας του κράτους ή και ιδιωτών να εμπλακούν στον πόλεμο της Ουκρανίας.

Τα εργατικά συνδικάτα να αναλάβουν πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση της άρνησης αποστολής πολεμικού υλικού και προσωπικού στην Ουκρανία.

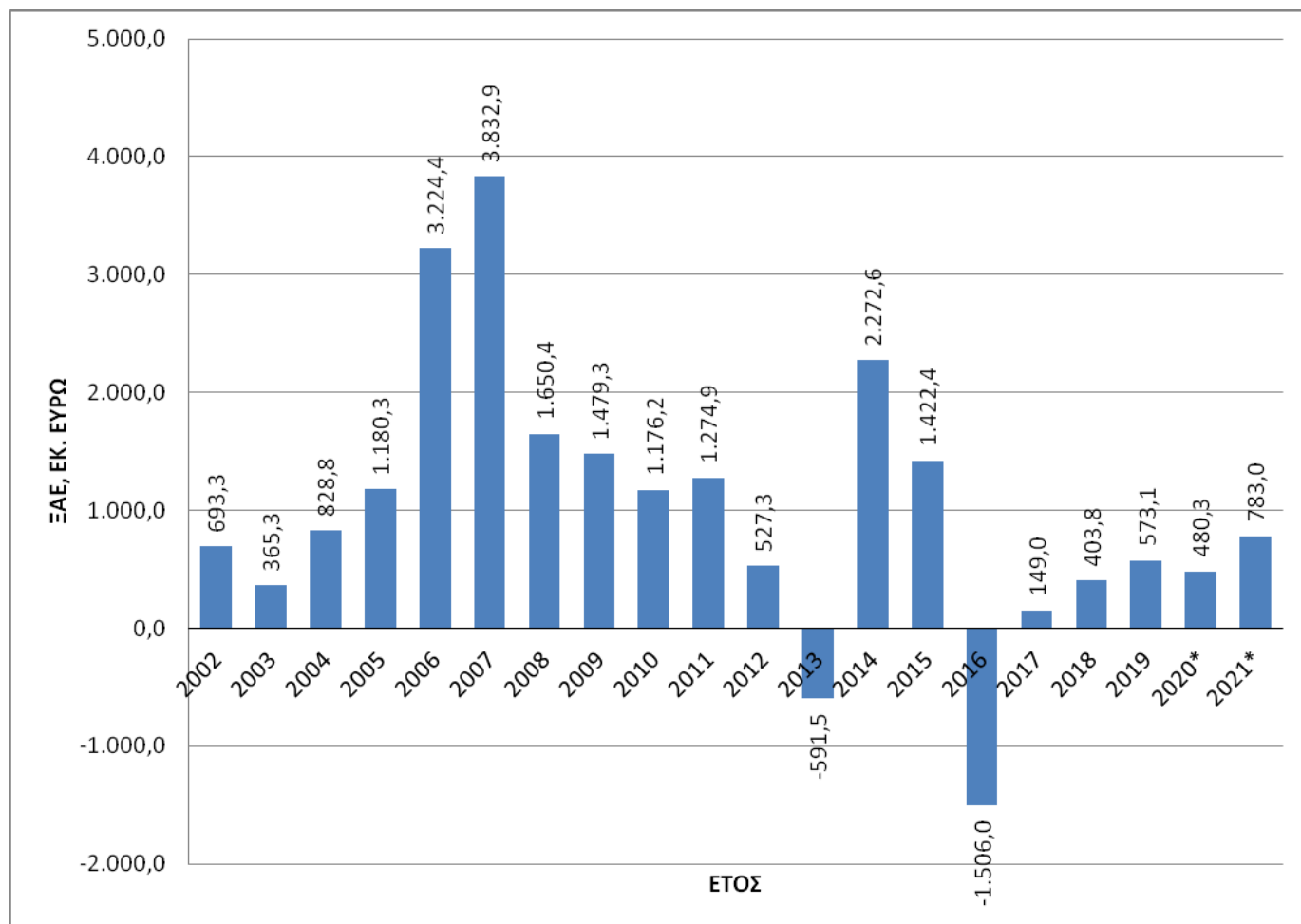
4. Οι προκλήσεις για την ελληνική αστική τάξη

Η αστική τάξη και οι κυβερνήσεις της καλούνται να κινηθούν σε ένα όλο και πιο δύσκολο τοπίο, από οικονομική και γεωπολιτική άποψη. Αυτό θέτει ιδιαίτερες προκλήσεις στον ελληνικό καπιταλισμό, ο οποίος συνεχίζει να παραμένει σχετικά αδύναμος από αντικειμενική άποψη, παρόλο που η νίκη της αστικής τάξης και των αστικών δυνάμεων στην προηγούμενη δεκαετία σε βάρος του στρατοπέδου της εργατικής τάξης έχει ισχυροποιήσει τον ελληνικό καπιταλισμό απέναντι στο βασικό του εχθρό, την ίδια του την εργατική τάξη, με αποτέλεσμα να τον κάνει πιο ανταγωνιστικό.

Μια κεντρική πρόκληση για τον ελληνικό καπιταλισμό, που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τις υπόλοιπες, είναι ο γεωπολιτικός του ρόλος. Καθώς ο παγκόσμιος καπιταλισμός βρίσκεται σε αναταραχή, και το μοίρασμα του κόσμου βρίσκεται στην αρχή μιας νέας περιόδου όξυνσης, η αστική τάξη της χώρας επιδιώκει να βγει κερδισμένη και να βελτιώσει τη θέση της στην παγκόσμια ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Η ισχύς του ελληνικού καπιταλισμού μειώθηκε λόγω της κρίσης, αλλά η νίκη του σε βάρος της εργατικής τάξης βοηθάει στην ανάκαμψή του.

Μερικοί οικονομικοί δείκτες που πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν σχετικά με αυτήν τη διαπίστωση είναι οι εξής.

Το 2007 το ελληνικό κεφάλαιο έκανε ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) σε άλλες χώρες ύψους 3.832,9 εκ. ευρώ.²⁷ Από αυτό το σημείο ακολουθεί μια γενικά καθοδική πορεία μέχρι το 2016. Από εκεί και μετά υπάρχει μια ανάκαμψη. Το 2021, οι ξένες άμεσες επενδύσεις του ελληνικού κεφαλαίου φτάνουν το ύψος των 783 εκ. ευρώ (προσωρινά στοιχεία). Είναι πολύ κάτω από την κορύφωση του 2007, αλλά βρίσκονται σε πορεία ανόδου.

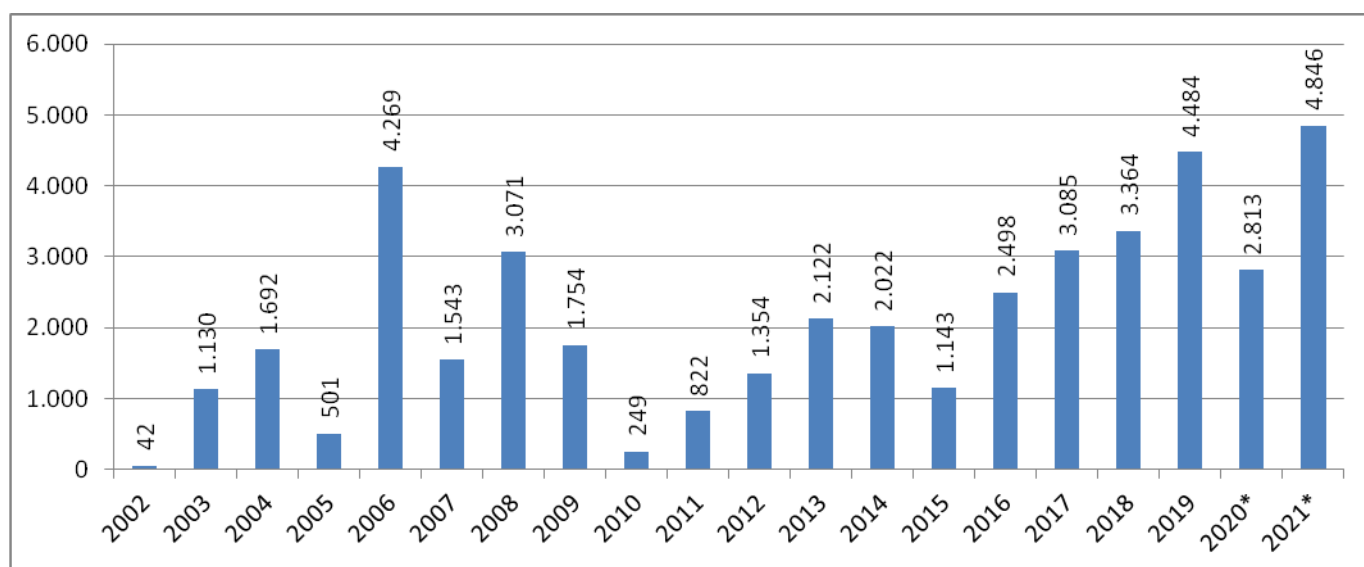

Η εισαγωγή του ευρώ έδωσε πρόσβαση στους Έλληνες κεφαλαιοκράτες σε παγκόσμιο χρήμα, και τη δυνατότητα να επεκταθούν σε επενδύσεις εκτός χώρας (ένας από τους λόγους που εξηγεί γιατί η αστική τάξη θεωρεί καταστροφή την επιστροφή σε εθνικό νόμισμα). Η κρίση οδήγησε στη μερική απεμπλοκή του ελληνικού κεφαλαίου από τις επενδύσεις αυτές. Πριν από την κρίση, το ελληνικό κεφάλαιο επένδυε ένα μεγάλο κομμάτι των κερδών του στις χώρες των Βαλκανίων (Αλβανία, χώρες της πρώην ενωμένης Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρία, Ρουμανία, συν την Τουρκία). Μετά την κρίση, αυτό αλλάζει και περισσότερες επενδύσεις κατευθύνονται προς την ΕΕ. Για παράδειγμα, το 2007 το 57% των καθαρών επενδύσεων κατευθυνόταν προς τα Βαλκάνια. Το 2021, το ποσοστό ήταν μόλις 6,5%. Από την άλλη, ενώ προς την ΕΕ (εκτός των βαλκανικών χωρών-μελών της ΕΕ + Μ. Βρετανία) το 2007 το ποσοστό των επενδύσεων ήταν στα 31%, το 2021 ήταν 128%. [Αυτό σημαίνει ότι το συνολικό ποσό των επενδύσεων στην ΕΕ είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα της αύξησης επενδύσεων και της μείωσης επενδύσεων συνολικά στον κόσμο. Δηλαδή, οι επενδύσεις στον υπόλοιπο κόσμος είναι αρνητικές, τουτέστιν, οι Έλληνες καπιταλιστές αποσύρουν επενδύσεις].

Αυτή η εξέλιξη σημαίνει και κάτι άλλο: το ελληνικό κεφάλαιο υπήρξε προπομπός του δυτικοευρωπαϊκού κεφαλαίου στα Βαλκάνια (όπως επίσης και άλλες περιοχές

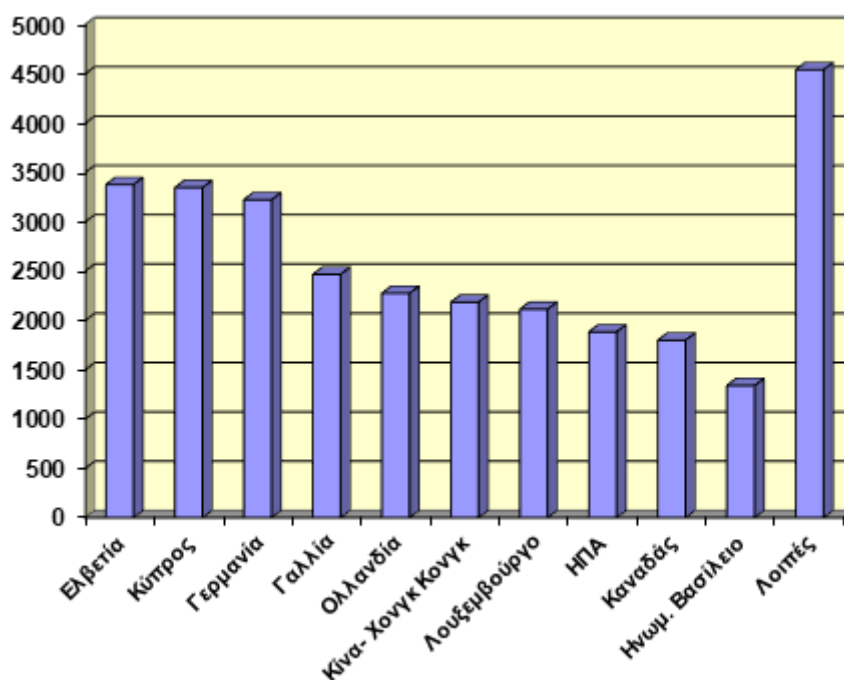
στον Εύξεινο Πόντο και στην Ανατολική Μεσόγειο). Αυτή η λειτουργία του ελληνικού κεφαλαίου είναι σταθερό χαρακτηριστικό του, τουλάχιστον από την εποχή που ο καπιταλισμός στερεώθηκε στην Ελλάδα ως κυρίαρχος τρόπος παραγωγής (δηλ., στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα). Η Μικρασιατική εκστρατεία ήταν μια τέτοια υπηρεσία του ελληνικού καπιταλισμού προς την κυρίαρχη αγγλική κεφαλαιοκρατία.

Αν, από την άλλη, δούμε τις ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα, τότε διαπιστώνουμε μια αύξηση σε σχέση με τα προ κρίσης.

Το 2010, οι ξένες άμεσες επενδύσεις (συμπεριλαμβανομένων της αγοραπωλησίας κατοικιών) ήταν μόλις 249 εκατ. ευρώ. Το 2021, σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις, ανέρχονται στα 4.846 εκατ. ευρώ, που είναι πάνω και από το υψηλότερο ποσό επενδύσεων της προ κρίσης περιόδου. Η κυβέρνηση μπορεί να θριαμβολογήσει ότι έκανε την Ελλάδα ανταγωνιστική. Αυτό μεταφράζεται στο ότι η εργατική τάξη της Ελλάδας έγινε φθηνή και αδύναμη, καθώς όχι μόνο έχουν συμπιεστεί οι μισθοί και τα μεροκάματα, αλλά και ότι, μέσα από μια σειρά νομοθετημάτων των αστικών κυβερνήσεων, και ιδιαίτερα του Μητσοτάκη, η εργατική τάξη έχει αφοπλιστεί από κάθε θεσμικό μέσο για να προστατέψει τον εαυτό της από την ασιδωσία και το διευθυντικό δικαίωμα των καπιταλιστών. Από την άλλη, βέβαια, τα κεφάλαια που εισρέουν δεν κατευθύνονται στην μεταποίηση και τη δημιουργία βιομηχανικής βάσης αλλά στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας. Για παράδειγμα, το 2021, σύμφωνα με τα στοιχεία, 1.233 εκατ. ευρώ κατευθύνθηκαν από το εξωτερικό στην Ελλάδα και επενδύθηκαν στη διαχείριση ακίνητης περιουσίας και μόνο 521 εκατ. ευρώ στη μεταποίηση. Αυτό θα έπρεπε να προβληματίσει τις αστικές δυνάμεις και να φρενάρει τις θριαμβολογίες.

Οι ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα προέρχονται κυρίως από τις χώρες της ΕΕ (συν τη Μεγάλη Βρετανία) και επίσης από την Κίνα και τις ΗΠΑ

(Καθαρές εισροές Ξένων Άμεσων Επενδύσεων ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2011-2021 (σε εκατομμύρια ευρώ), ΠΗΓΗ: [Enterprise Greece](http://EnterpriseGreece.gr)).

Αυτή η στενή σύνδεση με την ΕΕ και το κεφάλαιο της, ιδιαίτερα μετά την επιβολή των μνημονίων, γίνεται ακόμα πιο στενή μετά την πανδημία και τα προγράμματα της ΕΕ για ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ο πυρήνας των Ευρωενωσιακού καπιταλισμού, δηλαδή, η Γερμανία, η Γαλλία και ο στενός πυρήνας χωρών γύρω από αυτές, αποφάσισαν ότι απαιτείται γενναία στήριξη με κρατικό χρήμα των μεγάλων μονοπωλίων για να ξεπεραστεί η κρίση λόγω της πανδημίας. Οι ίδιες δυνάμεις, όταν η Πορτογαλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία, η Ισπανία, και η Ελλάδα αντιμετώπιζαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα το 2010, ιδιαίτερα με το δημόσιο χρέος τους, συνιστούσαν στις χώρες αυτές, τις οποίες τις αποκαλούσαν συλλογικά P.I.I.G.S. (=ΓΟΥΡΟΥΝΙΑ) να εφαρμόσουν σκληρή λιτότητα. Τώρα, όμως, που κινδυνεύουν τα δικά τους μονοπώλια είναι έτοιμοι να μοιράσουν πάνω από 800 δισεκ. ευρώ, σε επιχορηγήσεις και δάνεια, ώστε να ξεπεραστεί η κρίση. Από αυτά, κάπου 30,5 δισεκ. ευρώ (17,8 σε επιχορηγήσεις και 12,7 σε δάνεια) είναι το κομμάτι που αναλογεί στην Ελλάδα. Μαζί με τα ιδιωτικά κεφάλαια, γύρω στα 26,5 δισεκ. ευρώ, που θα κινητοποιηθούν με τα παραπάνω κεφάλαια, οι ιθύνοντες της αστικής τάξης προσδοκούν μια συνολική αναμόρφωση του ελληνικού καπιταλισμού («μια θεμελιώδης αλλαγή οικονομικού υποδείγματος προς ένα πιο εξωστρεφές, ανταγωνιστικό και πράσινο παραγωγικό μοντέλο»)²⁸. Όλα αυτά τα δισ. θα επενδυθούν τα επόμενα πέντε χρόνια και αποτελούν ίσως την τελευταία ευκαιρία της ελληνικής αστικής τάξης να καταφέρει να αναζωογονήσει τον ελληνικό καπιταλισμό.

Αυτό που πρέπει να είναι ξεκάθαρο είναι ότι η εργατική τάξη δεν έχει να περιμένει συστηματική βελτίωση της ζωής της. Τα χρήματα θα κατευθυνθούν, ήδη

κατευθύνονται, στις πιο μεγάλες επιχειρήσεις και σε σχέδια που προβλέπουν ακόμα μεγαλύτερη ιδιωτικοποίηση δημόσιας περιουσίας και λειτουργιών. Από ιδιωτικοποιήσεις στο χώρο της υγείας μέχρι το χώρο των δασών. Η όλη αντίληψη των επενδύσεων συνοδεύεται με τη συρρίκνωση του κράτους, με μεγαλύτερη ασυδοσία για το κεφάλαιο, με θεσμοθετημένη κατάργηση των εργατικών δικαιωμάτων. Ακόμα και τα περί πράσινης ανάπτυξης και ψηφιακής μετάβασης είναι κουραφέξαλα. Η Ελλάδα, αν δεν στηριχθεί στον λιγνίτη που διαθέτει εγχώρια, θα πρέπει να εισάγει ενέργεια (πετρέλαιο και φυσικό αέριο). Όσο για τις εναλλακτικές μορφές ενέργειας, ο εξοπλισμός τους επίσης εισάγεται (φωτοβολταϊκά πάνελ, ανεμογεννήτριες). Οπότε η χώρα καθίσταται ενεργειακά εξαρτημένη. Κάποιοι ιδιώτες παραγωγοί καπιταλιστές (π.χ., Λάτσης, Βαρδινογιάννης, Μυτιληναίος) θα δουν τα κέρδη τους να εκτοξεύονται, τη στιγμή που οι εργαζόμενοι δεν θα μπορούν να πληρώσουν τους λογαριασμούς τους. Ταυτόχρονα, γη και ύδωρ (στην κυριολεξία) θα παραχωρηθεί σε ιδιώτες για να αναπτύξουν της «πράσινες» επενδύσεις τους, και μάλιστα με την επιχορήγηση του κράτους και μειωμένη φορολογία, με αποτέλεσμα τη υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Η ψηφιακή μετάβαση εντείνει την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και τον έλεγχο πάνω στη ζωή της. Δεσμεύει τη χώρα στις ψηφιακές πλατφόρμες συγκεκριμένων εταιρειών, και μετατρέπει τους πολίτες σε πελάτες των εταιρειών αυτών. Η έρευνα, η εκπαίδευση και οι νέοι επιστήμονες θα υποταχθούν στις συγκεκριμένες ανάγκες αυτών των εταιρειών-κολοσσών στο χώρο της τεχνολογίας, μέχρι βέβαια αυτές οι εταιρείες να βρουν ακόμα φθηνότερους επιστήμονες και ερευνητικούς χώρους σε κάποιες άλλες χώρες.

Ταυτόχρονα, για να προσελκυστούν τα κεφάλαια αυτά, εκτός από τα κεφάλαια και τις διευκολύνσεις που θα τους παρέχει το αστικό κράτος και οι αστικές κυβερνήσεις, απαιτείται να υπάρχει και ένα «φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον». Πράγμα που σημαίνει ακόμα πιο αντεργατικούς νόμους, εξαφάνιση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, ασυδοσία των εργοδοτών, διάλυση κάθε προστασίας που παρείχε ο έλεγχος του δημοσίου, περαιτέρω μείωση του μισθολογικού κόστους (π.χ., με ιδιωτικοποίηση του ασφαλιστικού), πιο ελαστικούς και φθηνούς εργαζομένους.

Το αποτέλεσμα των σχεδίων της αστικής τάξης, αν ευοδωθούν, θα σημάνουν τη μετατροπή της χώρας σε μια χώρα παροχής υπηρεσιών [τουρισμός, λειτουργία ψηφιακού εμπορίου, διακίνησης εμπορευμάτων (logistics)], ενεργειακά εξαρτημένης, και πιθανόν και διατροφικά εξαρτημένης (η μετατροπή αγρών σε φωτοβολταϊκά πάρκα δεν βοηθά στην αύξηση της γεωργικής παραγωγής), με πλήρη εξαφάνιση του κράτους μέσω της ιδιωτικοποίησης των λειτουργιών του και των περιουσιακών του στοιχείων, με μια κυρίαρχη αστική τάξη πιο ισχυρή και ασύδοτη από ποτέ. Ταυτόχρονα, όλο το οικοδόμημα θα πατάει σε πηλίνα πόδια, καθώς θα είναι ευάλωτο στις διαθέσεις του ξένου κεφαλαίου, κυρίως του ευρωενωσιακού και του αμερικανικού, και των εξελίξεων στις παγκόσμιες αγορές. Κάνει τον ελληνικό καπιταλισμό πιο ευάλωτο στις συνεχείς κρίσεις του παγκόσμιου καπιταλισμού, όπως φάνηκε με την οικονομική κρίση το 2010 και με

την πανδημική κρίση. Σημαίνει επίσης, δραστική αύξηση του προλεταριάτου, καθώς, όπως συνέβηκε όλο το προηγούμενο διάστημα, θα ενταθεί η διαδικασία περάσματος στο μεγάλο κεφάλαιο κάθε είδους περιουσιακών στοιχείων (γη, διαμερίσματα, κ.τ.λ.), των οποίων η κατοχή, ή οι πρόσοδοι από αυτά, απάλυνε κάπως την πίεση πάνω στο προλεταριάτο, ενώ η ρητή βούληση να ενισχυθεί το μεγάλο (ως πιο ανταγωνιστικό) σε βάρος του μικρού κεφαλαίου θα οδηγήσει μεγάλα τμήματα καταστραμμένων μικροαστών στις τάξεις του προλεταριάτου. Επομένως, η πρόκληση του «νέου αναπτυξιακού» υποδείγματος, μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει στο μέλλον σε ένα ακόμα πιο αδύναμο ελληνικό καπιταλισμό.

Για να επανέλθουμε λοιπόν και στη γεωπολιτική πρόκληση. Η γενική τάση είναι η πιο στενή σύνδεση του ελληνικού κεφαλαίου με το δυτικοευρωπαϊκό και το αμερικανικό κεφάλαιο. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια η άνοδος της Τουρκίας ως τοπικής δύναμης και η ταυτόχρονη αδυναμία του ελληνικού καπιταλισμού, λόγω της χρεοκοπίας του, οδήγησε σε ακόμα πιο στενή σχέση της ελληνικής αστικής τάξης και των κυβερνήσεων της με τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Οι αστικές κυβερνήσεις επιδιώκουν, μέσα από την παροχή υπηρεσιών προς τον ευρωενωσιακό και αμερικανικό ιμπεριαλισμό, να διατηρήσουν τη θέση τους στην παγκόσμια ιμπεριαλιστική αλυσίδα και να εμποδίσουν την άνοδο και την επέκταση της επιρροής της Τουρκίας. Η αναγνώριση της Μακεδονίας, οι αμυντικές συμφωνίες με ΗΠΑ και Γαλλία έγιναν μέσα σ' αυτό το πλαίσιο. Οι αστικές κυβερνήσεις προσφέρουν τη χώρα ως οικόπεδο για τη στρατοπέδευση, διέλευση και παροχή υπηρεσιών στους μεγάλους ιμπεριαλιστές και ταυτόχρονα δεν διστάζουν να στείλουν στρατεύματα και υλικό για να υποβοηθήσουν τις ενέργειες των Αμερικανών και Γάλλων (π.χ., αποστολή συστοιχίας πυραύλων Patriot στην Σ. Αραβία, αποστολή στο Μάλι, αποστολή πολεμικού υλικού στην Πολωνία). Αυτό οδηγεί όλο και πιο κοντά την Ελλάδα σε συμμετοχή σε πολεμικές συγκρούσεις, σε αυτές τις πολεμικές συγκρούσεις που εμπλέκονται οι μεγάλες δυνάμεις. Μέσα από αυτήν την πολιτική, η αστική τάξη επιδιώκει να αποκτήσει ένα κομμάτι της πίτας από τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις (π.χ., έργα για την ανοικοδόμηση χωρών όπως Λιβύη, ή η Ουκρανία αύριο), δυνατότητα χρήσης του συσχετισμού ισχύος για την προώθηση των δικών της συμφερόντων ενάντια στα τουρκικά (π.χ., στο μοίρασμα των ΑΟΖ, ή στα ζητήματα της υφαλοκρηπίδας). Επιπλέον, οι ελληνικές κυβερνήσεις έχουν δημιουργήσει τα τελευταία χρόνια αντιδραστικές συμμαχίες με άλλες χώρες της περιοχής (Ισραήλ, Αίγυπτος, και Κύπρος) για να περιορίσουν την Τουρκία και να την αποκλείσουν από την εκμετάλλευση της περιοχής.

Θα πρέπει να δούμε αυτές τις κινήσεις ως αυτό που πραγματικά είναι: έκφραση της ιμπεριαλιστικής πολιτικής της ελληνικής αστικής τάξης, η οποία πρώτα απ' όλα στρέφεται εναντίον της εργατικής τάξης της Ελλάδας. Οι συμμαχίες της και η παραχώρηση διευκολύνσεων στις πιο ισχυρές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις ενισχύουν πρώτα απ' όλα την αστική τάξη απέναντι στην εργατική τάξη της Ελλάδας.

Στοιχίζουν την εργατική τάξη πίσω από τα καπιταλιστικά αφεντικά και τους κυβερνητικούς τους εκπροσώπους λόγω του «εθνικού» κινδύνου, αφαιρούν πόρους από την εργατική τάξη που διατίθενται τώρα σε πολεμικές δαπάνες και στο κέρδισμα της εύνοιας των ισχυρότερων ιμπεριαλιστών, ενισχύουν οικονομικά την αστική τάξη μέσα από το μοίρασμα της πίτας και της διασύνδεσής της με το ξένο κεφάλαιο, και ενισχύουν τη θέση του ξένου κεφαλαίου στην Ελλάδα.

Η ελληνική αστική τάξη δεν παρέχει λοιπόν όλες αυτές τις εκδουλεύσεις από εθελοδοουλία. Ποτέ δεν το έκανε. Η πρόσδεσή της στον βρετανικό ιμπεριαλισμό πριν το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο και στον αμερικανικό μετά, εξυπηρετούσαν και τα δικά της συμφέροντα. Το «ανήκομεν εις τη Δύσην» και η «σωστή πλευρά της ιστορίας» είναι η έκφραση όχι κάποιας δουλικότητας αλλά των ταξικών συμφερόντων της αστικής τάξης και των δικών της επεκτατικών βλέψεων. **Είναι ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο εκφράζεται η επεκτατική πολιτική της ελληνικής αστικής τάξης: με τις πλάτες των ξένων και το αίμα της ελληνικής εργατικής τάξης.** Από αυτήν την άποψη, οι απόψεις περί «απεμπόλησης» «κυριαρχικών δικαιωμάτων» είναι εθνικιστική προπαγάνδα. Είναι μια γραμμή που ενισχύει την αστική τάξη, επειδή στοιχίζει όλο το έθνος, δηλαδή και την εργατική τάξη, πίσω από εθνικο-πατριωτικούς στόχους (τη διεκδίκηση ΑΟΖ, υφαλοκρηπίδας, της ελληνικότητας των βραχονησίδων, κ.τ.λ.) που είναι αστικοί στόχοι. Επειδή απομακρύνει την εργατική τάξη από τον πραγματικό της στόχο, την πραγματοποίηση της ιστορικής της αποστολής –της ανατροπής της αστικής κυριαρχίας. Επιπλέον, αποδυναμώνει και τον καθημερινό της αγώνα. Πώς θα αγωνιστούν οι εργάτες για καλύτερους μισθούς και δημόσια δωρεάν παιδεία, όταν ακούν, όχι μόνο από τις αστικές δυνάμεις αλλά και από δυνάμεις εργατικής αναφοράς, για τα «κυριαρχικά δικαιώματα» που αμφισβητούνται και επομένως δικαιολογείται η συνεχής εκτροπή πόρων προς τις πολεμικές δαπάνες;

Ένα μέτωπο δυνάμεων ενάντια στο πόλεμο και τον ιμπεριαλισμό πρέπει να βάζει στο στόχο του την ελληνική αστική τάξη πριν απ' όλα και όχι απλώς να «κακολογεί» τους ξένους ιμπεριαλιστές και την εγχώρια αστική τάξη για τη δήθεν «υποχωρητικότητά» της. Αυτή η γραμμή προετοιμάζει την εργατική τάξη να πολεμήσει για τα συμφέροντα των καπιταλιστών. Αντιθέτως, αυτό που απαιτείται είναι να ξεσκεπάζονται αυτά τα συμφέροντα. Να υπονομεύεται η ιδέα ότι έχουμε, ως «έθνος», κάποια अपαράγραπτα δικαιώματα σε ΑΟΖ, ειδικά όταν όλοι ξέρουν ότι οι ΑΟΖ δεν ανακηρύσσονται μονομερώς αλλά μόνο ως διμερείς συμφωνίες. Ότι ολόκληρο το Αιγαίο είναι de facto ελληνικό και επομένως Έλληνες και Τούρκοι εργάτες θα πρέπει να πολεμήσουν, να σκοτωθούν και να σκοτώσουν, για να εξασφαλιστούν μονομερή «εθνικά» συμφέροντα για το κεφάλαιο στο Αιγαίο, στο θαλάσσιο και τον υποθαλάσσιο πλούτο του. Αυτό που πρέπει ανοικτά να καλλιεργεί μια δύναμη εργατικής αναφοράς είναι την ταξική συνείδηση της εργατικής τάξης και το ταξικό μίσος για τους Έλληνες (και ξένους) καπιταλιστές και τις ελληνικές (και ξένες) αστικές κυβερνήσεις. Να διατρανώνει όχι απλώς την αντίθεσή του στους πολεμικούς εξοπλισμούς και τη μετατροπή της χώρας σε «ένα πεδίο βολής φτηνό», αλλά ότι σε περίπτωση πολέμου θα χρησιμοποιήσει τα όπλα

που θα δοθούν στην εργατική τάξη για να εξολοθρεύσει τους Έλληνες καπιταλιστές και την ελληνική κυβέρνηση, για να μετατρέψει τον πόλεμο σε ταξικό εμφύλιο. Διαφορετικά, θα αναγκαστεί εκ των πραγμάτων να λάβει μέρος στον πόλεμο για να υπερασπίσει τα αστικά-εθνικά συμφέροντα, ακριβώς όπως το έκαναν και οι ηγέτες της 2ης Διεθνούς στο Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο που από τότε υφίστανται τη δίκαιη περιφρόνηση της παγκόσμιας εργατικής τάξης.

ΤΜΗΜΑ Γ. Ο αγώνας για την εξουσία

Πολιτική δράση σημαίνει αγώνας για την κατάκτηση της εξουσίας. Χωρίς την πάλη για την εξουσία, οι οργανώσεις της Αριστεράς εκφυλίζονται σε συνδικαλιστικές φράξιες ή φιλανθρωπικά σωματεία. Η μακρά περίοδος κοινοβουλευτικής ομαλότητας και καπιταλιστικής ανάπτυξης είχε σαν αποτέλεσμα η πάλη για την εξουσία να απομακρυνθεί από τη συζήτηση και την πρακτική της Αριστεράς. Έτσι, όταν ξέσπασε η κρίση και δημιουργήθηκαν επαναστατικές ευκαιρίες, δεν υπήρξαν δυνάμεις αρκετά ισχυρές για να τις εκμεταλλευτούν.

Όσο όμως, η κρίση διαρκεί και παρά τις ήττες του εργατικού κινήματος, υπάρχει πάντα η δυνατότητα να εμφανιστούν νέες ευκαιρίες και ίσως αυτό να συμβεί πολύ πιο γρήγορα από όσο μπορούμε να υπολογίσουμε. Γι' αυτό είναι αναγκαία μια διαδικασία προετοιμασίας, που πρέπει να περιλαμβάνει και μια ακριβή εκτίμηση της μνημονιακής δεκαετίας.

1. Η εργατική απάντηση στην κρίση, στην πανδημία, στον πόλεμο

Η εργατική προγραμματική απάντηση στην καπιταλιστική κρίση που συμπυκνώνεται στο μεταβατικό πρόγραμμα, δεν αποτελεί ένα εγκεφαλικό κατασκεύασμα το οποίο μπορεί να έχει πολλές εκδοχές, ανάλογα με τις πεποιθήσεις αυτού που το γράφει, αλλά αποτυπώνει τις αναγκαίες – αναγκαστικές– μεταρρυθμίσεις που είναι υποχρεωμένη μια εργατική επαναστατική κυβέρνηση να εφαρμόσει.

Την περίοδο των αντιμνημονιακών αγώνων, κατανοήθηκε πλατιά από την εργατική τάξη ότι το κεντρικό πρόβλημα και βασικό εμπόδιο σε οποιαδήποτε φιλολαϊκή–φιλεργατική πολιτική ήταν το δημόσιο χρέος. Το σύνθημα της διαγραφής του χρέους, από σύνθημα μικρών πολιτικών ομάδων έγινε έτσι σύνθημα πλατιών στρωμάτων του πληθυσμού. Υιοθετήθηκε από συνδικαλιστικές οργανώσεις, γράφτηκε σε πανό και φωνάχτηκε από χιλιάδες διαδηλωτές. Έτσι, η διαγραφή του χρέους, εκτός από λυδία λίθος του μεταβατικού προγράμματος, έγινε αίτημα της εργατικής τάξης. Αυτό ανάγκασε όλες τις δυνάμεις και τους διανοούμενους που στάθηκαν ενάντια στη μνημονιακή πολιτική –κι επομένως έπρεπε να προτείνουν ένα άλλο πρόγραμμα για τη χώρα– να το υιοθετήσουν.

Ωστόσο, η υιοθέτηση του στόχου της διαγραφής του χρέους δεν συνοδεύτηκε από την κατανόηση των συνεπειών μιας τέτοιας πολιτικής. Αυτό ισχύει και για την κ.ο. ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ. Αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, όπως η κρατικοποίηση του τραπεζικού συστήματος και η συγχώνευση των τραπεζών σε ένα πιστωτικό ίδρυμα ή η έξοδος της χώρας από την ΕΕ, εμφανίζονταν σαν χωριστά στοιχεία του προγράμματός μας, ενώ ήταν –και παραμένουν– άρρηκτα συνδεδεμένα με τη διαγραφή του χρέους. Ακόμα χειρότερα ήταν τα πράγματα σε άλλες δυνάμεις. Η διαγραφή του χρέους είτε εμφανιζόταν σχεδόν σαν συνδικαλιστικού τύπου αίτημα, που θα μπορούσε να διεκδικηθεί από το κίνημα είτε σαν τίτλος που από πίσω έκρυβε προγράμματα που μόνο στη διαγραφή του χρέους δεν οδηγούσαν.

Όλα αυτά τα εξηγήσαμε αναλυτικά στην μπροσούρα «Διαγραφή του χρέους» που όμως εκδόθηκε πολύ αργά (Νοέμβρης 2019) για να επηρεάσει τα πράγματα.

Λυδία λίθος του μεταβατικού προγράμματος για την Ελλάδα του σήμερα ήταν και παραμένει η διαγραφή του χρέους. Το μεταβατικό πρόγραμμα είναι το πρόγραμμα της δικτατορίας του προλεταριάτου. Περιγράφει τη μετάβαση από τη σημερινή κατάσταση της αστικής κυριαρχίας σε μια κοινωνία που η αστική εξουσία έχει ανατραπεί και η καπιταλιστική ιδιοκτησία έχει καταργηθεί. Δεν περιγράφει τη μετάβαση στο σοσιαλισμό, αλλά σε μια κοινωνία μεταβατική προς το σοσιαλισμό–κομμουνισμό.

Οι επικρατούσες αντιλήψεις στην Αριστερά σε σχέση με το μεταβατικό πρόγραμμα, το αντιλαμβάνονται σαν το πρόγραμμα μιας φιλολαϊκής κυβέρνησης σε συνθήκες αστικής κυριαρχίας. Τέτοιες αντιλήψεις συναντήσαμε πολλές φορές κατά τη διάρκεια της μνημονιακής δεκαετίας. Σε συνθήκες κρίσης, τέτοιες αντιλήψεις είναι εκτός πραγματικότητας. Το μοναδικό δυνατό πρόγραμμα απάντησης στην κρίση σε συνθήκες αστικής κυριαρχίας είναι η μνημονιακή πολιτική. Επομένως, και το μοναδικό δυνατό πρόγραμμα που εκπροσωπεί τα συμφέροντα της εργατικής τάξης είναι το πρόγραμμα της δικτατορίας του προλεταριάτου. Αυτό είναι το μεταβατικό πρόγραμμα.

Η απαλλαγή από τη θηλιά του δημόσιου χρέους είναι το πλέον κομβικό ζήτημα για την εργατική τάξη, καθώς θα τερματίσει τη μεταφορά πόρων από το ελληνικό κράτος σε άλλα κράτη, υπερεθνικούς οργανισμούς, τράπεζες και ιδιώτες. Οι πόροι που θα απελευθερωθούν μπορούν να καλύψουν τις κοινωνικές ανάγκες, αλλά και να χρησιμοποιηθούν για να κινητοποιήσουν την ανάπτυξη της οικονομίας. Επομένως, η πολιτική που περιλαμβάνει τον στόχο της διαγραφής του χρέους δεν είναι μια «εθνική πολιτική», δεν είναι δηλαδή μια πολιτική στην οποία συμπίπτουν τα συμφέροντα όλων των κοινωνικών τάξεων, αλλά μια πολιτική που υπηρετεί κυρίως τα συμφέροντα της εργατικής τάξης.

Άμεση συνέπεια της μονομερούς διαγραφής του χρέους θα είναι η χρεοκοπία των ελληνικών τραπεζών. Όπως αναφέρθηκε ήδη, η παύση πληρωμών και η άρνηση αναγνώρισης του χρέους από ένα κράτος, καθιστά τα χρεόγραφα αυτού του κράτους χαρτιά μηδενικής αξίας.

Είναι προφανές ότι μια κυβέρνηση που εκπληρώνει τον στόχο της διαγραφής του χρέους, αποκλείεται να σπεύσει να διασώσει τις τράπεζες με κρατικό χρήμα. Ο μόνος συμβατός με αυτήν την πολιτική δρόμος που μπορεί να αντιμετωπίσει την χρεοκοπία των τραπεζών, είναι η κρατικοποίησή τους, χωρίς καμία αποζημίωση για τους μετόχους, δηλαδή με όρους δήμευσης. Οι τράπεζες θα περάσουν στην ιδιοκτησία του κράτους, μαζί με το σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων. Ο κρατικός έλεγχος του τραπεζικού συστήματος, έχει παραπέρα συνέπειες, καθώς συνεπάγεται το πέρασμα μεγάλου μέρους της οικονομικής δραστηριότητας σε κρατική ιδιοκτησία. Κι αυτό γιατί οι τραπεζικοί όμιλοι όχι μόνο έχουν συμμετοχές σε εταιρείες άλλων κλάδων, αλλά και γιατί

πλήθος ιδιωτικών εταιρειών έχει δανειακές υποχρεώσεις που πολλές φορές ξεπερνάνε και το σύνολο της αξίας τους.

Με τον έλεγχο του τραπεζικού συστήματος, η κυβέρνηση μπορεί να λύσει το πρόβλημα των υπερχρεωμένων νοικοκυριών με τη διαγραφή των χρεών των εργατικών οικογενειών και των κατεστραμμένων από την κρίση μικρομεσαίων και προχωρώντας σε ρύθμιση των χρεών των εργαζόμενων μικροαστών.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η κρατικοποίηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Με το πέρασμά της σε κρατική ιδιοκτησία, η κυβέρνηση θα απαλλοτριώσει και το σημαντικό απόθεμα σε φυσικό χρήμα που η τράπεζα διαθέτει και από το οποίο δεν μπορεί να μετακινηθεί σήμερα ούτε σεντς χωρίς τη συναίνεση της ΕΚΤ. Με αυτό το απόθεμα, η κυβέρνηση έχει στα χέρια της πόρους αρκετούς για να χρηματοδοτήσει τις αναγκαίες εισαγωγές για ένα κρίσιμο αρχικό διάστημα.

Η κυβέρνηση που θα ξεδιπλώσει την πολιτική της με αφετηρία τη διαγραφή του δημόσιου χρέους θα πρέπει αναγκαστικά να προχωρήσει στην κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση του τραπεζικού συστήματος και θα ελέγξει μέσω αυτής της κρατικοποίησης και την οικονομική δραστηριότητα στη χώρα. Θα πρέπει να επαναφέρει στο έλεγχο του δημόσιου, εταιρείες και υποδομές που ξεπουλήθηκαν στο ιδιωτικό κεφάλαιο, όπως ο ΟΤΕ, τα λιμάνια και τα αεροδρόμια, τα διόδια που σήμερα τα εκμεταλλεύονται εταιρείες με λεόντειες συμβάσεις που αναγκάζουν το κράτος να επιδοτεί τα κέρδη τους. Η κρατικοποίησή τους θα γίνει χωρίς αποζημίωση. Θα κρατικοποιηθούν επίσης, οι επιχειρήσεις που έχουν εγκαταλειφθεί από τους ιδιοκτήτες τους ή έχουν κλείσει. Η επανεκκίνηση της οικονομίας μέσω δημόσιων επενδύσεων, θα θέσει σε λειτουργία μια σειρά κλάδους που σήμερα βρίσκονται βυθισμένοι στην κρίση. Η επαναλειτουργία των επιχειρήσεων αυτών των κλάδων δεν πρέπει να ενισχύσει τα κεφαλαιοκρατικά κέρδη, αλλά το δημόσιο ταμείο και γι' αυτό θα λειτουργήσουν κάτω από κρατική ιδιοκτησία και εργατικό έλεγχο.

Αυτή η –αναγκαία για την ευημερία της εργατικής τάξης– πολιτική, που εκκινεί με αφετηρία τη διαγραφή του δημόσιου χρέους και την εθνικοποίηση του τραπεζικού συστήματος, περιγράφει μια μεγάλης κλίμακας απαλλοτρίωση ιδιωτικής ιδιοκτησίας, που στερεί την αστική τάξη τα κεκτημένα προνόμιά της. Από τη σκοπιά της κυρίαρχης τάξης, αυτή είναι μια πολιτική ανελεύθερη, μια και οι αστοί θεωρούν ύψιστη ελευθερία, την ελευθερία τους να εκμεταλλεύονται την εργαζόμενη πλειοψηφία.

Η μονομερής διαγραφή του δημόσιου χρέους συνιστά μια μεγάλης κλίμακας απαλλοτρίωση κεφαλαίου και αποτελεί παραβίαση των θεμελιωδών αρχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Παραβίαση των αρχών της Ένωσης συνιστούν και όλες οι παρεπόμενες ενέργειες της διαγραφής χρέους, όπως η διαγραφή του χρέους προς την ΕΚΤ, η εθνικοποίηση του τραπεζικού συστήματος, η κρατικοποίηση των συνδεδεμένων με τις τράπεζες επιχειρήσεων. Απέναντι σε μια τέτοια πολιτική, που απαλλοτριώνει κεφαλαιοκρατική ιδιοκτησία, πρέπει να περιμένουμε σκληρή αντίδραση από την

ΕΕ και ευθεία επίθεση στην κυβέρνηση. Η εμπειρία του 2015 αυτό αποδεικνύει. Η κυβέρνηση Τσίπρα επιδίωξε απλά μια καλύτερη συμφωνία –εντός μνημονίου– και η απάντηση της ΕΕ ήταν η διακοπή της χρηματοδότησης προς το ελληνικό κράτος, που προβλεπόταν από τη δανειακή σύμβαση, αλλά και ο εκβιαστικός περιορισμός της χρηματοδότησης του τραπεζικού συστήματος που οδήγησε στο κλείσιμο των τραπεζών και στα capital controls.

Η ίδια η εμπειρία λοιπόν, δείχνει ότι δεν υπάρχει καμία περίπτωση, οι πιστώτριες χώρες που χάνουν δεκάδες δισ. ευρώ από τη διαγραφή του χρέους να μην αντιδράσουν και να μην χρησιμοποιήσουν όλα τους τα όπλα στη μάχη με την κυβέρνηση, όπως: τη διακοπή κάθε χρηματοδότησης (επιδοτήσεις, ΕΣΠΑ), τον αποκλεισμό του –κρατικού πλέον– τραπεζικού συστήματος από το ενιαίο σύστημα πληρωμών γεγονός που θα δημιουργήσει προβλήματα στο τουριστικό συνάλλαγμα, το εμπάργκο σε εξαγωγές και εισαγωγές.

Η αταλάντευτη στάση μιας εργατικής κυβέρνησης, θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια στην έξωση της χώρας από την ΕΕ και θα πρέπει να περιμένουμε την κλιμάκωση της αντίδρασης των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων της Ευρώπης που πλήττονται από τη διαγραφή του χρέους. Η κλιμάκωση αυτή μπορεί να φτάσει μέχρι τον οικονομικό-εμπορικό αποκλεισμό, με εμπάργκο στα εξαγόμενα ελληνικά προϊόντα, αλλά και στις εισαγωγές, με στόχο το οικονομικό χάος, τις ελλείψεις σε αγαθά και την ανατροπή της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση θα πρέπει να αναζητήσει εμπορικούς εταίρους εκτός ΕΕ και θα έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει το φυσικό χρήμα σε ευρώ που θα ελέγξει με την κρατικοποίηση του τραπεζικού συστήματος, αλλά και αυτό που θα συγκεντρώσει σταδιακά από την αντικατάσταση των χαρτονομισμάτων σε ευρώ με το νέο εθνικό νόμισμα. Τα κεφάλαια αυτά επαρκούν για να καλυφθούν οι αναγκαίες εισαγωγές για ένα πρώτο διάστημα.

Η πολιτική αυτή οδηγεί σε σύγκρουση με τις μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και τους ιμπεριαλιστικούς διεθνείς οργανισμούς, όμως βασίζεται στην αλληλεγγύη της εργατικής τάξης των χωρών αυτών, όπως και των λαών άλλων χωρών που επίσης στενάζουν κάτω από το βάρος του δημόσιου χρέους. Και αυτό προκύπτει από την ίδια την εμπειρία. Το 2015, η πολιτική της «σκληρής διαπραγματεύσεως» της τότε κυβέρνησης, είχε γίνει αντιληπτή από τους εργαζόμενους της Ευρώπης σαν μάχη ενάντια στην πολιτική λιτότητας. Γι' αυτό και οι εργαζόμενοι των ευρωπαϊκών χωρών διαδήλωναν υπέρ της ελληνικής κυβέρνησης, όπως την 15η Φεβρουαρίου 2015, όταν σε 60 πόλεις σε όλη την Ευρώπη έγιναν διαδηλώσεις αλληλεγγύης στον ελληνικό λαό με αίτημα τον τερματισμό της λιτότητας.

Επομένως, η εθνικοποίηση του τραπεζικού συστήματος, η κρατικοποίηση των στρατηγικής σημασίας επιχειρήσεων, η έξοδος από την ΕΕ και την ευρωζώνη δεν είναι απλά σημεία σε μια μακρά λίστα, αλλά αναγκαστικές πολιτικές που συνδέονται με τη διαγραφή του χρέους.

Αναγκαστικές είναι και μια σειρά ακόμα κινήσεις που συνδέονται με τη μακροήμερευση της επαναστατικής κυβέρνησης, τη θωράκισή της από κινδύνους

ανατροπής, το αδυνάτισμα της αστικής τάξης που, ακόμα κι αν απωλέσει την ιδιοκτησία της, παραμένει ισχυρή λόγω των διεθνών σχέσεών της. Τέτοιες κινήσεις είναι:

-Η έξοδος από το NATO και το κλείσιμο των αμερικάνικων βάσεων. Ο ρόλος της παρουσίας του NATO στη χώρα, είναι μεταξύ άλλων και η διασφάλιση με ένοπλα μέσα της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων.

-Η απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας των ελλήνων εφοπλιστών και των εταιρειών τους. Έτσι κι αλλιώς οι εφοπλιστές είμαι με το ενάμιση πόδι εκτός Ελλάδας. Καλό θα ήταν να βρουν κάποια άλλη χώρα να ασκήσουν την πολιτική τους επιρροή.

-Ο χωρισμός κράτους εκκλησίας. Το σταμάτημα της μισθοδοσίας του κλήρου από το κράτος, η φορολόγηση των κτιρίων που στεγάζουν ναούς, η απαλλοτρίωση των αγροτικών εκτάσεων της εκκλησίας. Επίσης, η απομάκρυνση της εκπαίδευσης από κάθε θρησκευτική επιρροή και φυσικά, η κατάργηση του απαράδεκτου, μεσαιωνικού και σκοταδιστικού άβατου του λεγόμενου «Αγίου» Όρους.

Το εργατικό κράτος εξοικονομώντας πόρους που σήμερα λεηλατούνται από τα κοινωνικά παράσιτα της κεφαλαιοκρατίας, θα μπορεί να τους διαθέσει για τις κοινωνικές ανάγκες, την παιδεία, την υγεία, τις δημόσιες συγκοινωνίες κ.λπ.

Έτσι, η πολιτική του εργατικού κράτους στον τομέα της υγείας μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική με την οικοδόμηση εκτεταμένου συστήματος υγείας και προληπτικής ιατρικής που θα καλύπτει τις ανάγκες του συνόλου του πληθυσμού. Ειδικά στις περιπτώσεις επιδημιών, όπως αυτή του COVID- 19, το εργατικό κράτος βάζει τις ανάγκες του συνόλου πάνω από τις επιμέρους ατομικές ανάγκες. Ο εμβολιασμός στις περιπτώσεις που αναπτύσσεται εμβόλιο, θα είναι υποχρεωτικός για το σύνολο του πληθυσμού.

Ο πρόσφατος πόλεμος στην Ουκρανία, αλλά και η κλιμάκωση της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης, αναδεικνύει το ζήτημα του πολέμου σαν κεντρικό ζήτημα. Σε μια πολεμική αναμέτρηση, οι κομμουνιστές επιδιώκουμε έμπρακτα την ήττα της αστικής μας τάξης, γνωρίζοντας ότι η ήττα οδηγεί σε πολιτική κρίση και σε ευκαιρία για την κατάκτηση της εξουσίας από την εργατική τάξη. Σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τη νίκη ή την ήττα σε έναν πόλεμο είναι η «πίστη στο δίκαιο του αγώνα» σύμφωνα με τα στρατιωτικά εγχειρίδια, κάτι που είναι με διαφορετικά λόγια, η «συναίνεση των καταπιεζόμενων τάξεων» του Λένιν. Για την απόσπαση της συναίνεσης των καταπιεζόμενων τάξεων και την εμπέδωση της «πίστης στο δίκαιο του αγώνα», όλες οι αστικές τάξεις χρησιμοποιούν γκρίζα προπαγάνδα, ανακατεύοντας αλήθειες με μισές αλήθειες και ωμά ψέματα.

Για να ηττηθεί ένας στρατός, πρέπει να υπονομευτεί αυτή η «πίστη στο δίκαιο του αγώνα». Αυτή είναι δουλειά των κομμουνιστών και στην ειρήνη, αλλά και στον πόλεμο. Η αποκάλυψη της αλήθειας, το ξεσκέπασμα των ψεμάτων που μεταχειρίζεται η αστική μας τάξη, πρέπει να είναι μόνιμο καθήκον. Σήμερα, τέτοια

ψέματα ακούμε για τις ΑΟΖ και τις συνθήκες που καθορίζουν το καθεστώς του Αιγαίου, όπως έχουμε επανειλημμένα γράψει στην αρθρογραφία μας.

2. Απολογισμός

Για τις χαμένες επαναστατικές ευκαιρίες της περασμένης δεκαετίας βάρυνε αποφασιστικά η απουσία επαναστατικού κομμουνιστικού φορέα. Η προσπάθεια που ξεκίνησε η κ.ο. ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ το 2007 ήταν ανολοκλήρωτη και δεν μπόρεσε να παίξει αποφασιστικό ρόλο στα πράγματα. Οι υπόλοιπες οργανώσεις που διεκδικούν τον τίτλο της κομμουνιστικής Αριστεράς, δεν έχουν κάτι για να υπερηφανεύονται πέρα από τη συμμετοχή τους στους αντιμνημονιακούς αγώνες.

Η επαναστατική κατάσταση του 2011-12 δημιουργήθηκε από αντικειμενικές αιτίες, κάτι που εν μέρει ήταν προβλέψιμο και αναμενόμενο. Η επαναστατική ευκαιρία του 2015 όμως, προήλθε από μια πλευρά που την υποτιμούσαμε. Από ένα ρεφορμιστικό κόμμα που για συγκυριακούς λόγους κατάφερε να εκτοξευτεί σε θέση κυβερνητικής δύναμης και αναγκάστηκε να βρεθεί αντιμέτωπο με τις αντιφάσεις του, κάτω από την πίεση της κρίσης.

Αυτό μας δείχνει μια κατάσταση που είναι πιθανό να επαναληφθεί και πρέπει να την εξηγήσουμε θεωρητικά και να προετοιμαστούμε πολιτικά για να την αντιμετωπίσουμε. Σε συνθήκες κρίσης, όταν η εφαρμογή φιλολαϊκής πολιτικής είναι αδύνατη, η κατάκτηση της κυβέρνησης από ένα ρεφορμιστικό κόμμα με φιλολαϊκές διακηρύξεις μπορεί να δημιουργήσει επαναστατική δυνατότητα. Η δυνατότητα αυτή θα μείνει ανεκπλήρωτη, αν δεν υπάρξει μια κομμουνιστική οργάνωση ικανή να την εκμεταλλευτεί.

Η ήττα της μνημονιακής δεκαετίας έχει επιφέρει διαλυτικά αποτελέσματα στις συνδικαλιστικές και πολιτικές οργανώσεις της εργατικής τάξης. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν αδυνατίσει αριθμητικά και ο συσχετισμός στο εσωτερικό τους έχει χειροτερέψει με την ενίσχυση των δυνάμεων αστικής επιρροής. Οι ήττες που ακολούθησαν τους σκληρούς πολιτικούς αγώνες που έδωσε το σ.κ. τη διετία 2010-12 ενάντια στους μνημονιακούς νόμους έχει επιδράσει αποφασιστικά στη δράση των συνδικάτων και εξηγεί την αδυναμία αντίδρασης, τη χαμηλή μαζικότητα σε κινητοποιήσεις απέναντι σε ψηφισμένους νόμους και την εύκολη επικράτηση των κυβερνητικών πρωτοβουλιών. Ωστόσο, εμφανίζεται μια σχετική αναζωογόνηση των οικονομικών αγώνων, οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις πετυχαίνουν νίκες.

Οι πολιτικές οργανώσεις της εργατικής τάξης επίσης βρίσκονται σε κακή κατάσταση, διάγοντας περίοδο συρρίκνωσης και κατακερματισμού. Η συνολική ήττα έχει επιδράσει και στην κ.ο. ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ, που επίσης κατέγραψε οργανωτική υποχώρηση.

3. Σχεδιασμός

Η βαριά ήττα της μνημονιακής δεκαετίας καθορίζει το πολιτικό σκηνικό και τη συνείδηση και τη συμπεριφορά της εργατικής τάξης. Γνωρίζουμε, ωστόσο, ότι η ταξική πάλη δεν τελειώνει και η ιστορία διδάσκει ότι το εργατικό κίνημα έχει ανακάμψει από βαρύτερες ήττες. Όσο η κρίση εξακολουθεί να κυριαρχεί στην παγκόσμια οικονομία, θα προκύψουν κι άλλες επαναστατικές ευκαιρίες. Ο πόλεμος στην Ουκρανία φαίνεται να πυροδοτεί μια τέτοια κατάσταση.

Είναι κρίσιμο, από αυτήν την οπτική, να αντιμετωπίζουμε τα ζητήματα που προκύπτουν από τη σκοπιά της πάλης για την κατάκτηση της εξουσίας. Αυτό σημαίνει ότι δίνουμε απάντηση στα μέτωπα πάλης με βάση το πρόγραμμά μας, δηλαδή, με βάση το τι θα έκανε μια επαναστατική κυβέρνηση της δικτατορίας του προλεταριάτου.

Η γενική πολιτική της αστικής τάξης και τα μέτωπα πάλης

Παρά την κρατική χρεοκοπία, η αστική τάξη κατάφερε να διατηρήσει αναλλοίωτα μια σειρά από προνόμια:

- Το συνταγματικά κατοχυρωμένο αφορολόγητο του εφοπλιστικού κεφαλαίου.
- Τις σκανδαλώδεις συμβάσεις εκμετάλλευσης των εθνικών οδών και το αίσχος των διοδίων.
- Το αφορολόγητο της εκκλησίας και τη μισθοδοσία του κλήρου που απομυζά 200 εκατομμύρια ευρώ το χρόνο.
- Τις επιδοτήσεις άμεσες και έμμεσες στους επιχειρηματικούς ομίλους.

Αυτό δείχνει ότι αυτά τα προνόμια είναι απολύτως αναγκαία στοιχεία της αστικής κυριαρχίας στη χώρα. Αυτά ακριβώς τα προνόμια–πυλώνες της αστικής κυριαρχίας πρέπει να βρίσκονται στο στόχαστρό μας σε κάθε ευκαιρία.

Σημαντική κοινωνική συμμαχία της αστικής τάξης είναι και αυτή που συγκροτείται στη βάση της συμμετοχής της χώρας στην ευρωζώνη. Αυτή περιλαμβάνει τα μεσαία στρώματα και τμήματα της εργατικής αριστοκρατίας. Πρόκειται για στρώματα που δύσκολα θα κερδηθούν στην επαναστατική πάλη.

Το πρόβλημα του χρέους παραμένει και η εξυπηρέτησή του εξαρτάται από τη διεθνή οικονομική συγκυρία. Η άνοδος των επιτοκίων δυσκολεύει την εξυπηρέτησή του και αν αυτή η τάση μακροημερεύσει θα οδηγηθούμε σε νέα κρατική χρεοκοπία. Επιπλέον το ζήτημα του χρέους είναι η λυδία λίθος της επαναστατικής προγραμματικής πρότασης και οφείλει να είναι το σημείο εκκίνησης κάθε προσπάθειας προγραμματικής απάντησης στην κρίση. Πρέπει να διατηρήσουμε ψηλά στην ατζέντα μας τη προγραμματική αντιπαράθεση με όπλα τα υλικά που έχουμε εκδώσει για το ζήτημα.

Το αστικό κομματικό σκηνικό και η τακτική μας

Το βασικό χαρακτηριστικό του σημερινού αστικού κομματικού σκηνικού είναι η καταθλιπτική κυριαρχία του μνημονιακού μπλοκ. Στο εσωτερικό αυτού του μπλοκ κυρίαρχη παραμένει η Νέα Δημοκρατία. Το εύρος της νίκης της στις εκλογές του 2019 οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι στηρίχτηκε από σχεδόν σύσσωμη την αστική τάξη. Αποτελεί ερώτημα το κατά πόσο αυτή η στήριξη θα συνεχιστεί ή αν η αστική τάξη θα «διχαστεί» αγκαλιάζοντας και το νέο ξεκίνημα του ΚΙΝΑΛ.

Η στροφή Μητσοτάκη από την επιδίωξη της αυτοδυναμίας, στο στόχο της σταθερότητας, επιδιώκει να δεσμεύσει τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης σε μια κοινή «εθνική» πολιτική ενόψει των αναταράξεων που θα προκαλέσει στην ελληνική οικονομία ο πόλεμος στην Ουκρανία. Η αστική τάξη θέλει να αποφύγει μια επανάληψη της κομματικής σύγκρουσης του 2010-12 –που τροφοδότησε τελικά το κίνημα– και πλέον είναι πιο ώριμα τα πράγματα για μια «εθνική συνεννόηση». Άλλωστε, οι δυνάμεις της αντιπολίτευσης που διεκδικούν κυβερνητικό ρόλο άμεσα (ΣΥΡΙΖΑ, ΚΙΝΑΛ) είναι δυνάμεις που έχουν εφαρμόσει μνημονιακές πολιτικές στην κυβερνητική τους θητεία και δεν μπορούν να αντιπολιτευτούν την κυβέρνηση σε αντιμνημονιακή βάση. Η στροφή Μητσοτάκη που περιγράφηκε πιο πάνω αποτελεί ανάγκη της αστικής τάξης, που θέλει να εξαφανίσει από το πολιτικό προσκήνιο κάθε διαφορετική πολιτική πρόταση. Εξυπηρετεί όμως ταυτόχρονα και τους στενούς κομματικούς στόχους της Νέας Δημοκρατίας, που δεσμεύοντας τους βασικούς πολιτικούς αντιπάλους της στο πρόγραμμά της, μπορεί τελικά να πετύχει και τη σταθερότητα και την αυτοδυναμία.

Αδύναμος κρίκος του μνημονιακού μπλοκ παραμένει ο ΣΥΡΙΖΑ. Δεν μπορεί να ξεφύγει προγραμματικά από τις μνημονιακές δεσμεύσεις, αλλά η βάση του παραμένει ευάλωτη στην αντιμνημονιακή ρητορική.

Αστάθμητος παράγοντας παραμένει το ΜΕΡΑ 25. Είναι το μοναδικό κόμμα που δηλώνει ότι διεκδικεί την κυβέρνηση και ξεφεύγει από το μνημονιακό μονόδρομο. Το μακρινό ενδεχόμενο της ανάδειξής του σε κόμμα εξουσίας, σε περίπτωση κατάρρευσης του ΣΥΡΙΖΑ, θα μπορούσε να οδηγήσει σε επανάληψη του σεναρίου που είδαμε με την κυβέρνηση της «αριστερής παρένθεσης» το 2015. Η αστική τάξη θα ήθελε να αποφύγει κάτι τέτοιο και γι' αυτό επιδιώκει την πλήρη εξαφάνιση του Βαρουφάκη και του κόμματός του από το πολιτικό προσκήνιο. Για τις επαναστατικές δυνάμεις όμως, ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα είναι οπωσδήποτε μια θετική εξέλιξη και μια νέα ευκαιρία που η έκβασή της θα εξαρτηθεί από την ισχύ των επαναστατικών–κομμουνιστικών δυνάμεων. Στην παρούσα φάση, αντιμετωπίζει σφοδρή επίθεση από τα αστικά ΜΜΕ, καθώς η έξοδός του από τη Βουλή θα διευκολύνει το σχηματισμό κυβέρνησης.

Οι δυνάμεις της κομμουνιστικής και κομμουνιστογενούς Αριστεράς απέδειξαν ότι δεν μπορούν να παίξουν κανέναν επαναστατικό ρόλο. Κάθε συζήτηση με αυτές τις

δυνάμεις είναι σπατάλη χρόνου και δυνάμεων. Με αγωνιστές αυτών των ρευμάτων μπορούμε να συνευρεθούμε στο κίνημα.

Με δεδομένο ότι στις επόμενες διπλές εθνικές εκλογές θα επικρατήσει κατά πάσα πιθανότητα η Νέα Δημοκρατία και για τις δυνάμεις της Αριστεράς θα είναι εκλογές επιβίωσης, οι δημοτικές και περιφερειακές εκλογές μπορούν να αποτελέσουν σημείο καμπής στις εξελίξεις και στην αναδιάταξη δυνάμεων εντός της Αριστεράς. Η συγκρότηση πολιτικών ψηφοδελτίων στη βάση της ανάγκης ανατροπής του μνημονιακού καθεστώτος, μπορεί να συγκεντρώσει ευρύτερες δυνάμεις και να φέρει το μεταβατικό πρόγραμμα και πάλι στο προσκήνιο. Τέτοια προσπάθεια πρέπει να επιχειρήσουμε τουλάχιστον στον Δήμο της Αθήνας.

Η θεωρητική διαπάλη

Η πολιτική επικαιρότητα από το 2018, ανέδειξε τα παρακάτω ζητήματα:

1. Το μακεδονικό ζήτημα, με αφορμή τη συμφωνία των Πρεσπών. Το σημαντικό γεγονός στη δημόσια συζήτηση, ήταν η πλήρης διολίσθηση του ΚΚΕ σε εθνικιστικές θέσεις, όπως φάνηκε με την κατάπτυστη σειρά άρθρων στον *Ριζοσπάστη*, όπου γινόταν προσπάθεια να «αποδειχθεί» η ανυπαρξία μακεδονικού έθνους. Η στροφή αυτή του ΚΚΕ στρέφεται ενάντια στην ιστορία του κομμουνιστικού κινήματος στην Ελλάδα.
2. Οι φιλελεύθερες αντιλήψεις για την υγεία, που αναδείχτηκαν την περίοδο της πανδημίας από την κυβέρνηση, τις αστικές πολιτικές δυνάμεις και σχεδόν ολόκληρη την Αριστερά, απέναντι στην πολιτική του υποχρεωτικού εμβολιασμού.
3. Η αλήθεια για την ελληνοτουρκική αντιπαράθεση, τις ΑΟΖ, την υφαλοκρηπίδα, την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών.
4. Η διαγραφή του χρέους και πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί. Πολεμική στις αποπροσανατολιστικές και ανεδαφικές απόψεις που κυριαρχούν σήμερα.
5. Το νέο κύμα της οικονομικής κρίσης που πυροδοτείται από τις εξελίξεις στην Ουκρανία, θα βγάλει και πάλι στο προσκήνιο όλους τους τσαρλατάνους που διέπρεψαν και αναδείχτηκαν την περίοδο 2010-12: οπαδοί της δραχμής, της επιτροπής λογιστικού ελέγχου, «γκουρού» των οικονομικών με αναλυτικά οικονομικά προγράμματα που δεν λένε τίποτα κ.λπ. Χρειάζεται ανελέητη πολεμική σε όλους αυτούς στη βάση του προγράμματός μας.

Πάνω σε αυτά πρέπει να αναπτύξουμε δραστηριότητα με αρθρογραφία κι εκδηλώσεις. Πρέπει να ενισχύσουμε την εμβέλεια των απόψεών μας αξιοποιώντας καλύτερα τα λίγα μέσα που διαθέτουμε. Τα νέα γραφεία και η αίθουσα εκδηλώσεων που έχουν θα βοηθήσει σε αυτήν την κατεύθυνση. Πρέπει επίσης να αξιοποιήσουμε καλύτερα την τεχνολογία και το ίντερνετ.

-
- ¹ IMF, [World Economic Outlook, Oct. 2021](#).
- ² IMF, [World Economic Outlook, Oct. 2021](#).
- ³ [World Inequality Report 2022](#), σελ. 172.
- ⁴ IMF, [Fiscal Monitor Database of Country Fiscal Measures in Response to the COVID-19 Pandemic](#), Οκτ. 2021.
- ⁵ IMF, [Fiscal Monitor, Οκτ. 2021](#).
- ⁶ Βλ. SIPRI, [Yearbook 2021: Armaments, Disarmament and International Security](#), κεφ. 8.
- ⁷ IMF, [World Economic Outlook Update, Jan. 2022](#).
- ⁸ McKinsey Global Institute, [The Rise and rise of the global balance sheet](#), Nov. 2021.
- ⁹ IMFblog, [Global Debt Reaches a Record \\$226 Trillion](#), 15.12.2021.
- ¹⁰ [FAO Food Price Index](#), με ημερομηνία έκδοσης 3.2.2022.
- ¹¹ [OPEC Basket Price](#).
- ¹² Καρλ Μαρξ (1867). *Το Κεφάλαιο*, τομ. Ι, κεφ. 23. Εκδόσεις ΚΨΜ: 2016, σελ. 581.
- ¹³ Και όταν δεν επαρκεί ο πλανήτης, οι καπιταλιστές είναι έτοιμοι να μεταφέρουν τις καπιταλιστικές σχέσεις εκτός πλανήτη. Ο ιδρυτής της Amazon και πλουσιότερος άνθρωπος του πλανήτη, Jeff Bezos, βάζει κάθε χρόνο 1 δισ. δολ. από την προσωπική του περιουσία στα ταμεία μιας άλλης εταιρείας του, της Blue Origin, η οποία ασχολείται με την ανάπτυξη τεχνολογιών για τη δημιουργία αποικιών στο διάστημα, με το σκεπτικό ότι οι πηγές ενέργειας του πλανήτη τελειώνουν. Βλ. το άρθρο του Mark O'Connell: «[‘A managerial Mephistopheles’: inside the mind of Jeff Bezos](#)», στην εφημερίδα *The Guardian* (03.02.2021). Όπως σωστά επισημαίνει ο συγγραφέας του άρθρου: «Bezos seems less interested in protecting the future of the planet than protecting the future of capitalism» (μτφ: «Ο Μπέζος φαίνεται να ενδιαφέρεται λιγότερο να προστατέψει το μέλλον του πλανήτη απ' ό,τι να προστατέψει το μέλλον του καπιταλισμού»). Καθόλου περίεργο: οι κλιματικές αλλαγές και η εξάντληση των πηγών ενέργειας θα οδηγήσει τους ανθρώπους στο να τρέφονται, να καταναλώνουν και να χρησιμοποιούν τις πηγές ενέργειας του πλανήτη με δελτίο, πράγμα που θα καταργούσε την ανάγκη για την Amazon. Ο καπιταλισμός πρέπει λοιπόν να εξαπλωθεί σαν πραγματικός ιός σε όλο το σύμπαν.
- ¹⁴ Β. Ι. Λένιν (1917). *Ο ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού*. Άπαντα, τ. 27, σ. 393, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1980
- ¹⁵ Przemyslaw Wozniak, Malgorzata Galar (2018). *Understanding the Weakness in Global Trade*, European Economy Economic Briefs (στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/eb033_en_0.pdf).
- ¹⁶ Alicia García Herrero (2020). «From Globalization to Deglobalization: Zooming into Trade», στην ιστοσελίδα του «δεξαμενής σκέψης» Bruegel. Διεύθυνση: [From globalization to deglobalization: Zooming into trade | Bruegel](#).
- ¹⁷ Η αλλαγή απέναντι στη Ρωσία και την Κίνα εκφράστηκε με έντονο τρόπο στην αναφορά για την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας του Δεκέμβριου 2017 επί Τραμπ (βλ. το σχετικό έγγραφο [National Security Strategy 2017](#)): «Η Κίνα και η Ρωσία αμφισβητούν την αμερικανική ισχύ, επιρροή και συμφέροντα επιδιώκοντας να διαβρώσουν την ασφάλεια και την ευμάρεια της

Αμερικής». Η Ενδιάμεση Στρατηγική Καθοδήγηση Εθνικής Ασφάλειας που εκδόθηκε αμέσως μετά την εκλογή Μπάιντεν (Μάρτιος 2021) αναφέρει για την Κίνα: «Η Κίνα, ιδιαιτέρως, έχει γίνει ραγδαίως πιο αποφασιστική. Είναι ο μόνος ανταγωνιστής που είναι εν δυνάμει ικανός να συνδυάσει την οικονομική, διπλωματική, στρατιωτική και τεχνολογική ισχύ ώστε να προβάλλει μια βάσιμη πρόκληση για ένα σταθερό και ανοικτό διεθνές σύστημα» (βλ. [Interim National Security Strategic Guidance](#)). Φυσικά, οι Αμερικανοί με «το σταθερό και ανοικτό διεθνές σύστημα» εννοούν το διεθνές σύστημα στο οποίο τα αμερικανικά συμφέροντα είναι κυρίαρχα, δηλαδή, εννοούν ότι η άνοδος της Κίνας θέτει μια πρόκληση για την αμερικάνικη κυριαρχία στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Ο ιμπεριαλισμός βέβαια ως τέτοιος ούτε ανοικτός είναι (ότι κι αν σημαίνει αυτό) ούτε, πολύ περισσότερο, σταθερός.

¹⁸ Hal Brands, Charles Edel (2019). “The Real Origins of the U.S.-China Cold War”. Στην ιστοσελίδα του Foreign Policy: [The Real Origins of the U.S.-China Cold War – Foreign Policy](#).

¹⁹ Για τη λίστα του Forbes βλ. την ιστοσελίδα: [Forbes Billionaires 2021: The Richest People in the World](#).

²⁰ Βλ. την ιστοσελίδα Statista: [• Total value of U.S. trade with China 2020 | Statista](#).

²¹ “I have a fear that we will come to military conflict with China within the decade” (= «Φοβάμαι ότι θα έρθουμε σε στρατιωτική σύγκρουση με την Κίνα εντός της δεκαετίας», δήλωση του πρώην Υπουργού Εξωτερικών του Τραμπ, Ρεξ Τίλλερσον, στο περιοδικό Foreign Policy. Ηλεκτρονική διεύθυνση: [Tillerson on the Foreign-Policy Mess Trump Is Leaving Behind \(foreignpolicy.com\)](#).

²² Ελληνική Στατιστική Αρχή, *Η ελληνική οικονομία, 25 Φεβρουαρίου 2022*.

²³ Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2020, εκδ. Τράπεζα της Ελλάδας, Απρίλιος 2021. Βλ. στη διεύθυνση: [Έκθεση του Διοικητή \(bankofgreece.gr\)](#)

²⁴ Ελληνική Στατιστική Αρχή, *Η Ελληνική Οικονομία, 25 Φεβρουαρίου 2022*.

²⁵ Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2020, εκδ. Τράπεζα της Ελλάδας, Απρίλιος 2021. Βλ. στη διεύθυνση: [Έκθεση του Διοικητή \(bankofgreece.gr\)](#)

²⁶ *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2021*, εκδ. ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Ιούνιος 2021. Βλ. [Ethsia_Ekthesi_2021_INEGSEE.pdf](#)

²⁷ Τράπεζα της Ελλάδας, [Άμεσες επενδύσεις – Ροές](#) (πρόσβαση: 19.3.2022).

²⁸ Ελλάδα 2.0, [Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας](#).